

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé) LÁNG ZSOLT (kritika) SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap) VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZÓCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT IRSAI ZSOLT

TARTALOM

MARKÓ BÉLA:

Graffiti (Vers) ■ 5

CENTAURI:

Jákob botja (Regényrészlet) ■ 7

ADORJÁNI ANNA:

Madárles (Vers) ■ 17

SZABÓ RÓBERT CSABA:

Kendi Lónya eltiprása; A vezír felesége (Fejezetek *A bölényvadász* című regényből) ■ 18

LÁNG ORSOLYA:

Vasárnap; Triptichon (Versek) ■ 26

VIDA GÁBOR:

Regény helyett (Regényrészlet) ■ 28

BÍRÓ JÓZSEF:

Karácsony (Vers) ■ 39

DEMÉNY PÉTER:

Égő eper (Novella) ■ 41

VÁRADI NAGY PÁL:

Sanyika-átváltozás (Novella) ■ 45

TAMÁS TÍMEA:

Fordított meseországban (Vers) ■ 47

SZÖLLŐSI MÁTYÁS:

Gerely (Novella) ■ 58

BÁLINT SZILÁRD:

Én, Néró (Részlet egy poémából) ■ 68

LÁNG ZSOLT:

A zaosztrogi kútnál (Novella) ■ 72

FÓRUM

LAPIS JÓZSEF:

Túl a fedélen – a gyerekkönyvek olvasásáról ■ 84

TÓTH-KOVÁCS NIKOLETT:

Gyermekhősök (Michael Ende: *A végtelen történet* gyermekalakjainak vizsgálata az analitikus pszichológia szemszögéből) ■ 90

SÉTATÉR

VITUS-BULBUK ISTVÁN:

Jób és barátai ■ 101

KLIKKREC

DEMÉNY PÉTER – LÁNG ZSOLT:

Nyitott könyvek (Vallasek Júlia: *Angolkeringő. Esszék a kortárs angol irodalomról*) ■ 106

DELEATUR

KOVÁCS ANDRÁS FERENC:

Füstpanoráma, kilátás 2015-ből ■ 109

TALÁLT VERS

EÖRSI ISTVÁN:

Két konda ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

GRAFFITI

Mintha voltam, és mintha lennék,
s már lassan-lassan elhiszem,
hogy ennél messzibb úgysem juthat
még életében senki sem,

mintha lelkem, és mintha testem,
mintha olyan, mint kellene,
hogyha nem is minden vonása,
de legalább a szelleme,

mintha valami furcsa nyelven,
és mintha mégis ismerem,
mintha anyám s apám is tudná,
de akkor miért nincs velem,

mintha betűk, és nem csak krikzkraksz,
mintha lehetne érteni,
mintha valaki szólna hozzám,
s mintha lennének érvei,

mintha ördög, és mintha angyal,
mintha a fán is volt levél,
mintha egészen mindegy volna,
hogy élt-e, aki már nem él,

mintha ajtó, és mintha ablak,
mintha a pokol fenekén,
mintha egy visszatérő álom,
hogy eltévedtünk, te meg én,

és mégis mintha lenne házunk,
talán egy másik ház mögött,

együtt vagyunk, de mintha várnál,
hogy hamarosan megjövök,

mintha valaki fent a mennyben,
s csak esőcsepp és hópehely,
mintha ilyen jutalmat kapna,
aki jól készül s jól felel,

mintha egy rég elszáradt ágon
ismét nyüzsgögne már a lomb,
ami a feltámadó szélben
a másik ágról áthajolt,

hazám is lenne mintha, s minden
éppen olyan, mint máshol is,
hogya kell, mintha eltakarna,
s hogya kell, mintha ápol is,

semmi sem az volt, de szerettem,
mint egy hosszú hasonlatot,
mit végigéltem, s azt reméltem,
ha egyszer mintha meghalok,

és semmit sem kérdezhetek tán,
s nem válaszolhatok soha,
majd úgyis ott izzik az égen
egy fényes Isten-koponya,

s kormos üveggel mintha látnám,
hogya szeme helyén csak üreg,
kínálgatják neki a holtak
csendben rothadó szemüket,

mintha éltem, és mintha halnék,
mintha egy darab végtelen,
s a végtelennek nincs darabja,
ennyi csupán az életem.

JÁKOB BOTJA

RÉSZLET

Láttam már születést és halált, de ha ez egyszerre történik valakiben, az nem ember, hanem szörnyeteg. Ha ezt most Chieka hallaná... Ölbe venné a fejem: „Nyugodj meg, Jack. Nem vagy szörnyeteg.” Aztán mesélne megint. De látod, valójában senkim sincs. Pedig elkelne némi biztatás, hisz meg kell ölnöm azt, aki régen voltam. Csütörtökön úgy döntöttem, hogy felkeresem Pottit, a legjobb cimborámat, mert ha tőle búcsút veszek, elbúcsúzom a hajósélettől is.

Ha utoljára látunk valakit, ajándékot adunk; a halott matrózzal a vízben végzi a Bibliája is, a földnek adott polgár meg virágot kap. Gyertyát gyújtunk és emlékezünk, amint szegény apám évekig próbált szellemek segítségével kapcsolatba kerülni rég halott, első feleségével. Bár ne tette volna! Az ő példája mutatja leginkább, milyen fontos elengedni a múltat. Azután már ne tartsuk a régi barátokat, szeretőket talonban, ellenfél köszönését jó idő elteltével se fogadjuk, halottainkhoz csak az illendőség kedvéért járunk, s ne hetente, főként ne naponta. A temetés után már ne nézzünk vissza, mert még úgy járunk, mint John Griffith, az apám, aki nem tudván átadni asszonyát a földnek, jó időre démonok, s egy másik, nagyon is hűs-vér nő, az anyám rabja lett. Ezt a leckét apám miatt alaposan megtanultam. Azért kell megadni az óceáni Jacknek a valódi végtisztességet, hogy aztán hamar elfelejtsem, s ne váljék belőle démon.

A múltról, halottakról megint csak Gale Skipp, az első kapitányom jut eszembe. Sosem felejtí a matróz az elsőt, még ha az alávaló figura, akkor sem. Gale persze nem akáki. Hatalmas termete, nyugtalanító modora, szigorú és nagy teherbírása feltűnést kelt mindenütt. Döng a léptei alatt a pallo, úgy jár-ke, akár egy trónjáról letaszított, kissé púpos, bosszúálló, varacsokni isten. Nem véletlenül gondolok rá megint, hisz az óceáni Jack nála próbált szerencsét először.

Gale nevétől zengett a kikötő akkortájt, bármerre mentem. „Ő a legjobb s legnagyobb – gondoltam –, őhózzá szegődni rang, akkor is, ha a Snow-nál kopottabb bárka nincs az öbölben.” Ugyanakkor a Snow széles, rövid törzse ellenére oly fürgén fordult, mint egy szkiff, s nála jóval karcsúbb

szkúnereket is állva hagyott a Golden Gate-ben. Egy fogadás alkalmával együtt indult a Snow a Marina-állásról a Freedom Norddal, ám hiába volt az utóbbi szebb, újabb és nyolc lábbal hosszabb, a Snow már a csatornában elhagyta. Beszéltek is mindenfélét róla, „titkos motort rejt, azt a hajót az ördög alkotta”, mondták, ez viszont aligha volt igaz, mert füst nem szállt belőle. Mindenesetre nemcsak Gale Skipp miatt akartam elszegődni a Snow-ra, hanem azért is, mert égett a talpam alatt a talaj.

A Snow-t övező legendákat erősítette az is, hogy a legénységénél zártabb társulat nem volt a környéken. Gale-hez kerülni épp ezért maga volt a lehetetlen. Mint a legtöbb öreg szkipper, ő is bevált, régi matrózokat dolgoztatott, még a kiesők helyét is leszerelt, öreg medvékkel töltötte be, ráadásul a szerződésen túl titkos esküt is tenni kellett. Gyerekfejjel elszegődni a kétes hírű Snow-ra? Botorság. Hiába jártam be akkorra Amerikát, tudtam hajózni, s voltam csarnokos, vagyis bizalmi a sitten, mindez Gale-nél nem számított. Nevettek rajtam, és bolondnak tartottak. Apám is csak a fejét csóválta, de nem gátolt senki. Gondolhatták: „Próbálkozzon csak, tanulja meg a maga kárán, hogy ne kívánja a lehetetlent.”

Szartam rá, ki mit gondol, az sem érdekelt, hogy nevetségessé válhatok, de a fedélzeten aztán megremegtem. Egy szót sem szóltak hozzám, de már úgy éreztem, semmi keresnivalóm ott. Azok a férfiak csöppet sem hasonlítottak apámra, sőt a kocsmákból és az Erie megyei fegyházból ismert gazemberekre sem, inkább a Nyurgákra, anyám démonaira. Nem hátrálhattam meg az önérzet legázolása nélkül, és mivel akkortájt amúgy is épp elég sérelem ért, ráadásul csalás miatt égett már a talpam alatt a talaj, bármit vállaltam, csakhogylakjak egy újabbat.

Szerencsém volt. Gale Skipp Szumátrán több emberét is elvesztette, a városban pedig láz pusztított. Köhögött, prüszkölt egész Oakland, és a legszívósabbak közül is sokan elpatkoltak. A helyzet olyan válságos volt, hogy a Red Snow-ra rajtam kívül senki sem jelentkezett. Hetekig ült sűrű köd a városon, s még a halak íze is keserű lett. Senki se tudta, mi történik, hol a baj, a légből vagy a vízben, tanácstalanul futkostak a doktorok, a gyanús lötytyökkel házaló kuruzslók meg úgy elszaporodtak, akár a patkányok. Valahányszor áthaladtam a Market Streeten, a City Hall Parkban egy prédikátort láttam, aki bíbor klepetusban, koronával a fején az utolsó ítéletről papolt. Oaklandben is hittérítők, próféták rémisztgették a népet, s egyre többen estek térdre olyan istenek előtt, akikről korábban a kutya se hallott. Végül a köd akkora volt már, hogy csak tapogatóztunk, imbolyogva kerültük egymást a köhécselő árnyak, bármerre mentél, azt gondoltad: „Úr-

isten, egész Kalifornia másnapos!” Kiürült a Broadway, felszívódtak az örömlányok, s naponta tucatnyi hajót vontak vesztegzár alá. A rémhírek ellenére engem a legkevésbé sem érdekelt, mi történik a városban, s nem azért, mert Flora Wellman szerint a mi családunk fölött Masson, a San Rafaeli spiritiszták szelleme őrködik, hanem mert végül már a hajókra sem találtak embert, így nagyobb eséllyel pályáztam. Sokan jelnek vélték a járványt, a végítélet jelének, én viszont annak lehetőségét láttam benne, hogy elhagyhassam a várost.

Gale még akkor is faggatott, amikor már döntöttem rólam. Hogy mit, még csak nem is sejtettem, de az biztosnak tűnt: akár felvesz, akár nem, előtte porig aláz mindenképp.

– Hány éves vagy, kölyök?

– Épp elég.

– Így feleselsz majd velem mindig?

– Nem, uram. Tizenennyolc – s a szemem se rebbent.

– Aligha – mondta erre Gale. – És mennyit hajóztál, te bitang?

– Szkipperként vagy matrózként?

– Csak nem azt állítod, hogy kapitány is voltál?

– Méghozzá a saját hajómon – válaszoltam büszkén, s majd beszartam, amikor a hátam mögött a legénység nevetgélne kezdett.

– Na és merre hajóztál, ifjú capitano?

Eleinte csak hebegtem-habogtam, később viszont olyan aprólékosan írtam le minden fontos utamat, minden vitorlás bravúrt, hogy Gale Skippernek muszáj volt maga előtt látnia a Zenebonát, az első hajómat. A tenyerében kellett éreznie a kiszolgált hajókorlát finom erezetét, az arcán kellett éreznie a San Pablo-öböl égre fröccsenő vizét, az orrában kellett legyen az osztriga szaga, a rum és a pucér Mia rézbarna bőrének pezsdítő illata. Két dologra gondolhatott: „Ez a fickó született hajós! Vagy egy istenverte ripacs.”

Méricskéléséből ítélve talán inkább az utóbbira hajlott, végül mégis megalkudtunk, és aláírtuk az első félét. Nem fizetett rosszul, napi húsz centet. Mielőtt utamra engedett, a hatalmas és elegáns Gale megragadta a grabancomat, és magához húzott:

– Egy érme pedig mindig legyen a nyelved alatt, kölyök.

Mert a hajókon néha – hiszed vagy sem – manapság is pénzt raknak a halott nyelve alá, mint a Red Snow fedélzetén. Mármint az a kérdés, mi legyen az én hullámmal? Mi legyen azzal, aki eddig voltam?

Gyermekkorom óta úgy áll a dolog, hogy sok olyasmit látok, amit más nem, talán ez az egyetlen, amit Flora Wellmantól örököltem. Látom ma-

gamat is, a régi Jacket, pontosabban a hulláját, de oly valóságosan, mint a cipőmon a szakadást. A hullából ítélve mozgalmas, ám rövid életet élt, végül talán csúnyán összeverték. Alvadt vértől fekete az ajka, s a halántékát sötétszürke szín övezi. Láttam hullát jó párszor, olyat is, akit megöltek. Ez a szürke szín azoknál jelentkezik, akik hosszú szenvedésük végén átérték ráadásként a létező legvadabb kint, vagyis az utolsó percben színről színre látták mindazt a bűnt és nyomort, amit hiába viseltek el egy jobb élet reményében. Látták, hogy már sosem érnek cél, s szenvedésük a bölcsőtől a koporsóig hiábavaló volt. Búcsúajándékom, amit a szálnalmas hullának adhatok, nem más, mint látogatásom Pottinál, s egyúttal látogatásom a Mor-tonon. Egy hajón, amelyről nem hallottam addig.

Verőfényes nap volt, én meg kissé kótyagos. Nem siettem, mert legfontosabb döntéseimet meghoztam már, s délelőtt amúgy is üres a kocsmá. Dél körül értem az Első és Utolsóba, alig voltunk páran, sörözgettem, legurítottam talán ötöt is, mire összejöttünk annyian, hogy értelmét lássam az ünnepélyes bejelentésnek. Sokszor ünnepeltünk indulást, érkezést, új hajót és régít, nagy zsákmányt, kisebb kalandokat, ám sosem volt még ilyen magasztos alkalom. Szerettem volna megadni a módját. „Ezentúl előkelő klub tagja leszek – gondoltam. – Mától azok közé tartozom, akikre sűrűn hivatkoznak, annak ellenére, hogy már rég nincsenek a kikötőben. Sok ilyen név röpköd, hát mostantól az enyém is köztük lesz.” Szóval nem akartam a búcsút elbaltázni, Heinoldnak már előző este szóltam, ki ne fogyjon a whisky.

– Úgy készülj – mondtam –, hogy a holnapéhoz hasonló tivornyát nem láttál még!

Kifizettem a cechet, s rádobtam még egy húszast.

Másnap épp csak beléptem az ajtón, Heini rám kacsintott:

– Nyugi, Jack, úgy van minden, ahogy kérted.

Miután nagy nehezen „összehordta a szél a szemetet”, s ott ült Good, Bigclaw, Invalid s még páran, meg a hozzájuk tartozó, javában ásítozó nők, intettem Heinoldnak. Erre poharakkal rakta meg a tálcát, és egy bontatlan whiskys ládát is magával vonszolt:

– Jack vendégei vagytok.

A vivátozás elmaradt, csak bámultak a ládára, és a szemüket dörzsöltgették. Talán megvárhattam volna, míg többen vagyunk, és előkerül Potti is. Nem tudom. Utólag könnyű okoskodni. Az sem kedvezett, hogy Goodék előző este is sokat ittak. Pár pillanatig nem tudtam, mitévő legyek. Ha-

lasszam el a dolgot? „Ami eldőlt, az eldőlt – gondoltam –, mára tettem a búcsú időpontját, s akkor ma lesz.” Felálltam, és kihúztam magam a tószthoz.

– Barátaim! Fontos bejelentést teszek... Szakítok a tengerrel.

Vártam kicsit. Hatás nulla.

– Ha nem is örökre, de hosszú évekre biztosan – tettem hozzá.

– Mi van? – kérdezte Good rihéje, Laoise. – Kivel szakítasz?

– Mondom, szakítok a tengerrel.

– És az pontosan mit jelent? – kérdezte sacramentói Bob.

Ekkor már tudtam, hogy a tervemnek lőttek.

– Mégis szerinted mit jelent?

Bob széttárta a kezét:

– Honnan a faszból tudjam?

– Talán nem érted, mit mondok? Talán az angyalok nyelvén szóltam?

– Jó van már! Értem, értem. Szakítasz a tengerrel. Mit vagy úgy oda?

– Csigavér, Jack! – kért Bigclaw.

És csönd támadt megint.

– Meddig bámuljuk még ezt a ládát? – kérdezte Bob.

– Bontsd fel nekik, Heini!

Elillant a lelkesedés, már ahhoz se volt kedvem, hogy én bajlódjak vele. Heinold dörmögött valamit, kijött a pult mögül, laposvassal felpattintotta a göngyöleget, aztán ő is csak bámult rám, mint a többiek.

– Most mit nézel? Tölts már nekik az istenit!

Heinold kedvtelenül, egyenként töltögetett. Majd eldurant az agyam.

– Hát akkor egészségedre, Jack – emelte poharát Bigclaw, kipillantott az útra, aztán ismét hozzám fordult:

– Már ne is haragudj, mire iszunk voltaképp? Hallottam, mit mondtál, nem vagyok süket, de komolyan mondom, nem értem a dolgot.

Íme, kettészakadok megint! Egyrészt azt gondolom: „Az Isten rogyaszsa rátok az eget, mit kell ezen magyarázni?” Másrészt ugyanakkora haraggal támadom magamat is: „Jack, te istenbarma, csak nem gondolod komolyan, hogy az ivócimboráidat érdekli, mi lesz a sorsod? Hát nem látod? Az egész hajsza ellened, amin szünet nélkül csámcsog a város, hogy rád szálltak a kínaiak, mindez számukra csak egy szaftos téma.”

Mit tehettem volna? Borítsam rájuk az asztalt? Küldjem el őket a kurva anyjukba, vagy robbantsak ki egy jó kis bunyót? Minek? Ilyenek és kész. Mindig is ilyenek voltak. Nem ők változnak, hanem én.

– Nem jelent se többet, se kevesebbet, csak annyit, amit mondtam. Szakítok a tengerrel, és ennyi. Befejeztem.

– Aha. És most erre igyunk?
 – Igyál, amire csak akarsz.
 – Oké, Jack, te tudod. A szakításra!
 Erre a többiek is magasba emelték a poharat.
 – A szakításra!
 És lehúzta mindenki a magáét.
 Visszaültem, töltöttem magamnak, és a többiekre rá sem nézve, szó nélkül leküldtem a második whiskyt is.
 – Potti már tudja? – kérdezte Laoise.
 – Még nem.
 Bigclaw a fejét fogta, s Heinold se bírta ki dörmögés nélkül.
 – Most mi van?
 – Semmi, Jack. A te dolgod. A ti dolgotok.
 – Szóval most már nem hajózol, nem kalózkodsz? Erről van szó?
 – Úgy valahogy.
 Fészkelődtek, pizmogtak, hümmögtek, Bigclaw a poharat forgatta. Végül Invalid – mint köztük a legsemlegesebb – azt mondta:
 – Hát, Jack, azt hiszem, most jól kibasztál Pottival. Amúgy pedig jól szólsz. Ez bizony szakítás, mintha nővel szakítanál. De azt is jól mondod, hogy nem örökre. Barátom, a tengerrel nem lehet szakítani örökre, te is tudod. Akkor pedig minek? De szakíts csak! Meglátod, egy hónapig sem bírod, térdelve könyörögsz majd a legutolsó teknő kapitányának, hogy lóti-futi lehess – mondta fölényesen a hetven fölött járó navigátor, akit már tönkretett a tenger, s mint a gyáva Jónást a cet Tarzuszba, San Francisco partjára köpött. Invalid nem hajózik, szégyenszemre hálót foltoz, osztrigát dobozol, csónakot fest, egyébként pedig csak a szája jár. De Heinold is csak legyintgetett:
 – Ugyan már! Legközelebb vedd fel a kalapod, ha a fejedre tűz a nap – és ezzel betelt nálam a pohár. A lekezelő hangnemtől bepöccenek. Annak idején épp azért jöttem a kikötőbe, hogy adjanak a szavamra, és most megint félvállról vesznek! Hiába mulatoztam, verekedtem, nőztem, raboltam velük évekig, nem ismernek jobban, mint bármely csehó bármely pultosa.

2.

ba gondolod, hogy volt már ilyen, s az idő téged igazolt, ez most nem számít. Ki tudja, így lesz-e most is? Gyötrelem. Hidd el, nekem is az.

Tudod, mi a legpocsékabb? Amikor végül azt kell mondanod:

– A maguk módján igazuk van.

Még egy ilyen rohadt mondatot! És itt már nemcsak a barátokról van szó. Ott a család – az élen Flora Wellman –, és ott van ebben az egészben Ina Coolbirth is. Talán nem magamtól szakadtam ketté, hanem tőlük! Nem azért, hogy mentegetőzzek, de ebben van logika. Nem is kevés.

Flora Wellman szerint minden hajós – legyen jachtkapitány vagy orrcsónak-evezős – egytől egyig őrült, pláne, ha olasz. A barátaim szemében az anyám az. Potti apámat is idiótának tartja, még a nyomorult Invalid is úgy érzi, hogy a Fishing Community hálóit pár centért reparálni is tisztesebb, ráadásul anyám és apám is őrültnek gondolják egymást, s egy kicsit én is őket. Főként Flora Wellmant.

Azt mondja az összes:

– Jack, ne tedd!

Meg kell veszni! Ezért ne tedd, azért ne tedd...

Heinoldék szerint balek, aki a parton próbálkozik.

– Hol a bánatban szakítasz napi ötvenet, ha nem a tengeren? – kérdezik a barátaim.

De mi a helyzet akkor, ha az a napi ötven sem tesz boldoggá, amit már aznap az utolsó centig elverek? Ismerős ez? Amikor magadra maradsz a terveiddel, és csak arra tudsz gondolni: „Hétszentség, hogy meghibbantam, azért nem támogat senki!”

Még ha pénzt kérnék, s egy centet sem adnának! De csak egy jó szót várok, s még az sincs? Ekkora csórok ezek? Nem kérem, hogy álljon fel az asztaltól bárki. Nem! Maradjon csak mindenki abban a foghíjas jóban vagy gyalázatban, amiben most van. Felőlem! De hogy velem lélekben sem tesz senki fél lépést sem? Ez botrány. És tudod, rájövök, hogy tök hülye voltam. Akkor is fizettem, ha épp adósságokat nyögtem, csak hogy tiszteljenek, s azért is, hogy szeressenek, igen, és mire mentem vele? Most, amikor igazán fontos lenne, már egy láda Jack Daniel’s sem segít. Be kell látni: pont annyira vagyok fontos a haveroknak, mint a nőknek. Ideig-óráig. Whisky nélkül meg talán egy percig sem.

Nem fájdalom ez, hanem düh. Sértettség. Sértő, hogy egyedül vagyok. Ez a sötét, vad és mégis édes düh visz egészen a Golden Gate-ig. Messze mindazoktól, akik egy ötlet erejéig sem tartanak velem. Pár órára le kell lépni, hogy tisztán lássak. De hová menjek, ahol nem kísért meg a gondo-

lat, hogy véget vessek az életnek is? Pedig az lenne a vagány! Csakhogy onnan nincs visszaút. Bármit ismernék fel a halál pillanatában, az már nem kamatozna sehol.

A földfoglalás korában azt tanácsolták minden szépreményű, keleten élő ifjúnak: „Menj nyugatra, fiatalember!” Sokakat mindmáig ezzel indítanak útnak Pennsylvaniából, de nekem mit tanácsolnának? Hisz nálam nyugatabbra nem lehet senki! A *Moby Dick* szerzője, az öreg Melville pedig azt javasolja: „Szállj tengerre, mint Ishmael!” Talán neked ez valóban megoldás, mivel a parton élsz. Lesétálsz a mólóra, és ahogy Melville mondja, a víz máris tükröt tart. Ám hová menjen az, akit a part szült, s ugyanakkor az óceán az otthona? Mihez kezdjen az, aki része a tükörnek? Igaz-e, hogy annak nincs más útja, csakis az Ég?

Először azt gondolom: Irány a Fort Point! De amint távolodom, folyton visszatekintgetek a városra, akár a meggondolatlan Lót Szodomára. Mennyi, mennyi ember! Hogyan lehetek mégis ilyen egyedül? Látni akarom teljes mélységében a várost, s aztán olyan magasra szállok, akár a keselyű, s átnézek a hegyek fölött. De a Fort Pointról csak a szélső utcák, a Farallones és a Cavallos Street szegényes bódéit látni. Akkor inkább lejjebb megyek, és kiülök a Cliff House szikláira. A Mounten Labe-nél azonban kutyák szaladnak ki a házak közül, ráadásul két mérföld még a part, a fák között, kilátás nélkül, így végül, jókora vargabetű után mégiscsak a Fort Pointnál kötök ki.

Mivel nincs köd, úgy döntök, átúszom a Golden Gate-en, és felmászom a szemközti csúcsra. A Hendrik Pointról mindent együtt látni: jobbra az óceán végtelenjét, balról az öblöt, az öböl túloldalán a párás Oaklandet, épp előttem pedig a szorost és San Francisco szívét, a kikötőt. Öt mérföldet gyalogoltam, sajog a lábam, a tarkómat megégette a nap, a szorosban száz és száz hajó, örültség átúszni, de szeretnék szembe kerülni a várossal, lesz, ami lesz, a vízbe vetődöm. Nem is oly régen hazardíroztam már így, ám akkor halni akartam. Most viszont élni. Akkor csonttrészeg voltam, ezúttal színjőzan, három whisky mit sem számít.

Bár a hajók jövés-menésében némi szünet látszik, az átjáró közepén mégis vészesen közel kerül hozzám a Friskó és Los Angeles között he-tente ingázó gőzkerekes, az Elizabeth. Jól ismerem a hajót, párszor a fedélzetén is jártam, a kapitánnyal, Frank Marescalcóval pedig jó a viszonyom. Új életért úszok, ám kár lenne tagadni, még mindig bennem a düh, s ami rosszabb, az alig titkolt bosszúvágy is, így aztán mégis megkísért a gondolat, hogy a hajó elé kerüljek. A lapátkerék alá. A gerincemet törné

rögtön, talán párszor még körbevinne, mint az óriáskerék – fel a levegőbe és vissza a vízbe –, ám nevetséges bukdácsolásomból már nem éreznék semmit.

Nehéz megítélni, hol keresztezzük egymás útját, mert az Elizabeth csökkeneti a sebességet. A lapátkerekek lassuló taktusa is ezt jelzi, ám a hajó a kazán leállása után is jó ideig sebes marad. Ha belehúzok, még átérhetek, mégis bölcsőbb lenne meghátrálni, csakhogy a Mounten Labe-nél egyszer már visszafordultam, először elég volt pár acsarkodó eb is, ezúttal viszont a gőzkerekes sem állít meg. Ha átérek, helyes döntést hoztam, ha viszont elsodor, akkor így kell történnie. Annyit tépelődtem a napokban, most rábízom magam a véletlenre és az Elizabeth-re.

Nem nézek oldalra, csak a Hendrik Point csúcsát figyelem, le se veszem a szemem róla. Bár a víztől eldugul a fülem, mégis minden karcsapásnál egyre erősebben hallok a lapátok durrogását, s úgy vélem, az Elizabeth mégsem lassul, sőt egyre gyorsabb. Talán úgy döntött a kapitány, hogy Friszkó helyett Richmondban köt ki, s megint gőzt ad, ez elvileg kedvezhetne is, mégis úgy érzem: megláttak a vízben, s most könnyörtelenül célba vesznek.

Hiába úszom teljes gőzzel, hamarosan magasra emel az Elizabeth orrhulláma, lebukom és ijedten igyekszem a mélybe, eltűnik a csobogás, a levegő, a fény, a hajó dohogása a zsigereimet is átjárja. Rézsút, lefelé úszom, el és le, gyorsan, egyre gyorsabban, el és le az Elizabeth nyomvonalától, aztán fehér tajték forгат, a fejem fölött zuhognak a lapátok – buff, buff, buff –, és örült nagy habzásba kerülök. Voltaképp kellemes, ahogy lebegek a milliányi buborékban, mégis ki kell úsznom, rohamosan fogy a levegő, s ha a nyomdokvíz örvénye lehúzó, megfulladok.

Az Elizabeth elvonul fölöttem, ám most jön a neheze. A fejem majd széthasad, és felfelé indulva rádöbbenek: elfogyott a levegő! Ilyenkor – annak ellenére is, hogy már nincs miből gazdálkodni – lassan kell úszni, a pánik elveszi azt a kevés erőt is, amivel még feljuthatnék, ám ennek tudatában is pánikba esem, és úgy vergődöm, mint egy rémült levesteknős. Légszomj tör rám, félek, hogy elvesztem a fejem, betódul a víz a tüdőmbe, elsüllyedek, akár a tekegolyó, ráadásul az utolsó métereken felrémlik, hogy Angel Islandnél is láttam egy négyárbocost, talán a Butcheryt, s ha épp előtte bukkant fel, szétloccsantja a fejem. Szerencsém van. A négyárbocos valójában a Horseshoe-öböl előtt vesztegel. A felszínre érve látom, hogy nem mozdul, és nem a Butchery az, hanem a Hot Wood. Felfekszem a vízre, mint egy vidra, hiába kapok levegőt, csak hosszú percek után csillapodik a zihálás, végül a partra evickélek. Bő órát heverek mozdulatlanul a Hendrik

Point alatt, félig a fekete iszapon, félig a vízben, akár egy hajóroncs, végül összeszedem magam, és felkészülök a csúcsra.

Gyorsan hűl a levegő. Órák múlva felbukkan a Hold a San Pablo-öb-
lön túl, és feldereng a köd. Hallgatom, hogyan döng e kék homály alatt a
sötét óceán, és sírok. Egyedül, holott azt reméltem, együtt sírhatok majd
Pottival, Heinolddal, urambocsá!, még Invaliddal is. Ehelyett egyedül fo-
gok hozzá a régi Jack elgyászolásához. Talán így lesz ez a temetésem nap-
ján is. Nem ejt könnyet értem senki, s amikor rám zúdul a föld, egyedül én
zokogok fel a két és fél láb mélyre eresztett koporsóban.

Valóságos tájfun támad bennem, de a hosszú éj alatt átgondolok min-
dent, és megbékélek. Látom már, hogy a halottamat csakis így, ilyen ke-
serves zokogással búcsúztathatom, amibe belesajdul a fej, amitől lázas a
homlok, lüktet a halánték, s amit senki sem lát. Ez a zokogás másokkal, va-
lamiféle eklézsiával nem jöhetett létre. Így aztán délutáni sértettségemből
hajnalra csendes büszkeség fakad.

A Golden Gate-ben úgy fekszik reggel a köd, mélyen a lábam alatt, akár
egy hosszú gyapotbála. Később a felkelő nap fényétől véres vattává alakul,
az öbölben itt-ott felszakad, főként az erőd előtti szakaszon, s előbukkan-
nak az éjszakai halászatból hazatérő bárkák; pár pillanatra még az Alcatraz
körvonala is látszik. Fönről nézve még a tekintélyes szkúnerek is aprók,
az ismét kifutó Elizabeth messze hangzó pufogása pedig már komikus.

Ha két hajó előttem ütközik össze, ha a szemem láttára kap lángra a
város, akkor sem rendülök meg; ha maga az Isten lángol a Hendrik Pointon,
akkor sem esek térdre, inkább meghúzó a nadrágszíjat, megvetem a lá-
bam, és szemrebbenés nélkül nézem végig, hogyan ég porig előttem.

MADÁRLES

(az Európai Parlament és Tanács élelmiszerhigiéniáról szóló 852/2004 EK rendeletének 9. cikke alapján)

Jöszte hezzám, szép madárka
húsbaromfiállományba
harminchét nap, alom, siló
vágósúlyod három kiló
világító lámpasorok
huszonnégy órás nappalok
szárnyak, csőrök, karmok, pelyhek
dobozokkal jönnek-mennek
dobozokban jönnek-mennek
harminchét nap isznak-esznek
jönnek-mennek, viszik, rakják
csizmák, gumisalopéták
tisztá öltöző, lábmósó
formaldehid, csizmazaváltó
kezelt alom és takarmány
egy új baromfiállomány
huszonnégy órás nappalok
harminchét nap esztek-isztok
mellek, sebek, életnedvek
metabolikus betegségek
májrepedés, elsorvadás
szemölcsszerű varasodás
huszonnégy órás nappalok
zsibbadt sejtek, zsibbadt tagok
harminchét nap
nem bír már meg a lábatok
huszonnégy órás nappalok
világító lámpasorok
bólogatva faltok, faltok
harminchét nap
szép madárka

Szabó Róbert Csaba

KENDI LÓNYA ELTIPRÁSA

FEJEZETEK A BÖLÉNYVADÁSZ CÍMŰ REGÉNYBŐL

Hogy mikor születtem, révedezik a gyermek.

Szemében fekete kormú füst, amelyet üszkös, félig égett fa tud kiizzadni, ha újragyújtják. Vagy rajzolni lehetne a szemével, kivéve, hogy a lelke is fekete, az nyújtózkodik annyira szemgödrében. Nem gyermek ez talán, mondogatja, aki csak fél percet tölt vele. És irtózva fordulnak el, vagy nevetve sercintenek felé.

Vagy komolyan veszik, vagy kikacagják, vagy sehogy sem. Eleresztik, hadd fusson, megdöngetik, talpától tarkójáig végigbotozzák, ápolják, ormosra verik. A hátából szilánkokat mosnak ki, késpengét döfnek belé. Étel-lel kínálják, ruhájától is megfosztják. Forgandó szerencséiben él, hol fázik, hol melege van, jól sosincs. És sohasem úgy, ahogy ő szeretné, nem kormánozz, csak sodródik. Kúnó Izráelnek hívja magát.

Kérdés, mikor indul meg a jó útján.

Egyszer fölfogadják a lápra prémeket cipelni. Otthagyja, vízbe löki a nyersbőröket, rohadva kapják meg. Tasnád felé veszi az útját, a szúnyogok vastagra csipkedik, a nád csíkosra vagdossa, de végül megérkezik. Hetivásárba csöppen, bóklászik föl-alá, néha kenyeret koldul, akitől nem kap, attól ellopja. Szekérponyva alól, iszákból még az abrakot is elszedi a lovak elől, zsákba gyűjti, úgy árulja, és reménykedik.

Összefut a törökföldről hazafelé igyekvővel, akihez végül hozzácsapódik. Magában töröknek hívja. Még aznap este elindulnak, a törökföldről jött magakorú fiú sürgeti.

Azt hazudja, kitűnő kalauz, ismeri a vidéket. Útitársát az oszmán kergette haza, minekutána tizenhat esztendeig rabságban tartotta. Furmányos história, a fiú nem is igen hinné el, ha nem látott volna cifrábbat is. A törököktől szalajtottat eszementnek hiszi, aki mindenáron haza igyekszik, hogy megkérje apját, küldené vissza az oszmánhoz. Nevet rajta, de hogy a török utolsó két pénzét is a markába csúsztatja, lenyeli ingyen kapott jókedvét. Azt javasolja, mégiscsak várják meg az éjszakát, úgyhogy egy vil-

lámverte fa alá le is heverednek, s ott beszélgetnek pirkadatig. Faggatja a törököt, miért akar visszamenni, de az sehogy sem áll kötélnek. Nincs pontos oka, csak éppen itt sehogy sem bír meglenni. Ezen a förtelmes helyen, ebben a hidegben, ebben a forróságban, ebben a sárban, ebben a porban. Ha melegre vágyik, hideg zúdul rá, ha tisztálkodik, még koszosabb lesz, ha enne, még éhesebb. Kendi Lónyának hívják, tudta meg néhány hete.

Kendi Lónya, röhögi el magát a másik.

Kendi Lónya hát.

Mindenhol jobb, mint errefelé, mondogatja folyton a török.

Ott jobb, ahol a legjobb, mondja a fiú.

Visszamegyek a pénzemen, mondja a török.

Ami jár, az jár, mondja a fiú. Visszavisz, a pénzed visszavisz.

A török a lován bóbiskol, a fiú mellette poroszkál sárban, porban, melegben, hidegben. Talpa csupasz, mezítlába a tarlón végigmegy, még tán a parázson is, szíjas, kemény. Nem cserélnék, ha mégis, hogy gémberedett lábát nyújthassa, visszaül hamar a török.

Sehogy sem jó nekem, panaszkodik.

Az apád majd tejben-vajban, mondja Kúnó Izráel.

Sohasem engedne vissza, keseredik neki a török.

Húzatja magát a lóval a fiú, a farkába kapaszkodik. Engem vajon megjutalmaz, hogy hazajuttatlak, kérdezi reménykedve.

Alig várja, hogy a fiát keblére vonja, zokogja el magát a török, egyre messzibb Sztambultól.

Ha pihennek, a török tovább búsul, kérdezi a fiút, merre van kelet, napkeltekor leborul, de később összezavarja az irányt. Nem sejti, merre is kell majd visszafelé mennie. De a pénzében reménykedik, azt nem hagyja veszni. Ezt az egy szál reményt.

Azt mondják, éppen tizenhat éve, hogy az apám a töröknek otthagyt, mondja útközben.

Nekem nincs apám, mondja a fiú. De azért otthagyt.

Hány éves is vagy, kérdi a török este egy fa alatt dideregve. Meglátja a fiú szemében a feketeséget, ami sehogy sem bír kiszökni onnét.

Tudtam, hogy egyidősek vagyunk, mondja örvendezve a fa alatt a török.

Pedig a fiú nem is tudja pontosan, hány éves, ő is csak találomra mondja. Ha kérdezik. Sokszor nem kérdezik, de abból a kevés válaszból eldönti, hány éves. Amit jobban elhisznek, afelé kanyarítja, ha sokallják, lefelé szállítja, ha keveslik, emeli. Senki se ő, kivert kutya, nem is csodálkozik rajta. Természetesnek gondolja.

De micsoda rabság az, ahová visszavágynak.

Zuhog az eső. Nem, dézsából öntik. A török a fejére húzza batyuját, a fiú a ló alá fekszik. Figyeli, mikor emeli a patáját, olyankor kifarol. Végül bekuporodik alá, így is ázik. A török megháborodott, a batyuját rálöki kisértetve a fiúra.

Takarózzál ezzel, ordítja keresztül az ítéletidőt.

Fa alá nem állhatunk, magyarázza neki a fiú, ahogy a mennydörgés rájuk szakad.

Te pont annyi idős vagy, mint én, kiabálja vissza boldogan. Áztatja magát, szakadék ruháját itt-ott megtépdesi a letérdeplő nagyidő. Hozza az ágakat, nem tudni, honnan, de hozza.

Nem jó itten nekem, kiabálja Kúnó Izráél felé, vissza akarok menni.

Még nem süt a nap, amikor a török felajánlja, mostantól nem is ülne lóra. Hadd menjen a fiú, ő gyalogosan követné. Sárban, porban, mindegy. Csak haladjon, ő meg követi. Száradnak poroszkálás közben. A fiúnak kioszt egy alig foltozott inget. Folt kevés van rajta, de nem is fehér már, megsárgult. A fiú lehámozza foszlott-koszlott ingét, hajítaná, de a török öszszeszedi. Feszít új ingében a fiú, lóháton üldögél, néha ügetésre sarkallja a jószágot. Könnyűszerrel otthagyná a lassú törököt. De bevárja.

Kendi Lónya, a török, minden ruháját a fiúnak adja.

Még mit adsz, ha vállalom, mondja a fiú.

Kendi Lónyát, a nevet.

Még egy ilyen idéetlen nevet, dörmögi a fiú.

Kendi Lónya vagyok, gyakorolja.

A másik meg nevet rajta. Az igazi Kendi Lónya őt röhögi.

Milyen neved van, hé, vág vissza neki. A te neved, ne neved.

Így a sok mondóka, a veszekedés, az egyezkedés. Átal az erdőn, hegyeken, mocsáron, lápon, a Kendi-földek felé.

Két hónapba telik, mert ilyen kalauz a fiú. Megtéveszti érzékszerveit a lehetőség, hogy jó módban lehet. Tájékozódni sem tud, vagy csak készül a szerepre. Gyakorolnak, menet közben, éjszakázva, mindenhol.

Aztán ha a pénzt megkapod, hiánytalanul ideadd. Elég neked, ha életed végéig Kendi Lónya lehetsz, mondja a fiúnak.

Egyszer a török látta Sztambulba bevonulni a császárt. Két napig erről mesél a fiúnak. Kik mennek elől, kik közvetlen előtte, kik utána. Miféle állatok vonulnak együtt vele, ki viszi az alkoránt, hogy vonul a vezír. De tevét még nem látott a fiú. Csak annyit hallott róla, hogy természete szerint gyűlöli a lovakat.

Ezt is mintha álmodnák. A török, mert annyira vágyódik utána, a fiú mert még sohasem látta, azért. Nyitott szemmel, de alig látva valamit kószálnak a fejedelemségben. Hol karavánozó vásári szekerekbe, hol a hegyen túlra igyekvő földönfutókba, hol poros és véres zsoldosokba botlanak. Azokat jobb elkerülni. Csiklandozó álom viszi őket előre felé. Néha körbe-körbe járnak, kétszer is rémülködnek az útkereszteződésben fellógatott atyafin, pedig a szerencsétlen ugyanaz, csak a hollók vájnak le róla mind több húst.

Megérkezésükkor maguk is elcsodálkoznak. Állnak a Kendi-porta előtt, ami olyan csendes, mint a sír.

Elvitték a Kendieket töröknek, röhint a fiú.

De már tuszkolja is előre az igazi a hamis Kendi Lónyát. Taszítja a ló farát, amaz meg húzza visszafelé a gyeplőt.

Megjött a rab gyermek, mondja el közlendőjét a török, ahogy megkérdezik, mire ez a lárma.

Megjött Kendi Lónya Sztambulból, ordítja be az udvarra a török.

Itt van Kendi Lónya, mutat a sötét szeműre.

Kendiek nincsenek már, az utolsót a kertben fogatta el a fejedelem, fejét lecsapták, kiszárították, másé már a birtok.

Melyik fejedelem.

Vállvonogatás, szitkolódás.

Eridjete innét.

Apám a töröknek hagyott saját feje díjában, mostan tizenhat esztendeje. Se több, se kevesebb, sírja el magát Kendi Lónya.

De nem tudni, melyik már az igazi a döbbenettől.

Elhajtják, kibotozzák őket az udvarról. El innét!

Nincs semmilyen Kendi Lónya.

A völgybe, mint elszabaduló gát, zsoldosok zúdulnak alá. Maguk elé gyűrik a sárviskókból előbotorkáló embereket, eltapossák az ákácágból font kerítéseket, kitapossák a szuszt a földön sivítózó gyermekekből. Asszonyokat, férfiakat egyaránt erőszaknak fordítanak, kit félholtan, kit meg egészen elevenen tesznek magukévá. Roppan csont, derék, nyak, csigolya. Füstölgő hajcsomók, perzselt bőr szaga. Felcsapó lángokba burkolva vánszorognak járni képtelen idősek. Fák hasadoznak, a föld nyílik ketté. Szálla alá poklokra mind, ki csak e világon jót mert reményleni. Harmadnapon senki föl nem támada közülünk.

(...)

A VEZÍR FELESÉGE

A zsoldosok pusztítását álmodják több napig. Tovaguruló fejek, nyitott szemmel nézelődő holtak alszanak velük. Ha viszont ébren őrizkednek a gonosz eljövételétől, a hátuk mögötti fák, bokrok és éjszaka motozó állatok szállítják reájuk a kísértetet.

A Kendi-uradalomba nem térnek vissza, nem is lenne hová, felperzselte a zsoldos. A török visszakérné lovát, ruháit, batyuját, de a kölyök még nem adja. Erősebb is, elszántabb is a másiknál, aki mindegyre a török földet siratja. Nem tud visszamenni immár.

Kinek a kölyke lettem, mondja szipogva.

Mindazonáltal azt áztatja, ami világra segítette.

Kúnó Izráel a nevem, mondja csak úgy magának a fiú, hogy arról a másikéről végleg leszokhasson. Nem akar olyas nevet birtokolni, ami hozzá nem tartozik. Megbarátkozik a gondolattal, hogy a kóborélet sosem érhet véget. Most sem. Ő nem siránkozik.

De rossz szokás is az állapotunkat siratni. Eltelik néhány nap, mire lelket ver a törökbe, olyannyira, hogy az megkockáztatja, néhány holmit azért visszakér. Egy inget legelőbb is, a batyuját, ám a lóról még nem szól.

De hogy nem szól róla, lesántul, a margittai vásárban túlradnak rajta. Attól fogva gyalog bandukolnak mindketten, az egyenlőség javára. Nagyfalu felé tartanak, mert híre járja, hogy a fejedelem is arra igyekszik puskáival meg asszonyával, akit társzékér visz, derékig párnákban.

Néz maga elé sötéten Kendi Lónya, sötétebben, mint szénszemű társa.

A fejedelem.

Melyik fejedelem.

Már Zovány előtt elakad, aki két lábára bízta magát. A Berekjó kivágat medréből, az eső szüntelen, csillapíthatatlan. Nemkülönben a szekerek is megfeneklenek, ökröket rendelne ki a fejedelmi had, ha kapna a környéken.

Aztat már mind széjjelhordta a pogány, s ha nem a pogány, akkor a zsoldossa szerét ejtette lefoglalni.

Látják maguk előtt kínlódni a fejedelemasszony szekérét, és az általános felbolydulást kitapasztalva térnek ki az urak útjából. Remélik, hogy az erdők alatt pásztortanyára lelnek, ahol átvészelve az ítéletidőt.

A Berekjón épphogy át tudnak vergődni, holmijuk fele így is odavész. Pedig ott próbálják, ahol a legcsendesebb. Nem gondolják, hogy a sodrás

a hajukba markolhat. Vonszolja őket, tépi magával, és csak a szerencsének köszönhetik, hogy egy egészben elhordott pajtát hoz a víz a hátán, és annak árnyékában kapálózhatnak ki a túlsó partra. Nincs áldás abban sem, több órányit tocsognak a térdig érő sárban, míg szilárdul valamelyest a talaj, és a zoványi gázló alatt egy puskalövésnyire rájuk bukkan egy birkabőrös lóháti ember, aki aztán egy malomhoz vezeti őket.

Éjszaka nem léphetnek ki az épületből, a víziember a ruháit mossa a folyón. De nem is bánkódnak, hamar megbarátkoznak a dohos lisztszaggal, és bár a malom láthatóan évek óta nem jár, úgy képzelik, örül az szünetelen, forgatja a víz a kerekeit, mert hiszen hallani is jól hallják.

Úgy gondolják, első alkalom ez, hogy rendesen aludni tudnak a dúlás óta.

Aludnának is, ha rájuk nem törnek éjnek évadján. Sáros öltözékű, esőverte, birkabőrtől bűzös férfiak állítanak be a malomba.

Emez török földről jött, állítják egy főrendi ember elé Kendi Lónyát.

Folyik a találgatás, kérdezik, faggatják, mi hírt hozott.

Ő csak vissza kívánczik menni, de azt igencsak erősen.

A másik is így tudja, igazság van abban.

Amúgy szitkos, mocskosszájú valamennyi. Röhögik Kendi Lónyát, hergelik, fenyegetik, le is köpik. Csak akkor hallgatnak el, amikor a batyuból előkerülnek a cserépdarabok. Mégsem ásta el, a kutya, ámuldozik Kúnó Izráél is, és közelebb férközne szívesen a törökhöz, ha a haramianépség meg nem előzi.

A vezír cserepei, mondja nekik Kendi Lónya.

Te a vezír embere vagy, mondja neki a főrendi.

Így hát kisütik, hogy vagy követségbe vagy kémkedni jött utánuk.

Netalán egyenesen Budáról szalajtották, hogy alaposan szétnézessen a keleti részekben.

A fejedelem nyomában járkal, el akarja veszejteni a Porta.

Titkos ármányokat sző.

Föléled a malom. A kaptárban zümmögő haramianép találgatja, mit kellene tenniök. Talán vessék a megáradt folyóba a kölyköt, talán adjanak rá illő ruhát.

Pirkadatkor odébb áll a haramianép. Viszik magukkal a két kölyköt is.

A vezír udvarába tízéves koromba kerültem. A konyhában dolgoztam, vizet hordtam, fát aprítottam, gyümölcsöket pucoltam. Aztán szarhordó lettem.

Kitárul, mint egy várkapu, indulásig mesél Kúnó Izráélnak, nem alusznak szemlehunyasnyit sem.

A szarhordás alól akkor szabadítottak fel, amikor megmentettem a vezír életét. Aznap halat ebédelt, szálla futott a torkára. Addig püföltem a hátát, míg a tenyerébe köpte a halcsontot. Először le akarták csapni a kezem, hogy hozzá mertem érni a fényességes úrhoz. Le is csapták volna, ha a vezír meg nem kegyelmez valamelyik asszonyának a kérésére. Azt mondták neki, ha már hozzáérttem, és levágnák a kezét, amivel érintettem, azzal az ő testéből is levágnának egy darabot. Nem volt valami nagy eszű a vezír, mészárosból lépett a vezírségbe. Igazat adott asszonyának, mert pontosan tudta, milyen levágni egy darabot a testből. Ruhatisztító lettem. Minden nap hétszer kellett lekefélnem kaftánjait, akkor is, ha föl sem vette magára.

Tizenhat éves korában újra az érintés bűnébe esik. Ezúttal a vezír egyik feleségének hajfürtjei kerülnek keze ügyébe. Egy hajszálát sikeresen ki is tép a többi közül. Az asszony nem veszi észre, ám este, fészülködéskor az udvarhölgye igen. A vezír kedvenc feleségének egyik hajszálát ezüsttel, egyiket arannyal, a harmadikat pedig gyémántporral vonatta be. A fészültető lány sehol sem találja az ezüst hajszálát. Nagy riadalom támad a vezírné lakosztályában, aki csak él és mozog, az ezüst hajszálát keresi. De éjfélig sem találják meg, és amikor a vezír szolgáljaival megérkezik, hogy az éjszakát kedvenc feleségével töltse, rögtön észreveszi, hogy hiányzik az az ezüst hajszál. Éktelen haragját alig bírják lecsillapítani, és akkor éjszaka második feleségéhez veszi be magát, és bár messzi esik a két ház, hallani, micsoda bujálkodással mulatnak hajnalig. A fiú nem mer többet a vezírnéhez érni, ennek ellenére pár héttel később, amikor a vezír megenyhül felesége iránt, és újra vele hál, mert szépsége az ezüst tincs nélkül is észveszejtő, az egyik kaftánra ragadva megtalálja az arany hajszálát is. Rémületében majdnem szörnyet hal, és estig bugyogójában rejtegetvén, lefekvéskor vánkosaiba dugja az ezüst hajszál mellé. A vezír haragja most még leírhatatlanabb. Fél évig asszonya felé sem néz, és egy újabb feleséget is hozat. Hat hónap elteltével az asszony haja olyannyira hullani kezd, hogy marékszámra marad a fészültető lány kezében az egykor csillogó, pompázatos, illatos ékesség. Amikor már csak az egyetlen, gyémántporral bevont hajszála marad meg az asszonynak, a vezír térde elé veti magát, és zöld epét hányva kegyelemért esedezik. A vezír kitépi az utolsó hajszálát is, és a nő hűtlensége felől ilyes bizonyosságot nyerve, az udvar porába dobja, miközben elhagyja egykori felesége lakosztályát. A fiú három álló nap az udvar szennyét bogarássza,

míg végre megtalálja a hajszálat. Ám amikor párnájába rejtene, fölfedezik, és a vezír elé vonszolják. De a vezírt akkora mélabúba esve találják, hogy már nem érdekli senki és semmi, nem ró ki már büntetéseket, sőt, eszt vesztve, minden gonosztevőnek megkegyelmez, és a fiút is szabadon engedi. Most is akad jóakarója, aki a hajszálakért cserébe kimentené a városból. De a fiú nem válik meg a hajszálaiktól, és egy kellő pillanatban lenyeli őket. A vezír szolgálai rögtön kiebrudalják a városból, rábízzák egy karaván vezetőjére, aki a magyarok földje felé tartva vállalja, hogy egyszer s mindenkorra kívül tessékeli Sztambulból a senkiházit.

Kendi Lónya, tudja meg igazi nevét.

Harmadnap egy montenegrói hegyi patakba végezve dolgát, a jéghideg víz feloldja ürülékét, és visszaszerzi a három hajszálat, amelyek fényesebben ragyognak, mint valaha.

Mutatja Kúnó Izráélnak a kincsét, de a malomban kerekedő mozgólódásra ijedten rejti el.

Azt tartják, aki visszahelyezi az asszony fejére ezt a három hajszálat, bizonyosan föl is támasztja véle, vagyis visszanyeri eredeti szépségét a vezír asszonya, suttogja szaporán. Én öltem meg, nekem kell föltámasztanom, lihegi.

Döglött lovon a patkó, morogja Kúnó Izráél, de azért hangjában ott érezni némi bizonytalanságot, mint aki túlságosan sokat látott már ahhoz, hogy efféléket akár el is higgyen.

VASÁRNAP

Fekszel kitakarva a Hedges Lane-i lakásban.
Mellkasod egyik felén
gyűrött mellbimbód, másikon
egy párna duzzanata.
Alatta heg: a betegség metaforája.

Egész nap esteledik.
Egy albumban oldalazok
– nem sejtve – feléd.
A koordináták:
fáradtságom (lábon kihordott),
a kirakat (áttetsző csíkokkal rácsozott),
a szeglet (menedékké a nedves kabátok szaga teszi).

Nem vársz, hiszen csak a kimerevített múltban vagy jelen.
Körülöttd szanaszét fehér árnyékok:
a fény alsóneműi.
Légyott a pillanattal.

Karodat hanyagul arcodra ejted –
valódi szeméremtested takarod el.
Lékként ágyazódva az élő felületbe,
csak feszült ajkad árulkodik arról, hogy figyelsz.
Redőtlen és idők nélküli.

Az étvágynak mérsékelhetetlennek kell lennie, mondtad.
A pásztától ajultan ver szívem,
s galoppja alatt fellazulnak
a testpanoráma rétegei –
kitemetkezel.
Így kerülsz elő egy könyvesboltban,
valamelyik hétköznapi délelőtt.

TRIPTICHON

Itt még kemény a fa, és lombtalan.
De rajongó kis füvek hadát
tűri meg a lábánál alább.
S két hintát is tart csontosan.

Fekete lombcsokor, fekete égitest.
A Nap, a Hold.
Az ág alatta meghajolt.
És jobbra állt a fa.
(Tán mégis éjszaka.)

Mint hogyha Lorca
narancsfa alatti szerelme volna.
A fa helyreállt, hogy olvasni tudjuk: balról jobbra.
Árnyékot vet a csillagokra.

Vida Gábor

REGÉNY HELYETT

RÉSZLET

Az apai nagyszüleimmel egyszerűségükhöz méltóan keveset kellene foglalkoznom, ha életem első öt évét nem éppen náluk töltöttem volna el, és nem érezném azt sokáig, vagyis örökre, hogy Vida nagyanyám tulajdonképpen az anyám, és Vida nagyapám az apám. Vannak szüleim is, főleg hétvégén, mindig fáradtak, mindig sietnek dolgozni, Kisjenőben építik azt a szép nagy, szabályos kockaházat, amelyben az övük fogok lenni egészen, ha majd életem legszürkébb kilenc esztendeje kezdődik el. Ágyán még csak nem is *a házban* lakunk, hanem az istállóval egybeépült nyári konyhában, éjszakánként áthallatszik a birkák kérődzése a vályogfalon, megnyugtató zümmögés a sötétben, ha viharlámpával bemegyünk, zölden világít a szemük. A portán nincs villany, 1980-ban vezetik majd be, mert végleg elromlik nagyapám táskarádiója, amelyen huszonhat különböző magyar nyelvű adást tud fogni, akkor éppen semmiféle elemes rádiót nem lehet kapni, csak olyat, ami a hálózatról működik. Ha meghalsz, tévét veszek, mondja nagyanyám neki fenyegetően, úgy is lesz. Sokat hallgatjuk a rádiót, Szabad Európa, Amerika Hangja, Radio Subotica, van akkor az isztambuli rádiónak is magyar nyelvű híradása, de még a pekinginek is. Kedvenc műsorunk a *Játék és muzsika tíz percben*. Nagyapám nem tud betelni a csodálkozással, hogy valaki azokat a számára felfoghatatlan zenéket meg tudja különböztetni egymástól, és tulajdonképpen a zenét is kedveli. Rendszerint a zöld pokróccal letakart ágyon fekszik, én egy kicsi széken ülök, félhomály van, nagyapám cigarettázik, lobog a tűz a kályhában, és megy a rádió, néha felkel, iszik egy korty pálinkát vagy egy pohár bort, és visszadől. Így hallgatjuk végig egyszer az *Ábel a rengetegben*, nagyapám nem ért belőle minden szót és fordulatot, én viszont igen, amikor éppen lejárt az illető rész, próbálom elmagyarázni, milyen a hegy, milyenek azok az erdők, elvégre székelty vagyok, de haragszom, ha *góbét* mond valaki, az sértő. Azt hiányolom akkor, hogy nincsen az *Ábelben* medvéről szó, némi csalódottságot érzek, mert én jártam a csicsói részen, és láttam. Sokára tudom meg, hogy abban az időben alig van medve a Hargitában, Romániában is csak itt-ott, elvétve

és kevés, majd a hatvanas évektől lesz sok, a kommunista elvtársak kedvtelésére, a pásztorok és földművesek bosszúságára, a mi örömünkre.

A *Péter és a farkas* is együtt hallgatjuk nagyapámmal, de ő belealszik. Ez életem első olyan kulturális élménye, amiről mindig a sötét, parttalan rettegés jut eszembe, az egyedüllét, a szorongás. Nyár van, legalábbis meleg idő, mert nyitva van az ajtó, nagyapám az asztalnál ül, dohányt vág, mint amikor nincs pénze cigarettára, és a maga által gyűjtött leveleket simíttatja, nedvesíti, majd a legélesebb késsel felvágja. Valamelyik háborús élményét meséli, a román hadseregben szolgált, katonai csendőr volt Temesváron és a Bánságban, egy égő raktárra emlékszem, amelyből életük árán is megpróbálnak dohányt szerezni az orosz katonák, sokan égnék bent, és van még a kamránkban egy darab cserzett bőr, olyanból varrattak maguknak a tisztek kabátot, miután a bőrgyárat is szétlőtték vagy bombázták, és kifosztották. Alig hallom, amit nagyapám mesél, egybefolynak a háborús történetek, sok ilyen ember van a faluban, mint ő, ha összegyűlnek inni meg kártyázni, másról sem beszélnek, mint a háborúról, és hogy mikor jönnek be az amerikaiak vagy az angolok végre. Soha, mondja röviden Julie nagyanyám és a többi öregasszony vele együtt, némileg olyanok ők, mint a tiszazugi asszonyok, azonos a világszemléletük, az élményviláguk, a regimentnyi részeg tatával csak a mélyen szemükbe húzott fejkendőt tudják szembehelyezni, és a sötét gyűlölködést, nem jutott nekik az életből semmi jó, vagy ha volt is, már nem emlékeznek. Nagyanyám megkeseredett, gyűlölködő asszony, aki az anyjával is évekig pereskedett valami földért, utána harminc évig nem beszéltek. Amikor pedig nagyapám leesik a padlásról, és nem tud lábra állni, elmegy a faluba, menj be egyedül, Vida, mondja, és nagyapám bemászik a sárból az ágyba, akkor éppen nem részeg, de a sarokcsontja nem forr össze többé.

Prokofjev-től nem bírok elszakadni akkor, valahogy eltűnik a zene mögött a nagyapám, a háború, a szürke lova, melyen egy lángoló épület mellett vágtat, hiába lőnek rá géppuskával, nem találják. Közben a farkas megette a kiskacsát, és tudom, hogy a kertünket szegélyező fonott vesszőkerítés gyenge, roskatag, ha egy farkas be akarna jönni, aligha lesz az akadály, nem tudok felmászni a diófára, nagyon magasan van az alsó ága, különben is rosszul mászok fára, gyenge vagyok, vézna, félénk. Mindig mindenütt a falu szélén lakunk, Ágyán hatalmas, futballpályányi kertek vannak, az utca is huszonnégy méter széles, ahogy azt Mária Terézia elrendelte, hogy ne tudjon a tűz egyik szalma- vagy nádtetősről átcsapni a másikra, különben is van hely bőven, ez a magyar Alföld romániai része. A telkünk mellett a me-

ző, alig művelt gyümölcsös, a Kenderes-kert, azon túl a legelő, a puszta, van ott mocsár, nádas, zsombék, szikes meg délibáb. Petőfi lesz a kedvenc költőm sokáig, az 1878-as kiadású könyvet lapozgatom naphosszat, Zichy Mihály metszeteit nézem, a *Kutyakaparó* a kedvenc versem, amíg aztán leváltom a *Nemzeti dalra*, az az első vers, amit önként tanulok meg, egy hazafias felbuzdulás alkalmával, de valamiért állandóan keverem a negyedik szakaszt az ötödikkel, sokáig nem értem, hogy miért. A házunk tetején gólya fészkel, őrizni kell a napos csibéket, mert hiába gyógyítja magyar gyermek az elvágott véres lábát, a madár nem válogatós, leszáll és felkap egy csibét, nem ijed meg a kotlótól vagy a kakastól, de még tőlem sem, felém vág a csőrével, amikor el akarom kapni a nyakát, azután csak ellibben, fel a kéményre, és kelepel diadalmasan. Csúzlival, íjjal sincs esélyem rajta bosszút állni, nagyanyám esküdözik, hogy bizony kihívja a vadászt, lője meg, de én ezt nem szeretném, el is marad. A gólya hasznos madár, megeszi a kígyót, mert az rengeteg van a környéken, és én félek tőle, béka is van, meg minden egyéb, de azoktól nem félek.

A harmadik meghatározó rádiós élményem az 1956-os magyar eseményekről szól, valamilyen iszonytató, háborús hangjáték, amelyben az ellenforradalmárok vérengzéseit ecsetelik, pontosan emlékszem, hogy egy fejjel lefelé csüngő embernek a gonosz ellenforradalmár nő, ez valamiért akkor fontos, kitépi a szívét, az a hős szív még dobban párat, mielőtt elhajítja, de mire földet ér, már be is fordulnak a hős felszabadító szovjet katonák a sarkon, utólag azt mondanám, hogy Korvinköz, de akkor nem értem az egészet, nagyapám is figyel a szöveget, majd hirtelen elzárja a rádiót, és azt mondja mérgesen, hogy: kurva kibaszott kommunisták! Hosszú ez a káromkodás, éppen olyan, mint amikor a füstölgő kályhát szidja meg a palás szenet, mindenkinek az édes jó anyját, és az Uristen is belekerül a végére. Mi történt 1956-ban, kérdezem ijedten, és nagyapám elmagyarázza, hogy a KKK-k behívták az oroszokat, akik megint szétlőtték Budapestet, azóta is az oroszok meg a KKK-k uralkodnak, mert a kurva amerikaiak nem csináltak semmit. Nyolcéves lehetek, talán kilenc, és akkor még úgy tudom, hogy a szocializmus, amiben élünk és amit építünk, a világ legjobb társadalmi berendezkedése, el is tudom sorolni, hogy miért, ezt tanultuk az iskolában, anyám is ezt mondja, a régi rendszerben az sem volt, amit együnk, pedig ő nem is élt a régi rendszerben, de tanulta.

Elmeséli nagyapám akkor, hogy eladott egyszer két tinót, és az árukból lovat akart venni, mert mindig lóra vágyott, de az öccse, Alexander meggyőzte, hogy vásároljanak egy traktort, és azután elvették tőlük, és elvették

a földet is, azt a keveset, ami volt, és volt olyan, akit agyonverték, mert nem akarta odaadni, és volt olyan is, aki hazament, lefeküdt és meghalt, belehalt a bánatba, hogy a föld meg a ló már nem az övé. Nagyanyám erre csak bólogat, majd felcsattan, hogy nem is volt neked földed, Vida, a föld az enyém volt, elvették, igen. Ritkán értenek valamiben egyet, tulajdonképpen egy életen át gyűlölték egymást, ötven évet éltek együtt. Ijesztő lesz a világ ettől az első politikai leckétől, mert megértem, hogy semmi nem úgy van, ahogy az anyám és a tanító néni mondja. Hogyhogy mindenünk megvan, amikor elvették nagyapámtól a traktort, ami tulajdonképpen egy ló kellett volna legyen? És megy tovább a rádióban a hangjáték, nyilván egy sorozat, egyik rémség a másikat követi, de én már tudom, hogy az nem úgy volt, éppen fordítva igaz minden.

Nagyapám arról is mesél, hogy volt valamikor egy bizonyos *büntös* kígyó, ami büntött, mutatja is a kezével, hogy milyen az, időbe telik megértenem, hogy a viperát meséli, ami a környék erdeiben valamikor élt, de már nem, és az a kígyó, mikor menekül vagy üldözi az ellent, a szájába fogja a farkát, és úgy gurul, mint egy elszabadult biciklikerek, vastag, és olyan a hátán a mintázat, mint a fonott ostor. A karikában guruló kígyóról sokfelé tudnak a magyar nyelvterületen, a Székelyföldön és a Balaton környékén is, de a *büntös* kígyó minden bizonnyal olyan szó marad, amit egyedül én tudok már, hiába lapozom fel a szótárakat, hiába kérdezek nyelvészeket és néprajzosokat, de persze, valahol még előkerülhet, hacsak nem félrehallás. Sok-sok év múlva, már nagyapám halála után az ágyai erdőben egy rézsikló farkát látom becsúszni az avar alá, piszkálni kezdem, már nem félek a kígyóktól, de nem szívesen fognám meg, ha nem muszáj, és igazam van, mert nem rézsikló az, hanem keresztes vipera, azonnal megismerem a háromszögletű fejét, meg ahogy a nyakát hátrahúzza, és a bot felé vág: bünt.

Az ágyai erdő sokkal baljóslatúbb, mint a baróti, itt nem a medvétől, farkastól vagy a falkányi juhászcutyától félek gyerekkoromban, hanem egy történettől rettegek, mert Habsburg–Lotharingiai László főherceg halt meg itt 1895-ben egy máig pontosan tisztázatlan vadászbalesetben. Építettek egy kápolnát is az emlékére, gyerekkoromban elhagyatva és kifosztva áll, senki a gyerekek közül nem mer odáig egyedül elmenni, együtt sem merünk, vízenyős láperdő veszi körül, hatalmas tölgyfák, elhagyatott hely, átok ül. Mintha valaki állandóan lesne ránk, ezt érzem, amikor az akkori pótnagybátyámmal bemegyünk végre, és egy elpusztult őzbak teteme fekszik az ol-tár előtti kovácsoltvas kerítésre akadva. Némileg csalódott vagyok, nem történt semmi, láttam akkor már erdőn-mezőn elpusztult állatot, tudom, nem

szabad hozzáérni, de sehol egy kísértet, bár engem a hiedelemlényekkel fölösleges ijesztegetni, mivel sokat vagyunk sötétben, hamar kitanulom, hogy a sötétség önmagában nem félelmetes, inkább csak üres. Ez az üresség persze bennünk lakozik, ez az üresség mi magunk vagyunk, amit feltöltünk a lényekkel, és a lények képeivel, ahogy az óriáskígyóról is pontosan tudom, hogy nem lehet ott a kémény mögött, amelynek a tetején a gólya fészkel, és ahova felvitte a csirkét. A padlásra járok azon a nyáron, mert heteken át esik az eső, és unalmamban kukoricát morzsolok, az jó időtöltés, megkeményednek az ujjaim tőle, és van a padláson mindenféle kacat, lehet rakosgatni őket, találgatni, hogy melyik micsoda, drótozott fazék, egy marék 20 mm-es gépágyú *húzni*, kerek rokka, szövőszék, fogaskerekek, ekevasak és még sok olyan kacat, aminek a nevét sem tudom. Az eső megállás nélkül csöpög vagy ömlik, nagyapám egyfolytában részeg, fekszik az ágyban, rendszerint a cigaretta is kiesik az ujjai közül, úgy oltja el nagyanyám egyszer vízzel a parázsló pokrócot, egész vödör vizet zúdít nagyapámra, aki csak annyit mond álmában, hogy kurva eső, fordul egyet és alszik tovább, az ágy alatt tócsába gyűl a szalmazsákból kifolyó víz, beszívja gyorsan a döngölt föld. Éppen bejárt Kisjenőbe, önkéntes véradó, B rh- a vére, azért szép summát adnak akkor, és amíg benne tart, nem szokott kijózanodni, nekem is ugyanaz a vércsoportom, de akkor ez nem jelent még semmit. Naphosszat a padláson matatok, kukoricát morzsolok, diót török, a padlás ajtajában tollászzkodó verebeknek csapdát állítok, de nem sikerül egyet sem fogni. Egyszer csak megérezem, hogy ott leselkedik a kémény mögött egy óriáskígyó, anakonda lesz az, éppen olvastam valami effélét, hiába fordulnék meg, hiába megyek oda, nem fogom látni, mindig a kémény másik oldalán lesz. Baltát is viszek magammal egy idő után, ha rám támad, legyen amivel védekeznem, cigarettát is viszek fel, hogy kipróbáljam, milyen, de nagyon rossz, na még csak az kellene a kígyónak, hogy beáruljon a nagyanyámnak, mert akkor valóban agyoncsapom, de okos állat, nem árul be, nem támad rám, egyszer csak nincs ott, és már nem is járok fel a padlásra mindennap félni.

Nagyapám nem részeg állandóan, mert falun örökké szűkében vannak a pénznek, és amikor a saját készítésű bor meg pálinka elfogy, és amikor annak a kicsi nyugdíjnak is a végére hágott, amit kap, nincsen amit inni. Igaz, hogy felkutatja az orvosi szeszt meg a pálinka rézelejét, amit nagyanyám eltesz, mert abba liliom szirmát kell áztatni, sebre, kelésre az a gyógyszer, és tudja, hogy nagyanyám elrejt néha egy-két liter pálinkát a szekrénybe, az almáriomba, vagy ki tudja, hova, kell az majd orvosnak, ha betegek

leszünk, és bármilyen ügyintézéshez elmegy, valuta. Nagyapámnak elvi kifogása van az eldugott pálinkával szemben, és mint az alkoholisták, nagyon leleményes, meg lehet találni az eldugott szeszt, ha nagyon keresi az ember, vagy ha segíték én is, mert nagyanyám arra már nem tud figyelni, hogy én se lássam a rejtegetés, átcsoportosítás megtévesztő manővereit. Azután ha elfogy az is, amit megtaláltam, és ha a szomszédok meg az ivócimborák is kifognak mindenből, nem marad más, ki kell józanodni egy időre. Ilyenkor mesél nekem, ezt szeretem a legjobban, íjat, puskát farag, kardot, elvisz horgászni, erdőt járni, és mindenfélét csinálunk együtt, dolgozunk, bogarászunk, megjavítunk ezt-azt, fát fűrészelünk, gerendát faragunk, favillát hajlítunk, kaszát kalapálunk, lassan, kényelmesen, ráérősen, sosem nevel, csak mutatja, megpróbálom, mutatja, leülünk, rágyújt, pihe-nünk, tovább megyünk, visszatérünk, az idő parttalan.

Elmegyünk egy este adósságot behajtani Vilmáékhoz, akik a kertünk végében laknak. Nem azt mondjuk, hogy Patkányékhoz megyünk, pedig ez az anyakönyvezett családnevük, de ezt valamiért az egész falu restelli kimondani, tehát Vilmacigányékhoz. Zólti, hosszú ó-val, később osztálytársam lesz, egy napon születünk, ugyanabban a kórházban, eredetileg az én nevem is Zoltán lett volna, de szóltak anyámnak, hogy Ágyán minden cigány gyerek Zólti, hát ezért lettem Gábor... Egyszer anyám, amikor valamiért megharagszik rám, azt mondja, hogy nem is az ő gyereke vagyok, hanem egy cigány asszonyé, elcseréltek a kórházban. Azonnal Patkány Zóltira gondolok, hogy én vagyok ő, nem tudom, anyám akkor ezt miért mondja, gondolom, tanulta valahol, szokták ilyesmivel ijesztetgetni a gyerekeket, fekete ember, zsákos ember, rézfaszú bagoly. Zólti egy ideig a testvérem, miután megdobál, majd én is elkapom a házunk előtt, mert megdobált egyszer, egy kicsit dulakodunk, de tulajdonképpen messze laknak, egy másik világban, tilos nekem odamenni, inkább a kert végében találkozgatunk a mellig érő fűben, ő nem fél a kígyótól, mutatja, hogy kell megfogni, nem bánt, de én nem merem. Nem sokat tudunk Zóltival beszélgetni, mert én dadogok, ő meg szinte meg sem szólal, többnyire csak üldögélünk a fűben a diófa alatt, engem nagyanyám néha megkeres, beparancsol az udvarra, Zóltit meg hazaküldi, őt nem hívja soha senki.

Az első találkozáskor nagyapám a baltát hozza, én a viharlámpást, Vilmáéknál ég a villany, nálunk még nincs, de a falu alatt sötétség van meg sár, nincs ezen a részen közvilágítás, sok a kutya, azért kell a balta, Vilmáék ártalmatlanok. Az egy nagyobb ház, mint a miénk, látszik a bútornat maradékán, az ablakokon, az ajtókereten és főleg az előszoba padlóköve-

in, hogy módos családé volt egykor, nem parasztok laktak benne régebb. A gyermekek a konyha földjén, rongyokon, szalmán, Zólti is ott van, de nyilván akkor még nem látom, egyik purd é a sok közül. Vilma kicsit mint-ha részeg volna, gyönyörű haja kibontva, talán harminc éves lehet, ráncos vénasszony, csikos férfiinget hord, szájában csikk, és az a fásult, lemondó grimasz az arcán, hogy nincs petróleum, kukorica vagy pénz, nem tudja megadni azt, amit a múlt héten vagy a tavaly kért kölcsön, az ember meg-int oda van, talán a milícián, és már nem is tudom, hogy miket mond, mik történtek. Nagyapám leengedi a baltát, elfújom a viharlámpást, még szív-juk egy ideig a bűzt, azután elmegyünk valakihez, és kérünk kölcsön egy kis petróleumot, pénzt vagy kukoricát. Hogy ne káráljon már az öreg-anyád, mondja dühösen nagyapám, baktatunk a sáros utcán, a viharlámpát nem gyűjtjük meg, a kocsmába megyünk, ahonnan majd a nyakában hoz haza részegen, elvágódunk a sárban, nem is egyszer, többször. Ma sem tu-dom, hogy pontosan miért mentünk Vilmáékhoz, talán a nagyanyám kül-dött adósságot behajtani, vagy meg akarta mutatni nagyapám, hogy mi a szegénység, tanulmányi kirándulás volt, esetleg ürügy a kocsmába indulás-hoz. Vilma néni gyakran dolgozik nálunk, ő tapasztja a ház oldalát, nyáron mindig szólnom kell, ha lovak ganélnak az utcán, mert a trágyát felszed-jük, kell majd a tapasztáshoz. Látom egyszer, amint a frissen tapasztott falt repedéséből kimászik egy csillogó páncélzatú, apró bogár, és elrepül. So-káig nézem még a tapasztást, de nem jön elő bogár több, nem is tudom, tényleg volt-e, vagy csak képzelődtem. Nem volt velem egykorú gyermek a szomszédban, csak Évike meg a húga, de a kicsi meghalt egy nyáron agy-hártyagyulladásban, Évikét persze elvitték a szülei Aradra, és teljesen egye-dül maradtam. Az öreganyja volt az oka, mondta nagyanyám, aki az összes szomszédasszonyt gyűlölte, ha társaságra vágyott, messzire kellett menni, Lidi nénihez vagy Polyánki ágyomhoz, aki nem az én ágyom volt, de így mondtuk neki. Lidi néni egészen kicsi, görbedt öregasszony volt, sze-rettem náluk lenni, olyan volt, mint egy időutazás, nem volt órájuk, nem volt szekrényük, mindent ládában tartottak, és a csirkéknek egy kézimá-lommal örölték a kukoricát, azt írta a kövön, hogy 1806, de én azokat a szá-mokat akkor még nem tudtam kiolvasni. A tyúkok az eperfán aludtak, és még a miénknél is vastagabb volt a földből épült házfal, alig tudtam átlép-ni a küszöbön. Az egyenetlen, meszelt falon egy kézzel festett olajkép ló-gott, huszonhat vadászkutyát vittek át egy csónakban a folyón, akármed-dig el tudtam nézegetni, ma sem értem, hogy mit keresett az a kép ott, kié lehetett, honnan került hozzájuk, egészen biztos, hogy nem vásárolták.

Nagyapám legszívesebben az apjáról mesél, aki Amerikában járt, és megégett a lába egy öntödében a kifolyt vastól, az orvosra meg a kezelésre majdnem az összes pénze ráment, a többit elitta, de legalább nem vitték el a háborúba, sántán jött meg, sánta maradt egész életére. Egy kalendáriumot is hozott az útról, rengeteg érdekes dolog volt benne, többek között a Titanic pusztulása színes nyomatokon, meg a Szent István csatahajó vízre bocsátása, és rengeteg olyan ember írta bele a nevét olvasás közben vagy után, akiről már nem tudunk semmit, csak hogy járt nála az a kalendárium, ami később elveszett egy költözéskor. Ha nem hallgatunk rádiót, a *Toldit* olvasom fel neki, az a kedvence, én is nagyon szeretem. A *Copperfield Davidot* nem értem, nem is szeretem, a *Svejk*et sem, de sokat olvasok belőle hangosan. Egy szomszédasszony hozta, aki Szlovákiából származik, a háború hagyta itt, vagyis a német katonák, azóta is töri a magyar nyelvet, románul sosem tanult meg. Laknak szlovákok is a vidékünkön, de Bözsi néni kikéri magának: szlovák én vagyok, ezek tótok. Hašek egy nagy szlovák író, mondja, ahogy Petőfi is szlovák, ezen akkor nem vitatkozunk, ő tudja. Kedvelem Bözsi nénit, olyan másként kedves, mint a nagyanyám és a hozzá hasonló asszonyok, talán az akcentusa miatt, és mert egy fokkal vidámabb, gyakran jön át, sok érdekes dolgot mesél, főleg a Magas-Tátráról, hogy mekkora szépséges nagy hegy az, és egyszer majd vissza fog oda menni. Nagyanyám csak legyint erre, hegyet ő sosem látott, hegyekből csak az oláhok jönnek meg a székelyek, és nem szokott visszamenni oda senki, kőből meg fából sütik ott a kenyeret is. Rendszerint Bözsi néni mondja először el azt, hogy mik vannak a faluban, valahol az ártézi kút körül történik mindig minden, naponta háromszor is elmegy vízért a háromliteres kannával. Mert viszket a picsája, mondja nagyanyám, három liter vízért elsétálni, meg vissza. Onnan hordjuk az ivóvizet mi is, mert a kutunk vize nem iható, de van benne állítólag egy kard, amit bujkáló magyar katonatiszt dobott bele, hiába keressük nagyapámmal hosszú, toldozott lécekkel, nem találjuk, ezért egyszer beledobom a zománcozott vizeskanna fedelét, mi úgy mondjuk, *kanta*, hogy legyen benne valami, ne csak béka, ezért nagyanyám rettenetesen megver. Nyilván a többszöri felszólítást elengedem a fülem mellett, különben egy birsalma vessző mindig fent van a fogason, legyen kéznél, ha kell. Nem hiszem, hogy sokat vertek volna, de erre a kantás fenytésre emlékszem, amikor nagyapám odamordul, és valami olyan kacskaringós káromkodást ereszt meg, hogy a könnyeim és a fájdalmaim mögül is figyelni kezdek, nagyanyám pedig félni. Ilyeneket csak Zsófi néni szokott mondani, mikor a férfiak kártyáznak, és a férje mögött állva kibicel,

de Túsír nem hallgat rá, el is veszíti a partit, akkor mondja Zsófi néni, hogy a kurva úristen a seggedbe húzza bele azt a бүдös, retkes faszát, és még mondja hosszan, cifrázva, дühösen. Akkor még nem értem, hogy pénzben játszanak. Ha nagyapám nyer, és gyakran nyer, a kocsmába megyünk.

Életem első öt évéből természetesen kevés emlékem van. Az első mindenképpen az, hogy valami nagy fényességben utazunk, csillog az ég és körülöttünk a táj, amelyben egyetlen jegenyesor látszik csupán, az jelzi az utat. 1970-ben a Fehér-Körös áradása történik éppen, átszakadt a gát, a falut körbeveszi a víz, hevenyészett töltést emelnek, az a *dimony*. A nőket és a gyerekeket kimenekítik, halálos áldozat nincs, de a falu román része, a *Colonia* teljesen víz alá kerül, nem tudják a románok, amikor betelepítik őket, hogy oda nem szabad építeni, az a terület egy-két méterrel mélyebben van, az Alföldön ez élet vagy halál kérdése. Kétéves vagyok, motyók és batyuk között álldogálok a teherautó platóján, és valaki, nyilván nagyanyám, erősen fogja a kezemet. Nagyapám nem hagyja el a házat, ő tudja, hogy az magasan van, a víz nem éri el, persze megtelik a kút, a verem, és a kertekben is méretes tócsák vannak még hónapokon át, jelzi egy hajdani vadvízország, hogy mi az övé. Elképzelem a nagyapámat, ahogy áll a kapuban, és nézi a tengerré vált sáros utcán távolodó traktort vagy a teherautót, mindenütt megáll, felveszi a nőket és a gyerekeket – mint a Titanicon, gondolom –, azután becsukja a kaput, az *uccajtót*, és nem tudom, mire gondol. Mindenütt víz, ameddig a szem ellát, a házunk földből épült, a küszöbön túl egy arasznnyal mélyebben van a padló, és nagyapám tudja, hogy ide még így sem ér el a víz, leül a küszöbre, rágyújt, tölt magának egy pohár pálinkát, azután még egyet, tudja azt a fél métert, bár az is lehet, hogy nem tudja, hanem arra gondol, hogy jöjjön már a víz, és vigyen el mindent, vigye, vigye.

Egy jelenet van még, amikor ötéves lehetek, de mintha nem tudnék beszélni, vagy nem jön ki hang a torkomon, de mindent látok és hallok, talán értem is. Nagyapám részeg, bár még nem дүлөngél, mint ahogy szokott, csak már nem oda megy, ahova szeretne, és ahova indult. Egy ideig fát aprít, a keze pontos, sokáig volt favágó, telente mindig talpfát faragtak a Réz-hegységben, valahol a Berettyó forrásvidékén, ha járni már csak alig tud, a fejsze vagy a balta akkor sem esik a kezéből ki, mintha abba kapaszkodna. Hatalmas tömbökben áll a szén a faskamrában, abból is darabokat tör a baltával, szeretem a barnaszén szagát, sokszor sárgás, barnás színű ezet van benne, akkor még nem tudom, hogy fából keletkezett, nekünk csak kő, ami ég. Megtöltjük a kosarat fával és szénnel, indulunk be a házba, mert

hideg van, és be kell gyújtani a kályhát, nagyapám öléhez emeli a kosarat, szól, hogy nyissam a virágoskert kapuját, de nem találja el, a második próbálkozásra sem, lehull a szén, felszededetjük, azután az ajtófélfának is nekimegy, káromkodik egyet, de végül bent vagyunk. A kamrába indul, egy kis bort kell igyon, de aztán a tűzrakás jut eszébe, különben sincs kéznél a gumicső, amivel bort lehetne szívni, az valamiért kint van a nyári konyhában. Kiküld érte, átdübörgök az udvarra fektetett tölgyfa deszkán, az a járda, szeretem, ahogy döng, és szortyog alatta a sár, hozom a gumicsövet és az üveget, megint döngöttek a pallón, nagyon lelkes vagyok, nem tudom, hol van a nagyanyám, alkonyodik már, csípi a hideg a kezemet. Nagyapám a kályha előtt térdel, fújja a parazsat, nagyon füstöl a kályha, a szénfüst szagát is szeretem, főleg amikor téli estén elterül az utcán, de most nem jó, mert ettől mindig ideges lesz, szidja a kibaszott, kurva kommunistákat, hogy az Úristen a magasságos eget rohassza rájuk már egyszer, és persze van ez is tovább, hosszan, tekervényesen, de nem szeretem hallgatni, félek.

Nem először szívok bort, pontosan tudom, hogy kell az ötvenliteres demizsonba engedni a csövet, és lassan fújni a levegőt bele, míg eléri a bort és bugyborékolni kezd, azután jó nagyokat szívni belőle, és nyelni a levegőt, hogy a borszag után megjöjjön a savanykás, finom lé, amiből egy kortyot szabad, nem többet. Gyorsan kell beilleszteni a csövet a palack szájába, és nagyon figyelni, hogy idejében kiemeljem, amikor a nyakáig megtelt, egy csepp sem juthat a padlóra, mert az szégyen. Azt sem értem, hogy miért pálinka van most a demizsonban, és ijesztően rossz, csípi a számat, a nyelőcsövemet, a gyomromat, szinte elsírom magamat az ijedségtől, egy nagy kortyot ki is köpök a földre, baj lesz ebből, de aztán viszem Tatának, hogy ez pálinka. Nem szól semmit, a kályha tovább füstöl, ő tovább káromkodik, majd csak lesz valami, ahol a füst, ott van a tűz is. Később nagyapám erősen tántorogva megy át az udvaron, ki a fűskamrába, meg-megáll, felnéz az égre, azután a csűr mellett imbolyog, sokáig támasztja az egyik oszlopot. Nem is csűr az valójában, csak egy oszlopokon álló szalmatető, ami alatt a szénát tartják, alá járnak tojni a tyúkok, és ott fial a macska. Áll nagyapám rogyadozva, lihegve, egy láncot tart a kezében, azzal próbál valamit, nem értem, hogy mit, látom, hogy részeg, gondolom, segíték neki. Megpróbálja átdobni az eresz alatti keresztgerendán a lánc egyik végét, többszöri próbálkozásra sikerül, azután kapaszkodik belé, majd elesik, és magával rántja a láncot, ami csörögve hull a sárba. Nem tudom, hogy mit akar csinálni, ezért odamegyek, hogy lássam közelről, megint átdobja a láncot, és abba kapaszkodik hosszan, mint aki fel akarná húzni magát, de nem ér-

tem, hova. Egyszer csak rám néz, elengedi a láncot, ami leng üresen, nézük még egy ideig egymást, azután megérkezik nagyanyám valahonnan, lecsap, mint a fekete vihar, és elrángigál. Nagyapám a részegség egy bizonyos fokán mindig fel akarja akasztani magát, de olyankor már nem boldogul a kötéllel vagy a láncsal, nagyanyám ezt pontosan tudja, vagy neki már mindegy. Hallom sokszor fohászkodni a nagyapámat, hogy: vedyél el engem, Uram, add, hogy ne érjem meg a reggelt!

Bíró József

KARÁCSONY

1989

...
mit eszünk - ? -
- kérdezi a Lányom -
... :
násztáncukat lejtő ...
alkonyi ... **fényeket**

- f e l e l e m -

2007

... csapzott - öregasszony ...
(- *lehetne ANYÁM is !* -)
ö l é b e n ...
rongyos ... koszlott - kötény
... kék vasfazék ...
[- a lyukas ... fazékban
- : barackmag ... dió
... maréknyi - mazsola -]
gumicsizmája ... szárán ...
: m é s z m o h a

... s ha ... majd eljő ...
(- *ha valóban eljő !* -)
a ...
h a j l é k t a l a n o k

... MEGVÁLTÓ – KRISZTUSA ...
jut tá'n ... más is ... :
[– fagyott – ... – alma ...
penész – szagú ... *féreg* –
rágta – ... – száraz – kenyér
... alamizsna – ... – fillér –]

JÓLTÁPLÁLT ANGYALOK

...
frisskalácsillata
...

2011

ülök a *parton* – ... – porhóban
: - [*árvultan* / *reszketeg*] -

sehol egy *donor* – ... – dinnyehéj
: - [*szívfényem* / *ellobban*] -

ÉGŐ EPER

A kislány kedves volt, jól nevelt, szerény és halk szavú.

Így is kezdhethém.

De maradjunk csak a realitás talaján, mint nagymama szokta mondani hunyorgósan.

En mindig kedves voltam, jól nevelt, szerény és halk szavú – ilyennek nevelt anyám.

És akkor ez!

De nem is itt kell kezdenem.

Az erdő mellett laktunk, egy kis faházban, mert anyám egyedül tartott el kettőnket, különben is azt mondta, hogy most, az internet korában mindegy, hol lakik az ember. Hogy mégsem egészen mindegy, az abból derült ki számomra, hogy mikor már nagyobbacska voltam, az összekuporgatott pénzéből olyan zsalut vett, amely egyszerre gördült le mind a négy ablakra, és egy olyan zárat, amely halk surrogással óvott bennünket a veszedelemtől.

Olykor azonban nincs zár.

Marokfürdő gyönyörű kisváros, ősszel gesztenyefák égnek egyetlen sétányán, télen havas ágak őrzik, tavasszal zölddel lobog, nyáron meg a vendégek színesítik – ám előnye egyben hátrányát is jelenti: a fürdőzők között lehet pedofil, szexmániás, magamutogató és egyéb elferdült lélek, ahogy anyám, a városka gimnáziumának vallásstanárnoje nevezte őket.

Nagymama az erdő túlsó felén lakott, de nem kívül, hanem a rengetegben, ahogy szerette mondogatni. Magyartanárno volt valamikor, jóval több fantáziával és humorral áldotta meg az Isten, mint anyámat, aki egyébként azt hajtogatta, Istenhez nem humor kell, hanem hit, nagymama viszont nem értette, a kettő miért zárja ki egymást. Folyton civakodtak, időnként vérig sértették, így szerették egymást, nagymama hát jobbnak látta, ha messzire költözik egyetlen, imádott és rettenetes lányától.

Úgy élt ott a másik faházban, mint egy jóságos boszorkány. Olykor rászólt a fazékra, rotyogjon halkabban, máskor a rántást kevertette meg a fakanállal. Általában nem szeretett a képességeivel kérkedni, öreg volt már, olyan öreg, mint egy repedt fazék, mondogatta hunyorogva.

Otthon egyébként lehetett beszélni anyámmal. Ha az ember megértette, hogy kizárólag „Isten áldja”-val lehet köszönni és elköszönni, hogy evés és alvás előtt, ha törik, ha szakad, el kell mondani az evés-, illetve alvás-imát, meg hogy vasárnap délelőtt templomba kell menni, ahol Géza tiszteletest hallgatjuk, akkor mást nem is kellett tennie. Anyám nem volt megszállott, csak szerette, hogy a hit ott legyen az életében, ezért aztán még kevésbé értettük nagymamával, hol és miért is hagyta el a humorát, bár nagymama esküdözött, hogy gyermekkorában se volt neki. Így aztán természetesen boszorkányi képességekről sem lehetett szó.

Ma is élnek, mégis múlt időben mesélek róluk. De hát nem rajtam múlt ez sem.

Tizennégy éves koromig nem mehettem egyedül nagymamához. Anyám azt mondta, attól, hogy a „rengeteg” szó nevetséges, az erdő igenis tele van veszedelemmel (érdekes, ezt a szót nem találta nevetségesnek), és amíg nem leszek nagylány, addig együtt megyünk. Hálistennek nagymama mindig megtalálta a módját, hogy kettesben maradjunk, ha másként nem, hirtelen leesett egy tányér a konyhában, és ezer darabra tört, és amikor anyám szemrehányóan ránézett, olyan ártatlanul nézett vissza rá, hogy majdnem én is hittem neki.

Anyám takarosán öltöztetett, de egyben kihívásokat is csempészett a takarosságba, például minden évben vett egy piros kalapocskát, az volt az én vízjelem, ahogy ő maga mondta, és Piroskának nevezett, holott az én nevem Klára, és elégedett vagyok vele.

Tizennégy éves koromig mobilom sem lehetett, meg tabletem sem, mert azok a Sátán művei, akkor azonban mindkettőt megvásárolta anyám, és nagyanyámmal azt nevettük, hogy nem is tudtuk, hogy a Sátán ennyire figyel a korhatárra.

Aztán a következő évben nagymama megbetegedett, nekem kellett kosárban ételt vinni neki, ha anyám nem ért rá, márpedig gyakran nem ért rá, mert abban az évben volt az Unitáriusok Világtalálkozója, és minden az ő fejébe szakadt, hiába nyitotta ki a száját.

Egy napon betértem a Billába, narancsot vettem, sajtot, sonkát, szeletelt kenyeret, és a kosarat a karomra tettem. A Billából még felhívtam nagymamát, mert nem tudtam, milyen sajtot vegyek, hol a kimért, hol a macisajtót részesítette előnyben, hunyorítva azt mondta, a feje fölött tompa derengés, legalább az evésben lehessen válogatós.

A kosárral, mint már annyiszor, elindultam az erdőn keresztül. Nekem addig barátom volt az erdő, szerettem a fákat, az ösvényeket, melyekről so-

ha nem lehetett tudni, nem vezetnek-e hirtelen másfelé, a pislogó bokrokat, a barátságos farkasfalkát, mely egy este, amikor későn indultam visszafelé, hazáig kísért, és a vezér hajlongva kezét csókolt búcsúzóul. Így hát meg se rezzentem, amikor egy farkas lépett mellém. Túl járhattam már az út felén, udvariasan köszöntem, ahogy egyébként ő is, hová-hová, kérdezte, a nagymamámhoz, válaszoltam, értem, bólogatott. Közben azonban mégiscsak olyan furcsa érzés vett rajtam erőt, túlságosan mézesmázos volt valahogy, túl sokat beszélt, olyan különösen parázslott a szeme, mint eper az éjszakában. Megtapogattam a mobilt a zsebemben, és rémülten láttam, kajánul figyel a mozdulatot. Még aznap este bejelölt a Facebookon, de nem jelöltem vissza, meg voltam győződve róla, hogy nem találkozunk többé, bár azóta sem értem, miért nevezzük meggyőződésnek a reményt.

Kérem, jelöljön vissza, Klára, toppant mellém két hét múlva, és én nem tudtam, min döbbenek meg jobban, azon, hogy ismét megszólít, vagy hogy virágot nyújt felém. Zavaromban elfogadtam, aztán elrohantam, hiába kiáltozott utánam, nem fordultam vissza. Nagymama azt mondta, és mintha számócák piroslottak volna a hunyorgásában, az óvatosság nem árt, óvatosan azonban nem lehet élni, anyám azt, hogy amit Isten akar, az úgyis bekövetkezik, és ezek az unitáriusok teszik a sírba. Mindketten sokat segítettek.

Eltelt egy hónap, azt hittem, már többé nem találkozunk, egy délután éppen a vágyaimat sepertem össze, amikor ismét mellém szegődött, azt mondta, ne haragudjak, de nélkülem mit sem ér az idővonala és az élete, könyörögve kér, legyen a felesége, ha megnövök, ő vár türelmesen, az anyámtól is megkéri a kezemet, ha akarom. Lehet róla szó, válaszoltam, s közben azon gondolkodtam, az idő mindenre képes. Nem is sejtettem, mi mindenre! Legközelebb, gondoltam, a nevét is megkérdezem.

A név nem jelent semmit, mondta, amikor hat hét múlva, már augusztus végén ismét megjelent. Ha nem hiszem, hogy úgy hívják, ahogy a Facebookon, akkor úgyis mindegy. Elszégyelltem magam, felajánlottam, kísérsen el nagymamámig. Közben eltűnt a mézesmázassága, és ez jól is esett, de meg is ijesztett: aki ilyen könnyen változik, abban nem lehet bízni. Nagymamát teljesen megnyerte, egy fazekat a Fari (valahogy csak neveznem kellett) fejére parancsolt, ezen nevetgéltek.

Az udvarlás annyira összezavart, hogy kénytelen voltam egy Facebook-csoportot létrehozni, hogy a barátnőimmal megvitassam. Závodszy Kata azt írta, nagyon jóképű, és ne féljek az álnevektől. Borzont Réka szerint egy farkas mindig farkas, és ezen nem változtat a szerelem sem, még ha

igazi, akkor sem. Popács Ildi azon a véleményen volt, hogy a szülők túlparázzák az életet. Egyedül maradtam.

Ő pedig nem bukkant fel többé. Már az október is elszállt, ő még mindig nem mutatkozott. A Facebookra sem posztolt egész hónapban, és most már itt a december. Hűtlen hülye állat, ezt gondoltam, miközben a más fényképeit nézegettem. Mindenki bepasizott, még az a béna Ladányi Beáta is, csak nekem nincs szerencsém, noha már kezdték pletykálni, hogy egy igazi farkas udvarol nekem.

Aztán karácsonykor nagymamám is létrehozta a profilját, én meg sejtettem, hogy baj van. A szilvesztert nála töltöttük, és amikor eljöttünk, két zöld parazsat vettem észre a hajnali ködben. A testet sehogy sem tudtam megtalálni a tekintetemmel, és a nagymama konyhájában hangos csörömpöléssel zuhantak le az edények.

Boldog új évet, rezzent össze nagymama. Én meg egész úton a hátamban éreztem a zsarátnokot, és arra gondoltam, az égő eper a világ legszomorúbb gyümölcse.

SANYIKA-ÁTVÁLTOZÁS

Egy féllábú ember szája hallatszik ki a szemközti kocsmából a buszmegállóig. Törzsvendég, számlára iszik, és büszke erre. Talán a házat is elitta már, igen bozontos a feje, rongyosak a göncei. Talponálló, ajánlottak neki széket, de ő csonka, nem nyomorék. Szívaccsal pányvázta a mankó vállát, és mutatja cimborájának, aki, isten tudja, hányadszorra hallgatja ugyanazt a mondókát.

Késik a busz, várja még pár helybeli a megállóban, ők motyogják, hogy előfordul, és majd itt lesz, mikor jön. Nagy kontyos asszony kendővel, lekötött vederrel, mellette egy másik szatyrokkal, emezt megaszalták az évek. Egy városi ruhás anyuka kisfiúval, ki tudja, mi járatban voltak. Arrébb egy kalapos öreg, kosár almával, bicskát húz, és egyet félbevág, szopogatja, hol vannak már az ő fogai. Meg egy másik, hosszú nyakú ember, időnként a féllábú felé sandít, az meg órá. Gyorsan dohányzik, a csikkeket a porba hajigálja.

Sanyika (Sanyika) mennyire szerette azokat a csikkeket – hallatszik a szó a kocsmából. A cimborá bólogat, és mélyet húz az üvegből, hogy ő itt most nem fog szóhoz jutni. Sanyika (Sanyika), és erre összesűgtak az asszonyok, a hosszúnyakú pedig öblöset köp, és a kocsmába fordul a szeme. Sanyika (Sanyika) érdekes szereplője lehetett ennek a buszmegállónak. Késik a busz, majd itt lesz, mikor jön.

Mert ugye alapvetően jó fiú volt Sanyika (Sanyika). Felszedegette mások után a csikkeket, és akkora gyönyörrel szívta, mintha a megváltó ölelné magához. Címlapfotó lehetett volna Sanyika (Sanyika), úgy tudott az dohányozni. Akkor volt a legbékésebb, mikor négy-öt cikket kapart magának a porból, mert ugye voltak rossz napjai is. Megáll a bicska az almában, feljebb csúszik a kalap karimája. A kontyos asszony szorít a kendőjén.

Sanyika (Sanyika), ahhoz képest, hogy utcagyerek volt, nagyon sokáig tartotta magát. Volt ruhája, mert ugye löktünk neki, a falu, meg még mi is, teisis a kitérdelt nadrágodat, azt a csikosat, ugye, hát emlékszel – böki meg a cimborát, akinek csak a háta látszik, de ahogy a fejét ingatja, így is lehetett, meg amúgy is, sőt harmadikféleképpen is. Mindegy, isznak. Telente itt húzta meg magát a kályhánál, jutott neki maradék, bár ugye látzott már akkor is, hogy Sanyika (Sanyika) nem fogja megemberelni ma-

gát. De azért Sanyika (Sanyika) jó fiú volt. Erre a hosszúnyakú felrántja a taknyát, hogy hallgassál már. Amaz a mankóját rázza, gyere ide, ha mersz, majd leküld egy pofa piát, folytatja. Késik a busz, itt lesz, mikor jön.

Aztán emlékszel, mikor jöttek azok a bőrkabátosok a Párttól megnézni a gyümölcsöst, így mondták. Sanyika (Sanyika) azok után is szedegette a csikkeket, márkásokat, aztán addig lábatlankodott, hogy azok kitalálták, ellopott egy dobozzal az egyik zsebéből. Pedig dehogy lopott az, mert jó fiú volt. Megverték, és emlékszel, milyen csúnyán. Nem is tudott volna lopni, mert Sanyika (Sanyika) jó fiú volt. Csóválják az asszonyok a fejüket, hallgassál már el egyszer, a hosszúnyakúnak még hosszabb a nyaka, a bicska is áll az almában. És késik a busz, majd itt lesz, mikor jön.

Ekkortájt kezdett el Sanyika (Sanyika) hinni az átváltozásban. És nagy kár, hogy elkezdett nem bírni magával. Még jobban meglágyulhatott az agya a veréstől, mert ugye addig jó fiú volt. Teli üvegekkel jön a kocsmáros, a féllábú vállára teszi a kezét, valamit súg. Amaz lekanyarítja magáról a kezét, ne vágjál a szavamba, mert teisis tudod, mert itt voltál, az elejétől a temetésig, és ha egyszer elkezdtem, most már végigmondom. Csóválja a fejét a kocsmáros, elballag az üres üvegekkel, a féllábú meg folytatja. A temetés, na az legalább tisztességes volt.

Autónak lassú, szekérnek gyors, talán a távolban mozgó porfelhőt a busz veri fel. Késik, majd itt lesz, mikor jön. Szóval Sanyika (Sanyika) elkezdett hinni az átváltozásban, ugye. Itt ólalkodott a buszmegállóban és, pedig jó-fiú volt ugye, azon kezdett iparkodni, hogy hátulról cselesen, asszonyok szájába dugja az ujját. Szorul megint a kendő, az aszaltabbik a térdére csap, felborul az egyik szatyor, összeszedi. Az asszonyok egymást vigyázták a megállóban, nehogy Sanyika (Sanyika) kellemetlenkedjen a mocskos ujjával, amíg aztán a végzetes estén – na most már elég legyen, és kívágódik a bicska az almából, a hosszúnyakú kilép, és kicsi híja, hogy el nem csapja mind a két férfit a busz. Dudál, zaj van, por, nem hallatszik a történet vége. Hogy sikerült-e átváltoznia, vagy hát végül is mi lett Sanyika (Sanyika) veszte.

Az asszonyok egykettő fellépnek a buszra, duruzsolnak. A sofőr feje forog a kocsmára meg az utasok között. Felhág a kosárral az öreg, becsukja a bicskát, de nagyon néz kifelé, a hosszúnyakúnak még remeg a csikk a szájában. Utolsóként, hátra száll fel az asszonyka a kisfiúval.

Tamás Tímea

FORDÍTOTT MESEORSZÁGBAN

– GYEREKMESE FELNŐTTEKNEK –

Antall Istvánnak

hol volt hol nem volt
inkább nem volt
de ha mégis
ki a kánya
záratta be a nagy várba
a királyfit
aki egyszer
egy piros bokrétás reggel
kinézett az ablakából
s fordított meseországból
ki szeretett volna látni
mert hát ő mégis királyfi

sárkányoknak megölője
hosszú harcok hős vezére
szép leányok sóhajtása
minden vágyálmok forrása

de szűk volt a toronyablak
s bizony kevés volt az abrak
nem maradt már erő arra
hogy a rácsot leszaggassa

fordított meseországban
1 királyfi várt magában
hátha valaki megszánná
s a toronyból kihalászná

de az élet és a reggel
nem kecsegtetett sikerrel
elfeledett torony alján
nem nőtt más csak gaz és páfrány

a gyepet is máshol nyírták
máshol bégettek a birkák
s szép leányok dús kebléhez
sóhajtozva mások értek

* * *

még pálma sem volt a réten
nem termett ezen a vidéken
csak a királyfi álmában
nőttek pálmák az országban
mert az éhség és a hangya
már éjszakánként sem hagyta
már az álma sem volt szabad
azon is volt vagy 100 lakat

és egy eltévedt kis hangya
ki a bolyát hátrahagyta
lett az egyetlen hű társa
a toronynak jobb sarkában

mert bizony fontos lett nagyon
hogyan melyik sarokban legyen
jobbra töltötte a nappalt
balra váltott alkonyattal
és így ment ez folyton-folyvást
már álmában sem volt kolbász
dús lakomák forró ágyak
óh mily csodás bús káprázat

de itt a mese fonákján
nem nő semmi csak a páfrány

s még az sincs ki vigasztalja
egyetlen társa e hangya

* * *

fordított meseországban
a káprázat világában
kezdett élni a királyfi
a szeme kezdett káprázni
az éhségtől a magánytól
a mindenféle hiánytól

mert nem volt ő
nem volt ablak
nagyon kevés volt az abrak
ami azért csak ott termett
de nem hagyhatta el a termet
bármit csinált bármit gondolt
épp a visszájára fordult

fordított meseországban
a királyfi ült magában
nem mert gondolni sem lassan
s ha elpilledt pirkadatban
üres álmokban járt egyre
s a választ hiába kereste

vajh ki zárta ide őt be
s vissza a mese színére
hogyan juthatna hogy mehetne
a megoldást hol keresse

*

fordított meseországban
sehol nem volt kulcs a zárban
nem lakott ott éppen senki
kiköltözött megpihenni

*

fordított meseországban
a királyfi ült magában
a kishangya a kezében
épp aludt nagy békességben
és amikor délben ébredt
kért tőle valami étket

a herceg ámultan látta
hogy bizony megeredt a szája
ő pedig már tud hangyául
nem kell olvasnia szájrul
így elkezdtek beszélgetni
az időt eltöltögetni

a hangyának a meséje
könnyeket csalt a szemébe
mert a magányos kis hangya
ki a bolyát odahagyta
külön lélekkel született
a mesébe így keveredett

hangyabolynak 1 a lelke
mondta a hangya nevetve
de ha te ezt észreveszed
bizony nincsen köztük helyed
elhagyod a hangyavárat
s illa berek van utánad
előtted pedig a mese
s gondolkodhatsz eléred-e

amiért eddig szaladtál
és minden jót odahagytál
homokvárat biztonságot
s az örökös társaságot

a mesének van fonákja
ide vagyunk mi bezárva

sóhajtotta a kis hangya
akinek halkult a hangja

s elsusogta hogyha reggel
a nap minket idefent lel
akkor vissza nem találunk
ezt mondta az egyik álmunk
vagy csak az én álmom mondta
mert mióta a toronyba
ide vagyunk ketten zárva
kettőnknek van csak 1 álma

* * *

és a halódó kis hangya
elsusogta elmutatta
jelbeszéddel és anélkül
hogyan a világ miből épült

a világ a titkok háza
van színe és van visszája
nagy duplafenekű edény
s az aljában ott az erény
ami a mesét táplálja
ott a mese boldogsága

ezeket álmomban láttam
sóhajtott a hangya lágyan
de ez csak mihaszna tudás
s hogy lesz-e innen kijutás
folyondáros dűlt toronyból
s megszabadulni a gondtól
azt bizony meg nem mutatja
mondta s elfogyott a hangja

a herceg ámulva látta
hogyan bár nem nyílik a szája
jelbeszédbe szedi szépen

van átjáró e vidéken
azt kell nekik megtalálni
és azon át visszamászni

a mesének szép színére
zöld erdőknek közepébe
birodalmak nagy várába
aranykastélyok tornyába

a kishangya 6 lábával
és picinyke potrohával
mindent jól elmutogatott
s a herceg ámulтан hallgatott
mert megtudta enmagáról
hogy 1 szerencsétlen vándor
ki mindig rosszfélé haladt
pedig a jón sem volt lakat

a herceg tudott jelelni
és a hangyának felelni
segítene most őrajta
mert a jót ő már akarja
jobban mint egykor a mátkát
a háborút és a zsibvásárt
az ó bort és ízes étket
s a lakodalmas násznépet

amelyet az országában
mesebeli hét határban
könnyedén bírt birtokolt s tartott
mint egy bajnok a nagy pajzsot
s nem törődött semmi mással
nem gondolt mások bajával

* * *

a kis hangya megértette
ő is az átjárót kereste

aminél fontosabb nincsen
ami ott van a kilincsen
és a hajnal szép pírjában
tenger fodrozó habjában
szép lányok loknis hajában
s csábosan bús mosolyában

a kis hangya arra gondolt
hisz ezek hangyányi gondok
de emberiek is nagyon
s ő ki a mesében nagyon
talán már nem is kis hangya
hisz a bolyát odahagyta
és a társa 1 királyfi
ki nem tudja kitalálni
odaáttra hogy mehetne
s lehet hogy ez lesz a veszte

az álom közel járt nagyon
ott netezett az ablakon
színváltó volt s örömteli
nemet nem mondhatott neki

ezért gyorsan eljelelte
hogya ma eljő az este
egyet kell álmodni s nagyot
s ha a zene elhallgatott
elmozdult hangok foszlányán
lemaradt hangjegyek lábán
be kell lopózni a mába
a meséből a világba
a meséből a mesébe
szép történetek színére

hol sok a bor sok az éték
hol tele van minden fészek
hol a madár tud repülni
s a hangyát szorgalom űzi

a királyfi ámulva látta
s remegni kezdett a lába
nem akarta nem kívánta
hogy ne legyen a hangya társa

hogy elmúlják ez a nappal
s a holnapi virradattal
egyedül maradjon nagyon
a toronyban hol a vagyon
a pénz a paripa s fegyver
a hatalom s a sok-sok ember
ki hajbókol hajlong s futkos
s folyton a lábosba kapdos
oly messze van s oly parányi
nagyon kicsi kishangyányi

a kishangya már nem jelelt
szépen halkán csak pihegett
ott feküdt az álom szárnyán
betakarta 1 szivárvány
amiről mindenki tudta
az átváltozások titka
őnála van lakat alatt
és örökre ott is marad

a királyfi bánatában
elbóbiskolt és álmában
zene ébresztette s messze
hol a felhőket sejtette
egy vár állt a hegyek ormán
aranyászló volt a tornyán

mindjárt tudta a királyfi
az átjárót itt találni
s furcsa zene hangjegylábán
bicebócazott fel árván
szomorúan s elmélázva
mert még nem vitte a lába

de aztán félúton járván
azt látta hogy a jobb lábán
hangjegyszárnyak nőnek egyre
segítik őt fel a hegyre
fel a várnak kapujához
kékszakállú ajtajához

mert a kékszakállú vára
volt a hegyek közé zárva
őt kellett itt lecserélni
vívni legyőzni s beszélni
rábeszélni de azt nagyon
hogy ő más mesében vagyon
elrejtve megírva s feledve
vagy megtartva de a veszte
nem itt lesz hanem valahol máshol
s tűnjön már ebből a várból

kékszakállú legyőzve
mint kinek nem ez a helye
kiballagott a meséből
s a zenének rejtekéből
előjön ha úgy van kedve
és van aki megkeresse

és a győztes szép királyfi
a kulcsokkal kezdett járni
benn a várban s a tornyában
hét szoba hét lakatjába
violinkulcsot illesztett
s tudta itt van már a kezdet
megtalálta az átjárót
a hangyával közös álmot

hetedik toronyszobában
kishangya várta magában
és amikor ő benyitott
szépséges leánnyá változott

hangyalkáknak hercegnője
furcsa titkok őrizője
lett a királyfi arája
és így a mese fonákja
örökre el lett feledve
és mire eljött az este

lett nagy nyüzsgés dínomdánom
szerte szép meseországon
száguldottak a paripák
elvitték a meghívóját
világraszóló lagzinak
és a délceg királyfinak
ki a korsó sörök mellett
bizony egyre csak merengett

de aztán a násznép kedve
elragadta és nevetve
ürítgette a futuckót
s hozatott még sok vörösbort
régi szőlők szűrt nedűjét
búfelejtő gyöngypermetét

sör bor pálinka és éték
s az odasereglő népek
szép jövőt ígértek s hosszat
mi tarthat amíg naphosszat
mulat a nép s fogy a jó lé
sül az ökör és a bólét
issza még gyerekhad is
és még az asztal alatt is
jóllakott kutyák hevernek
s nyoma sincs bármely keservnek

szép királyfi új arája
hangyalországnak bálványa
hosszú haját fésülgette
s kis tükreben nézegette

fátylát s halovány orcáját
s orcájának sápadt mását

fent volt a toronyszobában
a kékszakállú várában
túl minden átváltozáson
átjárókon és sok álmon
s egyre susogott magában
míg nyoszolyólányait várta

Vándor

ha bizony majd te is egyszer
egyedül vagy kísérettel
mese fonákjára tévedsz
vigyél magaddal sok étket
készülj mindig csak a télre
a zúzmarák reggelére
tudd álmodni mások álmát
bárányfelhő legyen párnád

s édeskés rózsaszín reggel
ha a napod újra felkel
fond bele az éjszakádba
a végtelen suttogásba
ami a világban árad
amiből te raktál várat
te ki tudod hogy az ármány
és a rózsaszín szivárvány
egyféle anyagból vagy

mit bírsz vesztesz vagy odaadsz
de mindig ugyanaz maradsz
világok vándora s őre
s a mesének soha sincs vége

Nyíregyháza, 2015. február 8.

GERELY

Apám megvert ma is. Nem olyan keményen, mint szokott, de azért fáj. Sajog a hátam, a derekam. Ott vékony a bőr, s ha szíjjal ver, azon a helyen csíp a legjobban. Nehéz, zsíros szag terjengett a levegőben, mikor hazaértem. Félhomály szorította össze a hosszúkás előszobát. Tudtam, hogy anyám még nem érkezett haza, a cipője nem volt a fogas alatt. Szerda esténként a barátnőivel van. Ez az egyetlen szabad elfoglaltsága, egyébként vagy főz vagy mos vagy a boltban dolgozik. Napi tizenhat órát. Sokat áll. A visszeres, foltos lábain jól látni, hogy öregszik. Évek óta figyelem, ahogy változik a teste. Amióta beszélt nekem a szülésről, a fájdalomról, amitől pár percenként elájult. A fájdalomról, ami szétszakít. Eleinte nem értettem, most pedig zavarban vagyok. Rám áldozta a testét, nekem adta.

Sokszor gondolkodom azon, miközben hajítom a gerelyt; milyen szerencsém van. Szerencsém, mert fiatal vagyok. Van erőm lépni, mozdítani a tagjaimat. Irányítani a testem. Fejlődésben vagyok, és tudom, hogy leszek még ennél jóval erősebb is. Ez jár a fejemben, mikor ver az apám. És hogy nem vagyok elég nagy, hogy visszavágjak. Egyszer megpróbáltam. A lila foltok pár hétig emlékeztetőül tátongtak rajtam. Próbáltam ellenállni, az még rosszabb volt. Olyankor jobban fáj, mert úgy éreztem; nagyobb súlyal nehezedik rám minden ütés. Hogy az ellenállásom miatt jobban koncentrált, többet ad bele. Hogy nem érti az *értetlenkedésemet*, s hogy miért vagyok ennyire *ostoba*. Hisz meg kell tanulnom a leckét, hogy ne legyek haszontalan. Meg is tanulom, tudom. Csak nem úgy, ahogy ő képzei.

Bent tartom a levegőt. Izzik az arcom, az egész fejem, és érzem, hogy biztosan nem mozgás az idő. Piszkosul fáj, amikor üt. Minden mozdulattal erősödik. A hangok a legrosszabbak, ahogy a falakról visszaverődik minden csattanás. Vele együtt számolok, csak én magamban. Néha azt képzelem, a hang a becsapódást jelzi. Amint a gerely áthalad a testén, amit én hajítok el. Néhány hete rádöbrentem, hogy a halálát kívánom. Küzdök ellene, de fölösleges, mert így van. Egyszer olvastam valahol, hogy minden ember kívánta már a szülei halálát. Növekszik bennem valami, amit az ütések dagasztanak egyre nagyobbá. Fogalmam sincs, mi ez pontosan.

Csak a pályán vagyok nyugodt. Mikor kísétálok a füves területre, és melegíteni kezdek. Előbb a csuklómat, aztán a karjaimat mozgatom. Végül a

felsőtestem és a derekamat. Lazítok, s lassan kiürül belőlem minden. Könynyű leszek, mikor nekifutok. Elhagyja a düh testem, amint kirepül kezemből a gerely. Hosszan száll. Olyan messze, mint senkinek a környéken. Ma közel hetven métert dobtam. Ez nagyon jónak számít az én koromban, pedig még egy éve sincs, hogy járok. De már az első dobás után úgy éreztem, ez a legtermészetesebb.

Az arcomon fekszem. Zsibbadt mindkét karom. Nem bírom mozdítani őket. Így heverek már vagy tíz perce; azóta, hogy kiment. Biztosan dohányzik. Két szálát szív el, ha kemény volt. Van vagy kilencven kiló, vagy akár több is. Én jó, ha ötven. Szar érzés, ha az ember nem elég valamihez. Ha nem elég, hogy megvédje magát, vagy nem elég ahhoz, hogy elküldje ezt a rohadékot a picsába. Ha nem elég bátor. Ha letett arról, hogy vakmerő legyen. Ez volna a szégyen? Nem tudom. De zavar. Zavar a tehetetlenségem.

Elaludhattam. Hirtelen éles fény zavart meg; a szemhéjamon keresztül is süttött. Szokatlan ez a fehér, olvatag valami. Beterít most is, pedig már nyitva van a szemem. Fehér tócsaként lebeg előttem a szoba, mintha minden tárgyat vízbe mártottak volna, és úgy világítanak, mint egy-egy negyvenwattos izzó. Továbbra is zsibbad mindkét karom. Próbálom mozdítani őket. Nehezen megy. A bal karom lelóg az ágyról. Megtámaszkodom, de nem bírom tartani magam. A föld szigorúan húz lefelé, mint egy mágnes.

Este van. Érzem a szagokon és a levegő súlyából is. Libabőrös lesz az alkarom. A csípőm megremeg a mozdulatok közben. Halványan, de látom az órán a számokat és a mutató állását. Elég sokat aludhattam; háromnegyed tízre jár az idő. Késő van. Mégis, világos, mintha a Nap elfelejtett volna lemenni, vagy a Hold duzzadt volna meg, mint egy léggömb, amit fel-fújt valaki. Felülök, kifújom magam. Húzódik a bőr a derekamon, enyhén éget. Szerencsére nem vészes. A csípőm viszont fáj, és a lábaim is. Tudom, üres a lakás. Apám elment. Csak tizenegy körül jön haza. Olyan állapotban, hogy azt nem szívesen várnám meg. Az esti órákban, mikor hűl a levegő, és a zsíros, nehéz szagok előmerészkednek a spájzból, mindig felteszem magamnak a kérdést: anyám hogy mehetett hozzá? Eszembe jut, hogy ha nem tette volna, nem is volnék. Néha úgy érzem, jobb volna úgy. Nem kéne ilyesmiken törnöm a fejem.

Felállok, leveszem az ingem. Átvizsgálom a testem; keresem a foltokat és a horzsolásokat a bőrömön. Szerencsére alig találok valamit. Csak a csípőm fölött lett érdes a bőr, érzem, ahogy tapogatom a kezemmel. Leveszem a nadrágom. Alsónadrágot, zoknit. Meztelenül állok a szobában. Rám esik

a fehér fény. A mellkasomra nézek; kirajzolódnak oldalt a bordáim. Nem tudom eldönteni, hogy szép vagyok-e vagy csúnya. Tele vagyok kisebb-nagyobb szeplőkkel, és furcsa mintázatot rajzolnak rá a bőrömrre. Fehér vagyok. Az átlagosnál is fehérebb. A nyár sem fog rajtam, csak piros foltok jelzik, hogy nem bírom a napfényt. A hosszú végtagjaimmal egy óra után úgy nézek ki, mint egy csupaszra borotvált, foltos láma.

Valaki dörömböl az ajtón. Magamra kapom a ruhákat, aztán a tükörhöz megyek. Zilált a fejem, kócos vagyok. Pont úgy nézek ki, mint aki most ébredt. Benyálazom a kezem, igazítok a hajamon. Közben újra a dörömbölést hallom. Végigmegyek a hosszú előszobán. Fény szűrődik az ajtó felől. Vékony csíkokat éget a parkettába.

– Ki az? – kérdezem. – Szabolcs, te vagy az? Azonnal nyisd ki az ajtót! – válaszolja egy női hang. Néhány másodperc úszik el, míg rájövök, hogy Anna az. – Mi történt? – kérdezek vissza, miközben már nyitom az ajtót. – Ne dumálj, nyisd ki! – szűrődik át a hangja a réseken. Mielőtt kitérném az ajtót, elkezdem begombolni az ingem. Nem akarom, hogy lássa a hófehér testemet.

Nyomja befelé az ajtót. A kilincs nekem ütközik, míg a gombokkal babrálok. – Na, beengedsz végre? – kérdezi. A beáramló fényben nem látom az arcát. – Mit csinálsz? Mi van veled? Hívtalak, de nem vetted föl – folytatja, de én még mindig a gombokkal szarakodom, a legfölsőt sehogy se tudom átcúsztatni a lyukon. Közelebb lép. Érzem a teste melegét. Megcsap a virágillat, ami árad belőle mindig. Megfogja a kezem, lejjebb húzza. Semmit se látok, égeti a szemem a fény. Behunyom. Élvezem az illatot. Körbevesz, mint egy puha takaró.

Anna fölöttem jár eggyel. Gyönyörű lány. Hónapok óta gondolkodom azon, vajon miért bír annyira. Sok időt töltünk együtt. Talán azért, mert itt lakik a szomszéd házban. Általában fiúkkal látom. Körberajongják, ami érthető. Érthető, de persze zavar. Hiába, hogy velem mászkál a legtöbbet. Nem hiszem, hogy ez volna a szerelem, de ha velem van, mindig többet akarok belőle. Ha közel van, többet, mint az illata. Ha megérinti a karom, azt, hogy érintsen meg máshol is. Ha csókot nyom az arcomra, azt, hogy máshová is adjon.

– Most azonnal velem kell jönnöd, gyerünk! – mondja, és rángatni kezdi a karom. Közben a másik kezével kitérja az ajtót. A szokatlan, fehér fény valamivel halványabb már, de azért a körgangon a fehér műanyag cserepek erősen világítanak.

A cipőmet föl kellene vennem, mondom neki. Elenged. Türelmetlenül topog, míg a fűzőmet kötöm. Gyerünk már, mondja. Sosem láttam még ilyennek. A szokásosnál is jobban csillog a szeme, és a mozdulataiból ítélve, alig bír magával. Ide-oda lépked a gangon. Egyfolytában őt nézem, így viszont sokkal tovább tartanak a mozdulataim. Rám néz, s a szemében furcsa indulatot látok; mintha könnyörögne, talán azért, hogy menjünk már. Zárom az ajtót. Ő már a lépcsőnél áll. Fölfelé bámul, az égre, ami nem szürke, nem is sötétkék, hanem tiszta fehér. Fölnézek, de annyira vakít, hogy azonnal elfordítom a fejem. Talán hozzászokott a szemem a benti félhomályhoz, vagy valami tényleg nincs teljesen rendben, gondolom. Megy lefelé a lépcsőn, követem. Kettesével veszi a fokokat. Én is rágyorsítok. Aztán visszaább veszem a tempót, mert félek, hogy a kopott műmárvány miatt kicsúszik alólam a talaj.

Az utcára lépve elképesztő látvány tárul elém. Nemcsak hogy vaskos, fehér fényben úsznak a nyárfák, de amint körbenézek, látom, hogy vagy harminc-negyven ember áll a közeli házak előtt, és mindenki az ég felé bámul. Vagy legalábbis a nyárfalombok irányába, mert az égből nem sok mindent lehet látni innen. Egy kövér fickó a homlokához tartja a kezét. Néhányan pedig a keresztutca felé mennek, talán azért, mert ott nem takarják fák az eget. Anna már a sarkon áll. Hol fölfelé néz, hol pedig felém int, hogy menjek már gyorsabban. Az égre mutat. Bal kezét a szeme elé tartja. Erősödik a fény.

A belváros felé kanyargó hosszú utcában mindenhol emberek állnak. Több százan lehetnek, és az ég felé néznek, mintha érkezne onnan valami. Valami, amire szükségük van, ami kell nekik. Az ismerős sárga falak tompák, a színek kihaltak, csak az árnyékok erősek és feketék, akár egy-egy hosszúra nyújtott lyuk. Zsibbadni kezd a csípőm. Talán egy izom kattant be vagy egy ízület. Alig bírok lépni. Félttem a csípőm. Nagy szükségem van rá a dobások közben. Mióta tudom, mire vagyok képes, egészen más-hogy gondolok a testemre. Fontosabb lett, amit óvni kell. De úgy érzem, amint fontossá válik valami, rögtön menthetetlen lesz.

Ott vagyok már Anna mellett. Nem néz rám, még mindig az eget firkészi, ahonnan egyenletesen árad a fehérség. Figyelem az arcokat. Egy kicsi, értetlen arcú nénit a kutyájával, aki ingatja a fejét, s hol az égre, hol a földön nyüszítő ebre pillant. Mögötte néhány méterrel egy öltönyös fickót, aki a nyakkendőjét igazgatja. Alig kap levegőt, lazít rajta, s közben az eget nézi kerekedő szemmel. Az úton feltorlódnak a kocsik. Elöl a troli nem mozdul. Néhányan kiszállnak. Egy kopasz fickó bambán néz fölfelé, a fe-

jét vakarja. Mögötte a taxis a kormányt veri és anyázik, néhány szót az üvegen keresztül is értek. Két babakocsis nő áll egymás mellett a túloldalon, ők is az égre néznek. Arra gondolok, vajon mit kereshetnek ilyen későn az utcán.

– Nézz már föl, mondja Anna. Megfogja a vállam. Elindul fölfelé a tekintetem; az egyik ház kopottas oldalát látom, majd egy nyárfa lombkoronáját. Végül a szemközti két bérház közt az eget, amin, pont szemben, egy fehér folt tátong, s mintha lüktetne, mint egy gennyes seb. Egyáltalán nem úgy néz ki, mint a Hold vagy bármilyen égitest, amit valaha láttam. És hiába, hogy Anna sokat beszélt nekem eddig is az égboltról, a csillagokról, ködökről meg fekete lyukakról, fogalmam sincs, mit látok most. Vakít a fény. Leveszem a szemem az égről. Amúgy is sokkal izgalmasabb figyelni, ahogy az emberek kémlelik a foltot; amint értetlen, tompa arccal bámulnak fölfelé, mint a kirakati bábuk. Annára nézek. A homlokához tartja a kezét, hunyorog. Olyan arcot vág, mint aki az elégedettség teljességét éli át.

– Mi az ott az égen? – kérdezem tőle. Int a kezével, hogy várjak. Mosolyog, a szeme könnyes lesz, és nem tudok másra gondolni, minthogy ilyen őszinte örömben, mint neki most, még sosem volt részem. Tudom, fontos számára, ami történik éppen. És hogy szerencsés vagyok, hogy itt lehetek, és majd biztos elmondja, mitől van most nappal, amikor valójában éjszaka van. Mégis, ürességet érzek. Senki se néz felém. Anna se figyel rám, s úgy érzem, kívül esek mindenben.

Egyre több autó torlódik fel az utcában. Beindul a dudálás, páran már beszélnek is. Anna megmozdul, bár még mindig az eget nézi. Láthatóan nem akar lemaradni egyetlen pillanatról sem, pedig nem történik semmi, csak süt ez a folt onnan föntről. – Mi ez az egész? – kérdezem újra. Rám néz. Még a korábbinál is vidámabb az arca; nagy és kerek. Sima a bőre. Egyetlenegy pattanás vagy sérülés, semmilyen hiba nem látszik rajta. Szinte tökéletes. Legszívesebben megérinteném, de nem merem fölemelni a kezem. Nevetségesnek érezném magam, ha megtenném.

– Az Orionnak annyi! – mondja furcsa hangsúllyal. – Az egyik csillaga felrobbant. Nem tudom, melyik, azt hiszem, a Betelgeuse, csakis az lehet – teszi hozzá, s közben nagyokat pislog, és hadonászik a kezével. Ez lehetetlen, ez elképesztő, ilyen szavakat ismételve, de úgy érzem, bennem nem hatolnak elég mélyre a szavak. A fehér, sugárzó fény pedig még zavaróbbá válik. Figyelem az arcát. A vékony, ívelt szemöldökét, a formás száját és a zöldes szemét, amint izgatottan mozog. Enyhe merevedésem lesz.

A csillagok méreteiről, atomokról, hidrogénről és héliumról meg vasról beszél, s hogy talán a kínaiak láttak ilyet utoljára vagy ezer éve. Felvilan előttem egy kínai arc. Próbálom elhessegetni. Közben azon töprengök, kinek az arca juthatott eszembe. Az emlékeimből, egy filmből vagy egy valaha látott reklámból kaphatta elő az agyam, s talán ebben a pillanatban az az ember is lélegzik, eszik vagy alszik, mindenesetre él, gondolom. Szorogás fog el.

Haladunk a nyárfák mentén. Rengetegen vannak kint az utcán, kerülgetjük őket. Anna még mindig beszél; a galaxisról, a Napról, hogy majd felfúvódik és megeszi a Földet is, és a belső bolygókat, talán ilyesmiket mond. Nem értem tisztán, pedig az arcát nézem. Ha egy kövér, szőrös valaki bandukolna itt mellettem, és tőle hallanám ezeket, biztos nem érezném ennyire fontosnak. De így, hogy Anna beszél, sokkal lényegesebbnek, félelmetesebbnek és valóságosabbnak tűnik. Annak ellenére, hogy az arca, a teste és az illata miatt képtelen vagyok koncentrálni.

Jó sokat sétálhattunk. Hosszú, árokszerű mélyedést látok. Az alján, vékony csíkban patak fut el hosszan. Meredek az árok fala, s a fehér fény a rajta futó füvet sárgává változtatja. Zavarja a szemem. Anna még mindig beszél. Most már arról, hogy ez a folt még hosszan látszani fog, s hogy a csillagászok rengeteget tanulhatnak így a szupernóvákról. Újra megáll, fölfelé néz. Kikerekedik az arca, és annyit mond még, hogy hihetetlenül szerencsések vagyunk. Én is így érzem. Ő nézi a foltot, én meg nézem őt, amint fölemelt fejjel az égre figyel. Oldalt mozgást látok. Néhány alak sétál az árokparton. Valamit dobálnak lefelé. A hangjukat is hallom.

– Meg akarlak csókolni – mondom neki hirtelen. Azt hiszem, eltelik néhány másodperc, mire rám néz. Nem tudom, mit látok az arcán. Talán csak meglepettséget. – Meg akarsz csókolni? – kérdez vissza. A hirtelen jött nyugalmam heves szívdobogássá változik, és szerintem olyan vörös az arcom, mint egy érett paradicsom. – Igen – válaszolok. Egy szót még képes vagyok határozottan ejteni. – Miért? – kérdez újra. Fogalmam sincs, mit kéne mondanom ahhoz, hogy tényleg megcsókolhassam. De úgy érzem, a csillag olyan vidámmá tette Annát, hogy akár még ez is megtörténhet. – Mert régóta csak ez jár a fejemben – mondom aztán, de úgy érzem, nagyon kevés. Nem bírok megszólalni, lesütöm a szemem. Tudom, hogy ebből így nem lesz semmi. Újra ránézek. Valamivel közelebb vagyunk egymáshoz, megint érzem az illatát, megborzongok, és a karom erőtlen lesz. Arra gondolok, hogy ha meg kell ölelnem, mint egy barátot, akkor egészen biztos összeesem. Látom magam, ahogy élettelenül fekszem a földön, mint

egy szerencsétlen nyomorult, és nem akarom ezt látni. Nem akarom a horzsolásokat látni a testemen, s ahogy ül anyám a konyhában és várja, hogy véget érjen apám tombolása. Nem akarom látni az arcán a kétségbeesést, hogy nem tud tenni semmit, ne is kérjem, mert akkor csak rosszabb lesz.

Hűvösség árad szét a testemben. Talán a fény miatt. Mintha átjárna rajtam a fehér áramlás, és nyomná ki belőlem a dühöt. Azt érzem, mint a dobások közben, hogy megy ki belőlem a félelem, és könnyebb leszek, sokkal könnyebb. Anna illatát is érzem. Közel vagyok hozzá, mozdítom a fejem. Látom a száját, amin apró repedések húzódnak. Hajolok, hogy megcsókoljam. Emeli a kezét. Bent tartom a levegőt. A keze a mellkasomon van, de aztán nem csúszik följebb, a vállamra, hogy átkaroljon. Nem csúszik följebb. És nem is tudok közelebb hajolni. Fölnyitom a szemem. Szinte eltart magától, s az arca jóval távolabb van már.

– Mit csinálsz? – kérdezi. Olyan ez a mondat, mint egy szúrás. Egy döfés, ami a mellkasomat éri, és jó mélyre hatol. Öklendezem egyet. Nem kapok levegőt. Forróság önti el az arcom, izzadság csapódik ki a bőrömrre. Csurog lefelé a hátamon. A tenyerem hideg és nedves, mint egy vízbe mártott szivacs. – Ugye, nem akartál megcsókolni? – kérdezi. Kezd visszatérni belém a düh. Zihál a mellkasom, és kevés a levegő, érzem. Kevés az egész világnak, s mintha körülöttem minden csak fuldokolna. – De igen – mondom jóval hangosabban a kelleténél. – Látod, mondtam, hogy nem figyelsz rám – mondja Anna. Az arca merev lesz a fehér fényben. Ezek szerint mondta, hogy nem figyelek rá. De én erre sem emlékszem, nemhogy arra, mire is kéne emlékezнем valójában. – Mondtad? – kérdezem, ő meg bólint.

Megint az arcát figyelem. Nagyokat pislog. Mozdítja a fejét, apró redők alakulnak ki a nyakán. Nem tudom, mit kéne mondanom, így inkább hallgatok. Közben már a sárgás füvet nézem. Ide-oda hajladozik a szélben. Különféle minták rajzolódnak ki a szálak tömegéből. Nincs levegő.

Újra látom a mozgó alakokat. Száz méterre lehetnek. Olyan messze, ahová már nem tudnám eldobni a gerelyt. Anna megfordul, ő is feléjük néz. Az egyik alak integet. Elindulnak felénk. Az árok fölött csövek ívelnek át. A kétoldalt álló autók színtelenül verik vissza a fényt. Lassan összemossódik Anna mögött minden.

Még mindig az van bennem, hogy meg fog csókolni. Hogy csak idő kérdése az egész. Eszembe jut, hogy talán csak játszik. Kéreti magát. Vagy meg akar győződni arról, hogy komolyak a szándékaim. Biztos erről van szó. – Akarod tudni, miért hívtalak fel? – kérdezi. Erre emlékszem. Ahogy mondja, hogy hívott. Ott a gangon, a rikító cserepek között. – Igen – mon-

dom neki. – A csillag miatt, nem? – kérdezem aztán. – Igen, azért is, persze – mondja mosolyogva –, meg be szeretnélek mutatni valakinek. Talán látásból ismered is. – Kinek? – vágom rá hirtelen.

Az alakok közben egyre határozottabb formát öltenek a háttérben. Kilépnek a tejfölszerű masszából, ami mindent beborít. Az egyik srác ismerős. Biztos a suliból, gondolom. A másik kettőt nem láttam még soha. Izmosak és magasak. Egyáltalán nem úgy néznek ki, mint én. Barna a bőrük, ezt még a fehér fény sem olvasztja le róluk. Figyelem őket, és megint dühvel telik meg a tüdőm a levegő helyett. Az ismerős srác megáll Anna mellett. Emeli a kezét, átöleli a derekánál. Anna mosolyog. Lüktet a mellkasom. A srác az arcához hajol, megcsókolja. Olyan határozottan, ahogy nekem kellett volna néhány perce. Suhog a vér a nyakam környékén, fájni kezd a fejem. A kezem ökölbe szorul. Izzad a tenyerem, csúsznak szét az ujjaim, így nem tudok annyi erőt kifejteni, hogy igazán fájjon. – Szabolcs, ő Ákos – mondja Anna. Két másik nevet is említ. Ezeket azonnal elfelejtem. Nézem az arcukat. Telik az idő. Mozog a háttérben egy fa. Erősödik a szél.

– Helló – mondom aztán, és próbálok valami mosolyfélét az arcomra erőltetni. A srác közelebb lép, nyújtja a kezét. Nem gondoltam erre, úgyhogy tétozom kicsit, de aztán én is nyújtom a kezem. Úgy érzem, csuromvizes, s miután kezet fogunk, látom, hogy a kezét a nadrágjába törli. Közben azért mosolyog. Igazi seggfej. A két másik srác már az árok partján áll. Köveket vesznek fel a földről. Némelyik megcsillan a levegőben, ahogy elhajítják sorban az árok mélye felé.

– Én ismerlek – mondja Ákos. Mormolgom magamban a nevét. Nem jut eszembe róla semmi. Arra gondolok, hogy kurvára nem ismer. Nem is értem, mit jelent ez a kifejezés. Idősebb lehet nálam, vagy legalábbis fejlettebb valamivel. Az a fajta jóképű srác, akire buknak a lányok. És ezek szerint Anna is. Ránézek, s próbálok magamban duzzasztani az érzést, hogy nem fontos nekem. Valami megcsavarodik a mellkasomban. Biztos nem a szívem, mert az csak egy köteg izom. Nem is érez semmit. Nincsenek benne idegek. – Én is ott edzek, ahol te – folytatja a srác. Tudom már, Anna miért jött olyan gyakran elém. És hogy miért volt úgy felvillanyozva mindig. Nem miattam, most már biztos. Furcsa, hogy nem láttam őket együtt soha.

– Elképesztő, ahogy dobsz, láttalak párszor kint a pályán mostanában – beszél tovább. Zavar a hangja. Vékony, és úgy érzem, nem illik a külsejéhez. A háttérben hajladoznak a fák. Ettől a ringó mozgástól és az autókról visszaverődő tompa, határozott fénytől imbolyogni kezdek. Arrébb kell

lépjek, hogy el ne kerüljek a fűben. – Aha, köszö – válaszolom. A két srác közben röhögni kezd. Lökődik egymást.

Anna érdeklődik, hogy mit csinálnak itt az árok szélén. Ákos egy játékról beszél, amit most találtak ki. Lent jó sok béka ült ki a nagyobb kövekre, talán mert a fehér fényben akarnak sütkérezni kicsit. Mindenki felszed három darab követ a földről, aztán kiválasztunk egy jószágot, így mondja, és azt kell eltalálni. Ha elsőre megvan, kilenc szál cigit kapsz. Ha másodikra, hatot. Ha a harmadikra, akkor hármat. Ha nem találod el, te adsz egy-egy cigit mindenkinek, aki játszik, mondja még. Nem tulajdonítok különösebb jelentőséget ennek, s csak akkor lesz előttem világos, miről beszél, amikor Anna nevetni kezd. Visító hangokat ad ki. Elsőre nem tudom, azért-e, mert szörnyülködik, vagy mert tetszik neki a dolog. Mint kiderül, az utóbbi. Vörös lesz az arca. Még mindig nevet, aztán hozzáfűzi, hogy kíváncsi, el tudjuk-e találni a békákat. Hányingerem lesz. Nézem a kerek arcát, de már nem találok gyönyörűnek. Idegesít a kerek szája és a torkából áradó hangok. A többiek közelebb lépnek az árok széléhez. Mozdulok én is.

Lent mintha egy apró, miniatűr világ rajzolódna ki törpe növényekkel, kövekkel, a patak vékony csíkjával, amin szintén a fehérség csillog. Látom a kis zöldes-barnás pontokat. Tényleg ott ülnek a köveken, s csak néha mozdul közülük valamelyik. Élesebb lesz a fény. Néhány ember fut el a túloldalon. Az egyikük hirtelen megáll, és nagy kurjantással az ég felé mutat. Nem értem, mit mond. Messze van. Mentőautó zaja szűrődik ide a kerületből. A környező utcákból kiáradó dudálást is hallom, s a szemközti házak közt a sötétség összegyűl, mintha oda száműzte volna valami.

Annára nézek, de úgy, hogy ne lássák. Hamar elfordítom a fejem, mint ha valami mást néznék. Megint a csillagról beszél. Úgy látom, a barátját nem köti le. Ide-oda mozgatja a fejét, néha mond valamit a két srácnak, akik megint gyűjtik össze a köveket maguk körül. Az egyikük felém fordul, és félvállról csak annyit mond, hogy próbáljam meg nem elijeszteni a békákat. Nem értem, mire gondol. A többiek nevetnek, Anna is. Eltelik egy kis idő. Zavar a tekintetük, aztán magamra nézek, hogy kiderítsem, mi olyan zavaró bennem. Most látom csak, hogy a fehér bőröm szinte világít a fényben. Jól látszanak a szeplők a karomon, és az alkaromat borító, vöröses szőr is elég rikítóan fest. Újra telik meg a tudóm a nyomással, nehezen tudom türtőztetni magam. Figyelem a fiú arcát, és arra gondolok, hogy legszívesebben beleöklöznék egyet. Azt is látom, hogy zuhan hátrafelé, s először úgy, hogy gurul lefelé az árok martján, majd csupán azt, ahogy el-

terül a földön. Ég a csípőm. Ákos már arról beszél, hogy nem sok esélyük van; mert hogy biztos elsőre eltalálom a kiszemelt állatot. Mellém lép. Magasabb, mint én. A vállamra teszi a kezét. Bárgyú fejjel beszél. Nem bírom elviselni.

Nincs cigim, mondom neki. Duzzad a mellkasom, alig kapok levegőt. Nincs is rá szükséged, ha egyből eltalálsz, mondja, és közben már röhög. Nem akarom megdobálni azokat a szerencsétleneket, mondom, de erre senki sem felel. Csak azt hallok, hogy az egyik srác, a magasabb, dühödten felkiált. Nyilván nem találta el a megcélzott békát. Lefelé nézek már én is.

Anna rámutat az egyik vaskosabb fűcsomó mellett nyújtózó, hosszabb kőre, amin egy jókora, barnás példány ül. Világít körülötte minden. Az állat teste mintha lyukat ütne a sugárzó felületen. Mint egy mélyedés, amibe bele lehet dobni a követ, ha pontosan céloz az ember. Egymás után elhajítják a kőveket a többiek, de egyikük sem talál. Beindul a mozgás. Néhány állat a vízbe csobban. Csak az nem, amelyiket Anna kiszemelte, hogy találjuk el. Valaki mondja, hogy dobjak, de én a szemközti ház erkélyét nézem, ahol egy nálunk is fiatalabb lány dohányzik. Nagyokat slukkol a cigiből. Látszik, nem sok szálhoz volt még köze. Ledobja a csikket az erkélyről, s amint földet ér, parázsló darabokra esik szét a betonon. Előveszi a telefonját, és készít magáról egy képet a fénylő égbolttal a háttérben, majd bemegy, és becsukja maga után az ajtót.

Anna a kezembe nyom egy lapos, sima követ. Ott áll mellettem, nem mozdul. Várok, hátha történik valami, de mintha a szél is elállna. A dudálást sem hallok. A fehér fény oldalról beteríti a szemem, könnyezni kezd. Nem jut eszembe semmi, csak hogy szabadulni akarok ettől a fehérségtől. Mindent beterít, engem is. Lassan elindul lefelé az arcomon egy csík, már a számig ér. Sós. Kidugom a nyelvem; azzal törlöm le a szám széléről. Kopottas minden. A színek elfogynak a vakító fényben. Anna mond valamit, de ezt már egyáltalán nem értem. Lent valami mozdul. Úgy érzem, talán lemaradok valamiről. Lüktet a halántékom. Emelem a kezem, lépek hátra a jobb lábammal, hogy biztos támaszt találjak. Erős a fény. Mindennek határozott körvonalat ad. Nem szól senki, csak egy zúgást hallok. Nem szűnik, hiába hallgatunk. Elhagyja a kezem a kő, minden lassulni kezd, és aztán látom, hogy a test szétszakad, és a cafatok szétterülnek a kövön. Valaki fölnevet mellettem. Hosszan tart a nevetés, s mintha visszhangozna a kihalt utcában álló házak faláról. Újra összeszorul a kezem. Szorítom addig, amíg bele nem fáradok, s míg újra lesz bátorságom lehunyni a szemem.

ÉN, NÉRÓ*

*Hátborzongató krimi egyenesen a főhős, Néró ugatásai nyomán.
A vallomást lektorálta [néhol (trágár szavak esetén) javította], versbe szedte
Bálint Szilárd.**

** esetleges felháborodások miatt a szerkesztőséghez forduljanak, mivel a költő és
a főhős sem nyilvánosságot, sem felelősséget nem vállal mindezekért.*

MÍNUSZ KETTEDIK RÉSZ – A TERHESSÉG FELÉ

*[Melyben a még ismeretlen főszere(p)lő elegánsan, irodalmi szöveghez illően
megkezdí a beavatási ceremóniát (melynek beavatottjai maguk az olvasók)
satöbbi. Eme rész azért szükségeltetik, hogy a szíves olvasó és az író között sem-
mi félreértés, sem valami folytán balladai homály ne essék.]*

Kezdetben kétszáztíz fok volt,
Anyám köldökén ételt tolt,
„Minden olyan pókhálós szösz”,
Reméltem, egyszer már fény lősz
(Székelyesen), annyit tudtam,
Hogy vagyok, mert gondolkodtam.
Képzeltetitek, micsoda
Kutyát rengető trauma
Másfél hónapig egy helyben
Lebegni egy béltengerben.
Egyrészt sötét, kétrészt menő,
Mert én majd úgy bújok elő,
Mint egy hős asztronauta,
Ki a földre visszajuta,
(Históriás hangnem), (Így hát
Nem nyúgom tovább az irhát.),
Mert az anyaméh világűr,

Kibújni meg nem király (zűr).
Tehát ahogy ott lebegek,
(Súlytalanságban gebbedek),
Annyival modernebb (Ottlik),
hogy ott volt levegőm dosztig.

*

Ez kezdetben anyámban volt,
Ott még ingyen kaptam tejport,
(Most meg órákat nyavalygok,
Mire én is emlőt kapok.
– De erről csak később, mostan
Elbeszélésemet hoztam.).
Nem mondom én azt, hogy rossz volt,
Bár anyám moslékon kosztolt,
De ha valaki születne,
Tuti nem leszek ellene.
[Úgyse tőled függ az egész,
Annyit nyomsz, mint egy mol penész,
Teherbe esik az anyád,
Apád meg sem kérdez (galád),
Merthogy, lehet, azt mondanád:
„Nagy neked még az a kabát.”]
De nem még locsogok nektek:
Úgyis már a bolha esz meg.

*

A dolgoknak summája ez:
Előbb viskó, aztán gyerek.
Az én esetemben ez a
Folyamat épp viceversa;
Történt, aztán jó nagy gebasz:
Gyerekszoba?... Táj, táj, szevasz,
Mikor idő volt, és jöttem,
Egy szekér alá költöztem.
(Nagyon remélem, hogy ez csak
Egy ideiglenes eblak.)

KÖZTES RÉSZ – KORAI SIRATÓ

(Eme rész rövidsége ne tévessze meg az olvasót, nem minden fénylik, ami arany!)

Minden baj anyámból jött ki:
Hat kölyök (hat csupasz blöki),
(Legalább) nem vagyok kóbor,
De nincs nálunk úgyse jó sor:
Lyukas cserép (fáj a fogam),
Szénaboglyák (asztmaroham),
{Nem hiszek már mesékben se
[Nincs herceg, csak sárkány!]} (Te se?)}}

MÍNUSZ EGYEDIK RÉSZ – NOMEN EST OMEN

(Melyben Néró ó-, sőt: őskori szálakat vél felfedezni származását illetően.)

Minden olyan fényes, nagy volt,
Mint a szememen a vakfolt.
Napvilágot láttam kedden,
Szerdán már a Kaszást lestem,
Csütörtökön tudtam meg, hogy
Épp a Tejútban gubbasztok,
Pénteken már észrevettem,
Rosszul láttam (Anno) kedden,
Szombaton már kutakodtam,
S nehéz dologra jutottam
(Tényleg, vagy öt kilót nyom a
Larousse Enciklopédia!).
Ezt írta: Lucius Domitius
(Meg) Claudius Tiberius.
Néró császár... fia vagyok!
Nem is baj, hogy elkapkodott
Apám doctus deferens-je,
Már nagy vagyok, mint egy medve.

*

Felettébb érdekes ugyan,
De ez a friss hideg zuhany
Tovább motoszkált bennem, és
Megcsapott a hideglelés:
Dinoszauruszok voltak
Őseim, csak már kikoptak.
(Most, hogy elkerüljük egymás
„író-olvasó” haragját:
Tudják meg mind, kutyaadolog
Kikutatni a fátumot.)

*

De ha ez a kettő nem is,
Az igaz, hogy tripla plecsnis
Miniszter lehetnék, csakhogy
Én kéthetes kutya vagyok.

Láng Zsolt

A ZAOSZTROGI KÚTNÁL

Borna megmondta, ez a világ legszebb helye. Ő itt született, itt éltek az ősei, emlékmű is őrzi a nevüket a falu főterén. Riasztó förmedvény a betonkommunizmus idejéből, az ember inkább bemenekül a kolostorba, megcsodálja a könyvtárat, vagy elidőzik a narancsfák között a pompás kertben. Van még a Lakatlan Villa. Kitört ablakú emeleti termében fecskefészek sorakoznak a plafonon, és esténként olyan éktelen csivitelés árad ki, mint bálteremből, ahol azon vitatkoznak a lányok, ki legyen a bálkirálynő. Azt hittük, ennyi a látnivaló, de reggel, elúszva az öböl túlfeléig, felláttunk a hegyre, és felfedeztük a vármot. Gondoltuk, egyik felhősebb nap felsétálunk oda, de végül még aznap délután nekivágtunk.

A szomszédban lakó Jagodától megtudtuk, nem vármot láttunk. Zaosztrogot eredetileg a hegyre építették, de ötven évvel ezelőtt, egy földrengés után lakóit leköltöztették a partra. Legtöbben nem akartak lejönni, erőszakkal cipelték ide őket. Egy ideig rendőrök őrizték az elnéptelenedett falut, nehogy visszafoglalják. Aztán jött a háború, az emberek mással voltak elfoglalva, beletörődtek a költözésbe, csak mostanában kezdtek visszajárni. Ő két éve, nyugdíjba vonulása után tért haza Zágrábból. Van fent két háza, nemcsak a szüleiét, hanem a nagybátyjáét is ő örökölte. De csak egyszer egy évben, Szent Barbara napján megy fel. Azon a napon sokan összegyűlnek, a templomban szentmisét tartanak. Zaosztrognak nem lent a mélyben, hanem az égben van a gyökere. Ha felmegyünk, hozzunk vizet, a fenti kút vizénél nincs finomabb.

Elhagytuk a falut, átvágtunk a Dubrovnikba vivő magisztrálán, elhagytunk négy-öt vadonatúj házat. A szakadatlan napfényillatot felváltotta a gyanta hűvös kipárolgása. Megnyújtott léptekkel elindultunk a fák között kanyargó aszfaltozott úton. A legutolsó ház előtt rengeteg kaktuszgyümölcs barnállott, éretten és kínálkozóan, szedjük tele tarisznyánkat, de mi fügére vadásztunk napok óta. A parti fákat teljesen lecsupaszították, harmadik hónapja tartott a turistaszezon.

Fél órája indulhattunk neki, de hiába tekergettük nyakunkat, egyetlen házat sem fedeztünk fel. Erdős domboldalt láttunk, mögötte égbe nyúló

széles sziklafalat. Már kételkedni kezdtünk, jó felé megyünk-e, amikor a kanyar után az út jobb oldalán kőkeresztek bukkantak elő. Gondozott temetőre találtunk. Trombita alakú piros virág bódító illata fogadott. Ez a bokorra terebélyesedő növény nálunk a járda menti csoportokban virít késő ősziig, viszont otthon teljesen szagtalan. Rengeteg darazsat, édes szirupra szomjazó bogarat vonzott, egyre többen, részegen az elapadhatatlanul ömlő nektártól, festői fürtökben fetrengtek a bokrok aljában. A sziklába vájt sírok szabályos sorokban sorakoztak egymás mellett: márványlappal lefedve, végükben széles márványkereszt, a keresztbe gravírozott fotó, alatta név, évszám. Egy készülő sírba belenéztem. A pincényi gödör egyik sarkában véső, kalapács és frissen megbontott cementzsák hevert.

Leültünk a kapu előtti lépcső legfelső fokára. Eszter megkérdezte, szomjas vagyok-e. Mikor nemet intettem, a kulacsból felhajtotta a maradék vizet. A kendő, amely addig a naptól védte, lecsúszott a hajáról, a sós víztől megacélosodott tincsei előreugrottak, beárnyékolva szemét, pont úgy, ahogy a nap elé tolakvó percnyi felhő takarta be az öblöt. Hirtelen eltűnt a csillogás a víz felszínéről, és a mélyből előbukkant a legtökéletesebb kékség, amely ha a következő pillanatban el is tűnik, emlékeinkben sokáig megmarad.

A temető kijáratánál ösvény indult a fák közé. Nem követtük tovább az aszfaltozott utat, hanem erre fordultunk rá. Olajfaligetbe érkeztünk. A fák között mogyorónál alig nagyobb élénkzöld bogyók virítottak a sötét levelek között. Megkóstoltam az egyiket. A nyelvem még el sem érte a kemény magot, a szétmorzsolódó hús egyre keserűbb íze meghátrálásra késztetett. A felfedező kálváriáján túljutva, csalódott, megkínzott ábrázattal köpködtem egy fa tövében.

Forráság hullámzott a levegőben. A mészró kesernyés mohaszaga összekeveredett az Eszter hajába tűzött ciklámenszínű kürtöcskék mirtuszillatával és az olajfák nehéz földszagával. A görbe törzsű, földre ereszkedő fák, mint különös méhek, a föld nektárját szívták magukba, a felesleget leveleik rezegtetésével szórták szét maguk körül, amivel társaik figyelmét is felhívták a bőséges lelőhelyre: körülöttünk szinte valamennyi fa a földre döntötte törzsét. Ölnyi kőrákás körül lila kígyószisz virágzott. Az archaikus reményt idéző ösvényen szürke kavics lapult az ökölnyi vagy annál nagyobb fehér kövek közé. Az ösvény jobbra-balra kanyargott, hurkot vetett, meredeken emelkedett, az idő mozdulatlanságának és megszilárdulásának építményeként szőtte be az ideges levelű olajfák határtalan ligetét. Valahol a távolban csalogányénekhez hasonlatos madárdal csendült fel. Csalogány?

Itt? Az előttünk magasodó sziklafal fölött kiterjesztett szárnyú sas vitorlázott nyugat felé, nagy távolságból követte társa, ugyanolyan mozdulatlanul.

A kőfolyás martján végre találtunk fügefákat. A lehullott, megaszalódott fügeszemek a kövek közötti forróságban kartonszerűen megkeményedtek, de belül puha, lekváros maradt vörös húsuk. Meg-megálltunk, szüreteltünk, aztán menet közben rágcsáltuk el a zsebünkből előkotort gyümölcsöket. Pontosabban Eszter volt a raktáros, gyolcsból varrt blúzán két rátett zsebben tárolta gyűjteményünket. Melle megrezdült, amikor kikotortam egy-egy szemet, soha nem kettőt, mindig csak egyet. A nagy és barna nyári füget meghántottam, héját eldobtam, az apró, fekete törökfüget héjastul megrágtam. Amikor Eszter megcsókolt, azt mondta, ajkam zamata olyan, mintha fekete éjbe kitett kosár fedelét felemelve, belekóstolna a megerjedt maszlinába. Sötétben éledő zamatokat kerestem én is az ő nyelvén. A sötét tovább mélyült, új és újabb távlatot nyert, az egyik szegletben felbukkant a szemközti sziget szőlőse is; hamarosan leszüretelik a fürtöket, és kisajtolják a mézédés mustot, amelyben sok-sok darázs leli majd epikuroszi halálát. Tudtad, kérdeztem Esztertől, hogy a részeg darazsak álmában csókolózó pár mi vagyunk?

Ha én nem tudnám is, testemben itt hullámszik az a tengernyi álom, hiánytalanul az összes, amelyben mi ketten benne vagyunk, felelte Eszter.

Az ösvény tetején ekkor jelent meg a fekete kutya. Jobbról, fénytelen levelű repkénnyel befutott fügefa mögül lépett elő. Megállt, megálltunk. Nézett egy darabig, nem moccant, nem moccantunk. Kőhajításnyira, fele kőhajításnyira, olyan tíz méterre álltunk tőle... Fél percig talán, ami tíznek tűnt. Fekete szőrű, dog nagyságú kutya. Nem ugatott, nem vicsorgott, de ez talán félelmetesebb volt így. Aztán továbbment, ugyanolyan lassan vonulva, ahogy megjelent.

Eszter nem érzékelte a veszélyt. A néma kutya veszélyét. De persze, magyaráztam neki, a kutyákat illető előérzeteim nem mindig maradnak a valóság közelében, tele vagyok sötét kutyatörténettel, ezek rám telepedve befolyásolják viselkedésemet, érzékeimet félelmem sötétítőfüggönyei tompítják, ne hallgasson rám, és megpróbálok én sem hallgatni rémálmaimra.

Minden rendíthetlenségem mögött félelem honol, Honoluluban sem ritka a köd, próbáltam vicces lenni, ugyanakkor örültem, hogy végre elmesélhetem történetemet.

Eperföldön robogtam keresztül, kint a város szélén. A bicikligumin szétkenődtek a földdel keveredő eperszemek. De ez már a történet vége. Ott kezdődik, amikor a kutyámat, a kis bohócot, akivel évekig egy ágyban alud-

tam, hetente füröszöttem, Pamacsot, miután valaki édes kis korcsnak be-
cézte, elajándékoztam egyik rokonunknak. Lecseréltem. Egy rottweilert
vettem helyette. De ő visszajárt, minden adandó alkalommal megszökött,
kisurrant új otthona kapuján, keresztülröghant a fél városon, aztán beugrott
a kerítésünkön. Felkapaszkodott a kerítés hegyes lándzsáira, sértetlenül át-
fordult rajtuk, beugrott az udvarunkra. Reggel ott várt a teraszon, nyüszít-
ve, farkcsóválva lepisilte izgalmában a lábamat. Mennyire untam. Egyszer,
amikor visszavittem, én biciklin, ő mögöttem, vissza a rokonunkhoz, lelke-
sen jött mindig, bárhova követett volna, akár a pokolba, akár a mennyor-
szágba, nem érdekelte más, csak én, sem a kényelem, sem a hasa nem szá-
mított, semmi, szüntelenül engem keresett, mindent megtanult, mindenre
hajlandó volt, ha én kértem..., akkor, amikor már majdnem visszaértünk,
elkapta egy hatalmas állat. A szomszédban vendégek búcsúzkodtak a házi-
gazdától, nyitva maradt a kapu, az udvarból előrontott egy fekete dog, és
szétszaggatta a kutyámat, aki nem menekült, hiszen ott voltam mellette...

Hány éves voltál?

Tizennégy.

Mit tudtál tenni?

Nem védhettem meg, nem tettem semmit. Úgy tettem, mintha nem az
én kutyám volna, elhúztam onnan. És amikor már majdnem hazaértem, ő
véresen, három lábon, cafatokban csüngő oldalával, mint valami szétrob-
bant gumikerék megjelent a saroknál. Nem álltam meg a házunknál, to-
vább tekertem. Ő utánam, én egyre gyorsabban, ő lemaradt, de mivel kívá-
ló szimata volt, nem veszítette el a nyomomat. Rendőrkutya lehetett volna,
drogvadász, nyomkövető, bármi, tehetsége volt ehhez is. Cirkuszbán is fel-
léphetett volna. Nem is kutya volt talán.

Ekkor vágtam át az eperföldeken a Céldomb mögötti lankán. Mire ki-
jutottam az útra, esteledett. Visszaértem a házak közé. A kutya nem köve-
tett. Feladta, vagy elpusztult, nem tudom, mi lett vele. Kiradíroztam em-
lékeim közül. Kiradíroztam a kiradírozás mozdulatát is.

Kiradíroztam magamból egy részt. Kiegészítettem valami mással. Mi
több, erre a valami másra, ami lényegében cinikus koholmány, erre építet-
tem későbbi énemet.

Már túljutottunk a kutya útvonalán, fent jártunk az elhagyott házak
között. El is feledkeztünk a rémületemet előhívó találkozásról, lélegzetál-
lító volt az elnéptelenedett falu, sokatmondó az élő élettelenység. A lakat-
lanság varázsa megállította az időt, és mi, mint valami panoptikumban, ahol
sokan vannak, de senki nem vesz rólunk tudomást, szenvedélyesen csóko-

lózni kezdtünk, lassú mozdulatokkal, mint akik végre megtalálták a lét mélységei fölé kihúzott kötélén az egyensúlyukat.

Az időtlenség mézének konzerváló hatásától halhatatlannak éreztük magunkat. Észre sem vettük, hajszálvékony repedés futott végig a mézes-üveg falán. Szétrebbentünk. Hangot hallottam, vagy csak a belső függönyök kezdtek ponyvasúllyal csattogni.

Eszter, mintha próbára akarna tenni, beljebb és beljebb siklott a lebegő korláttalanságban, egymásba nyíló udvarokon keresztül, teraszokon és utcácskákon át, falak között, amelyeket szőlő és repkény közösen vont be. Az elnéptelenedés eltávolította önmagától a falu architektúráját, felemelte a természeti képződmények tündöklő elvontságába. Az emberi és természeti erők együttműködésének harmóniája sugárzott a kövekből és a folt-talan falevelekből. De bennem lassan-lassan a kutya hatalmassá nőtt, súlya vagy inkább terhe alatt megroppantam, széthullott a sokféle én, szétszóródott, majd újra összeállt, hogy megint szétszóródjon. Eszter eltűnt előlem. Hideg borzongás futott végig a gerincemen, amit megnevezhetetlen önutálat követett, váratlan, rossz érzés. Vártam, hogy szembetalálkozzam a kutyával, miközben remegve kerültem.

Nehéz tetten érni a változást, többnyire csak múlt időben látjuk magunkat. A szem alkalmazkodása kiváló, de anélkül szűkül szembogarunk, hogy arról közvetlenül tudósítana minket. Az agy csak azt veszi észre, hogy már nem látja, amit az előbb még tisztán kivett, homályosabb lesz a háttér, a messzeség szétolvad a lassan leereszkedő sötétségben. Pedig az égbolt világos vászon, a tenger csillogása sem fakult meg, egyedül a napsugarak emelkedtek feljebb, elhagyva a katlan peremét. A házak közé rekedt sötétség kiáradt, szennyes léként szivárgott a pincékből, az alacsonyabban fekvő mélyedésekből, kövek alól, házfalak repedéséből. A félelem privát korlátai közé vajon miért vágyik annyira az ember?

Eszter megérintette a karomat, és mintha mi sem történt volna, fellelé mutatott, siessünk, töltsük meg a kulacsunkat friss vízzel. Jagoda útmutatása szerint a templom körül megtaláljuk a kutat.

Ott fent, mutatta karját lendítve. Láttam ujjá hegyén a templom keresztjét, azt is kőből faragták, akárcsak a homlokzatot. Ahogy karja lendült, megmozdultak mellei, és illatuk a mézskő, az olajfák, a mirtusz, a vadmu-rok előterében úgy kiemelkedett, ahogy egy neves festményen az ágaskodó kék ló a sárga háttér előtt.

Elindultunk a templom irányába, de egy kőrakás miatt kerülnünk kellett. A kőrakásra diófa lombja borult, körben roskadozó fügefák. A dió és

a füge olyan perspektívapontot jelölt, ahonnan felnagyítódva rohannak elő egy eddig még soha meg nem álmodott álom puha ujjú angyalai. A tér kockáit frissen újrarakták, a mellvédet is helyrepofozták, tetejére simára csiszolt dolomitlapokat illesztettek. A térről lépcsősor vezetett le egy épülethez, annak is nemrég festették ablakkereteit. A ház fehér kövekből rakott oldalára a makarszakai riviéra jellegzetes növénye, a bougainvillea futott az ereszig, lila bársonyba burkolva a megfoghatatlan józanságot. Mintha valaki vízesést festene egy óriási vászonra, és a lezúduló vízfüggönybe halak ezreit vinné fel miniatűr ecseteivel, sárga szemű, szivárványszínű halakat. De ez semmi, mert elérve a ház elejét, földbe gyökerezett a lábunk: gyönyörű kert sziporkázott, fel sem mérhettük, hányféle színben. Ami leginkább szembe tűnt, az a rendezettség, az ágyások közötti seprert allé, a gondozott gyep.

Távolabb felemelkedett valaki a bokrok közül. Bozsena volt az, épp a paradicsombokrokat kötözte. Kék ruhája szemünk utolsó sejtjeit is kiszabadította a szürke kényszerigája alól.

Bozsena háza háromszintes volt. Eredetileg nem az ő háza, hanem a férje nagyszüleié, akik annak idején ott lejjebb, a kert bejáratánál éltek, egy földszintes, tágas házban, ahol most Bozsenaék laknak. Ezt a fenti házat felhúzták a fiuknak, vagyis Bozsena apósának, ha majd családot alapít, beköltözhet, de ő beállt munkásnak a zárai kombinátba. Akkor aztán jött a földrengés, jött a kitelepítés... Bozsena férje üzletember, és mivel imádja ezt a helyet, tervbe vette, hogy felújítja az egész falut, panziókat nyitnak, meggyőznek másokat is, hogy költözzenek haza. Egyelőre a régi lakóházat tették rendbe, meg ezt itt fent. A magisztrála mellől vezették fel a villanyt, kanalizálni is kellett, sok idő elment, a férje is nagyon elfoglalt. Fiuméből járnak le. Ő színésznő, neki sok a szabadideje, szerepek között, de néha próbák alatt is leutazik ide. Az utat is ők aszfaltoztatták le, meg kellett birkózniuk a bürokratikus tili-tolikkal, de most már könnyebb lesz. Néhány év, és talán ismét élet lesz itt. Bár ő szereti a csendet.

Az űr, ami körülvelt, hogy tudott egy csapásra otthonossággá átfordulni? Mintha egy trükkös ajtó, amit tükörrel burkoltak, emiatt zavartan vagy csak szemérmesen somfordáltunk el onnan, hirtelen megnyílna, feltárulna egy barátságos szoba, vendégszerető emberek integetnének, otthonunkként kínálva fel a sajátjukat. Mert Bozsena ezt tette. Először is beinvitált a házba, végigvezetett a szinteken, a szinteken kialakított ajtó nélküli szobákban. A falakon rengeteg könyv, kézzel faragott, barnára pácolt polcokon, sok-sok régi, ránézésre nehezen megfelfejthető rendeltetésű tárgy... a magába

forduló barna különböző tónusai, az enyhén kidudorodó világos erezet, az anyag mérhetetlen készségessége az őt csiszoló kezek iránt... most e tárgyi kultúra egyszerre volt bizalomkeltő és elutasító, nem tudva eldönteni, hogy miként viselkedjen előttünk, akarjuk-e, hogy mi is a tagjai legyünk vagy sem.

Kiültünk a teraszra, mentaleveles limonádét ittunk, fügedzsemes kekszet ettünk, elmeséltük, kik vagyunk, és honnan jövünk, mivel foglalkozunk, és hogyan élünk. A katlan biztonságában egész addigi életünkről úgy éreztük, azért történt minden, hogy ide eljöhessünk. Ez a káprázatos örvény, az ellenállhatatlan szenvedélyek biztonságát és biztosítékát vetette eléink, vagyis a belenyugvást, ami a boldogság egy fajtájának forrása, a merevény hitet, hogy ahol vagyunk, és amit teszünk, sorsunkban megjelenő életcélunk volt.

Saját magáról szokott írni?, szegezte nekem a kérdést Bozsena.

Az én életem nem annyira különleges.

Akkor miről ír?

Legelső elbeszélésemet egy fáról írtam, egy jegenyéről, amit kívágnak. A legutóbbit pedig egy szobáról, ahol állandó az üvöltözés, miközben a szoba sóvárog a csend után.

Milyen megtisztelő, hogy épp egy író a vendégünk, mosolygott Bozsena, ez a ház a vendégházunk, mi nem alhatunk itt. Szertartásosan felállt, szétárta karját, majd felajánlotta, mivel sötétedik, maradjunk éjszakára, ha van kedvünk, legyünk első vendégei, szerinte ezek a szobák most nem csendre, hanem lakókra sóvárognak.

Egyszerre bólintottunk Eszterrel.

Magunkra maradtunk. Bozsena nem mondott semmit, ránk bízta, melyik szobát használjuk, melyik ágyba fekszünk, milyen pokrócokkal takarózunk. Eszterrel mindig mindenben egyek voltunk. Ha csak lehetett, egymás ruháit hordtuk, közös szavakat használtunk, nem keresve semmiféle magányos szigetet, vagy libegő falevelet, amelyre rátelepedhetünk, és féltve biztonságunkat, elvitorlázhatunk messzire. Vagy ha rátelepedtünk, ketten bújtunk egyetlen mozdulatba. De most nem fértünk ketten ugyanarra. Ráfértünk, de a kutyás történet óta nehezebb lettem, szuszogtam, féltem, hogy lezuhanunk.

Eszter felkelt, és kiült az ablak elé, lekuporodott, hajába burkolózva, mint aki nagyon fázik. Pedig meleg volt. A bútorok halott fájában megolvadt a termékletlenség kiszáradt ereze, és ha nem is az élet, de a lélegzés nosztalgiája feltámadt bennük.

Ne haragudjak, nem tud most aludni, nem akar zavarni nyugtalanságával, kicsit üldögél itt.

Hagytam, mert még nem volt soha ilyen. Soha egyetlen pillanatig nem éreztem, hogy jobb neki, ha nincs a közelemben. De beláttam, van olyan közelség, ahonnan a diagnózis már megfogalmazhatatlan. Az ágy támlájában világosabb bog ragyogott az ablakon beáradó holdfényben, ha nem is látszott, kitapintható volt a belőle induló repedés.

Aztán éjszaka, hajnali háromkor felébredtem, Eszter sehol. Egy darabig vártam, hallgatóztam, sehol semmi nesz. Felkeltem, benéztem a fürdőfülkébe, átmentem a túloldali teraszra, le a lépcsőn, a lenti fürdőbe, a nappaliba, a konyhába. Telihold ragyogta be a házat, a hold fénye fehéren tükröződött a falakról, a mész szomszjas szeretetvágától megtisztulva.

A keserűség nem az epéből, hanem a lélek legalján felriasztott óriáspók méregzacskójából árasztja el a gyomrot. Mintha valami elmozdult volna, szabad utat engedve a szavakból áradó fejvesztett félelemnek. Rettegtem, mégis kimentem a ház elé, elindultam a kúthoz. Nem meséltem el, hogy nem egyetlen kutya támadt a kutyámra. Négyen rontottak ki az udvarból, és mint összeszokott csapat, körülvették. A legnagyobb támadt először, elkapta a nyakát. A szemben álló a tomporát ragadta meg. A két kisebbik, amúgy kétszer akkora, mint az én kutyám, oldalról marcangolta. És én me-rev nyakkal elbicikliztem, csak szemem sarkából látva, mi történik.

A ház falát befutó bougainvilleát Bozsena papírvirágnak nevezte. Az elszáradt szíromlevelekre írni lehet, mi több, Zaosztrog legnevesebb szülötte, Drago Balotics, a horvátok Petőfije szerelmes verseit ilyen szíromlevelekre írta. Frissen nyílt virágai kifeszültek az éjszaka bódulatában, tátott szájjal szívták magukba a tengerillatot, cserébe a magukét cseppekké sűrítve csorgatták a kövezetre. Nagyon kevés volt a termőföld itt, a néptelen házak szerencséjére, mert ötven év alatt sem tudta a növényzet betemetni őket. Bozsenáék lentről szállították a földet is, hogy létrehozzák függőkertjüket, és ott paradicsomot, paprikát, padlizsánt, édesköményt termesszenek.

A ház kertjét elhagyva, négyzetes terecskén kellett keresztülmennem. A tér közepén a repkény megpróbált önálló fává összeállni, saját magára kúszott fel. Az indák között fülsiketítő ciripelés. A kisstílu dilettantizmus habjában fuldokoltak a kabócák, szárnyaik alatt rikító színű potrohuk élénken ragyogott a holdfényben, fokozva önmaguk dicséretének eksztázisát. Egy kárminvörösen izzó dalnokot annyira elragadott saját káprázatosságának tévhite, hogy közeledtemre sem röppent félre, indákat terelgető karommal

lesodortam, lehullott elém. Csak akkor fedeztem fel, amikor szándálom talpa alatt bután szétreccsent.

Fölnéztem, és ráismertem a boltívre, ami alatt a fekete kutya megjelent. Ezek szerint balra nyílik az ösvény, ahonnan megpillantottuk. Húvös fuvallatot éreztem. Pincéből felhozott könyvek lapjai közül csap ki ilyen redvesség, főképp, ha a könyvekbe megbomlott tudatú írók tárolták szennyes emlékeiket. Enyhén balra fordult az út, és kissé lejjebb besiklott két házfal közé. Egyrészt az óvatosság szülte lépéseim koreográfiáját, másrészt a bizonytalan szándék, hogy talán mégis jobb lenne azonnal visszafordulni. Hibbant elszánással néztem szigorúan csak a lábam elé. El kell jutnom a kúthoz, ha bármi történik is, végig kell mennem! Kemény feladat volt, legalább olyan kemény, mint jegesen sikoltozó szakadék fölött felkúszni egy sziklafalon. Ebben az állapotban már nemigen gondoltam lelkiismeretfurdalásra, cserbenhagyásra, részvétre, megváltásra. Elkoptatott szavak ezek, mégis úgy zsongnak körülöttünk, mint kabócák az éjszakában. Ahogy a köveken sem telepedtek meg szélfúttá növények, bennem sem idéződtek közhelyes próféciák. Csak olyasmit lehet az emberre kiszabni, ami a csillogok között is működik. Nincs külön embermorál.

Két ház között álltam, egy apró tér középpontjában. A jobb oldali ház pincelejárátát bedeszálták, a használatlan lépcsőkön moha sötétlett. A bal oldali ház ajtaja félig nyitva volt. Az ajtóval szemközti ablakokon besütött a hold, megvilágítva a szobát. Nem volt üres. A szoba közepén asztal, körülötte székek. Az egyik szék mellett fonott korsó. Az asztal viaszosvászonnal leterítve, de lehet, damaszt volt egykor, és a rákövült idő tette fénylővé. Az asztalon felborult borospalack, és mintha sakkfigurák volnának, különböző formájú poharak álltak körül. Az ablakok alatt ágy, a takaró félig felhajtva, a redőkből következtetni lehetett a sebes, befejezetlen mozdulatra, amellyel kifordultak alóla. Úgy ítélt meg, hogy nem leselkedik veszély rám. Inkább mintha nekem szánt jel volna, pozitív üzenet, mintha felkattintották volna a villanyt, hogy jobban lássak. Kedvező jel a holdfény, lehetne koromsötét is. Ugyanakkor azt is átéreztem, mennyire egyoldalú ez az egész. Nekem üzenhetnek, de én nem tudok üzenni.

Visszafordultam a házak közti terecske felé. Ekkor zajt hallottam a szoba felől. Ismét megfordultam. Kicsit előrebíllentem, hogy az ajtóresz kínálta szöveget tompábbá tágítsam. A szoba bal felében, szemben az ágygal, már-már az ajtó mögött mozdulatlanul lapult a fekete kutya. Nem lapult, inkább feküdt, oldalára dőlve, furcsa szögben maga alá tört mellső lábakkal. A feje a padlóra simulva, szája félig nyitva, agyarszerű szemfoga ráka-

nyarodott alsó ajkára. Szeme nyitva, tükröződött benne a hold. És akkor megmozdult... Ha lett volna hangom, felkiáltok, de már akkor elapadt, amikor a kutyát felfedeztem. Nem ő mozdult, a szőrszála emelkedtek meg, megbillent egy hosszú tincs a nyakánál... aztán még egy. És akkor megpillantottam a kígyót is. Lecsúszott a kutya nyakáról a padlóra, majd a mereven előrenyújtott lábak között elkúszott a kutya hasáig, újra eltűnt a szőrök között, hogy ezúttal a fej mögül bukkanjon elő. Jellegzetes himbálózással jobbra-balra tekergette elhegyesedő fejét. Vörös pöttyök ragyogtak oldalán, élénksárga csík mentén. Valahonnan megjelent egy másik is, odasiklott társához, szapora fejmozgással üdvözölték egymást, és valamiféle táncba kezdtek. Kerülgették egymást, össze-összesimultak, közben a kutyát is bejárták, egész egyszerűen arra használták, hogy egymás elől pillanatnyi ideig elrejtőzzenek. Egyikük még a kutya szájába is belebújt, valószínűleg a gyomrát is megjárta, mert a farka hegyéig beleveszett, pedig legalább másfél-két méter hosszú volt.

Bozsena házában láttam egy festményt, vitorlást ábrázolt, a hídján álló kapitány és mögötte a kormányos is a szárazföld felé néz, amiből egyértelmű, hogy a hajó most érkezik, szeretne kikötni, ellenben a vitorla domborulata épp ellenkező irányba mutat, a part felől fújó szélből dagad, mintha a festő emlékezetből festette volna a képet, és fogalma sem volt az akcióreakció fizikájáról. Én is ilyen hajóként hagytam ott mindent, félig-meddig öntudatlanul.

A diófa lombja elfedte, ezért csak most, a tér alacsonyabb feléből vettem észre a lépcsőt, amely felvezetett az utcácska folytatásához. Ahogy a második lépcsőfokra hágtam, megpillantottam fent, magam előtt pár lépésnyire a kutat. A vályúba csorgó vízsugarat is láttam. Szürke, arasznyi csórón ömlött ki a falból, és olyan szögben zuhant a vályúba, hogy csobbanása nesztelen maradt. A kővályú szélén Eszter ült. Tudtam, hogy itt lesz, hiszen közölte velem, még ha nem is szavakkal, hogy kijön ide. Nem szoltunk egymáshoz. Felrobban egy csillag, de nem halljuk, mert a csillagok között nincs hang, ami fülünkig eljutna. Látjuk a szétspriccelő meteoritok milliárdjait, és tudjuk, épül egy újabb időkatedrális.

Leereszkedtem Eszter mellé a vályú peremére. Eszembe jutott, hogy Bozsena nevetett, amikor beszámoltunk neki az út tetején megjelenő fekete kutyáról. Ő még soha nem látott itt kutyát. Ha voltak is itt állatok, leköltöztek az emberekkel. Nekik van ugyan egy szamaruk, de bent tartják az istállóban, mert retteg a kígyóktól. Velük mi is összefuthatunk, de

ne féljünk, nem mérgesek. Semmiféle veszély nem leselkedik ránk, biztatott már-már kétségbeesetten.

A magas falak védelmet nyújtanak, miközben elég, ha egyetlen kődarab leválik függőleges felszínükről, és őrülten pörögve bezuhan a faluba, véletlen pályáján mindent lerombolva. Minden, ami lesz, nyomasztóbb formája annak, ami lehetne. Mert ami lesz, abból a rombolásból indul ki, amit az emberek a legtermészetesebb üzenetformának tartanak. Mögöttem a függőleges travertinfal bakócsendje, előttem a kusza múltba beleszőtt félelem. Merre forduljak?

Ott ültünk a némán csobogó vízsugár mellett. Nem értettem még semmit. Nem értettem, miért jelent meg a kutya, majd miért mutatkozott meg holtában. Mi az üzenet? Éreztem, nem kell gondolkoznom, nem kell mérlegelnem, sem megfelelnem, sem alkalmazkodnom. Csupán annyit kell tennem, hogy figyeljek, élesítsem pillantásomat. Az is lehet, már órák óta látom. Mint amikor átúsztunk Szucsurájba, és a világítótoronytól felsétáltunk a kikötőig. Végig éreztem valami emelkedettséget, és bár senkit nem láttunk a parton, valami azt súgta, vártak minket, nem véletlenül úsztunk át, üzenetek értünk, és most, hogy itt vagyunk, követik minden lépésünket. Miután beértünk a falu központjába, és leültünk a móló melletti vendéglő ácsolt asztalához, ahonnan végigláttunk a parti sétányon, leesett, miért támadt bennem ez az érzés: virágoztak az óriásagavék. A sétány tenger felőli oldalán, egymástól pár lépés távolságban, égbeszökő száron virítottak a fehér virágok. Találó jelző az égbeszökő, ugyanis már-már megmagyarázhatatlan módon ezek a gyermek magasságú bokrok hét-nyolc méteres, combvastagságú virágszárat növesztettek. Legalább negyven ilyen árboc emelkedett a magasba. Az agavé széles levelei már száradni kezdtek, az örökhagyás szenvedélyével pumpálva utolsó nedveiket a leendő magokba. Fent a kék ég előtt duzzadó élet, lent a búcsúzás gesztusába száradt emlékek. Eljöttünk mellettük, mégsem vettük észre őket. Az ember elveszíti a fonalat, amely a megértéshez vezet, aztán egyszer csak felfedezi, ott van a zsebében. Oldalra biccen a tekintet, a fényt követve bepillant egy szobába, ahol magyarázatra lel, még ha nem is érti. Nem kell elrohanni. A kövek sem menekülnek a zuhanás elől. Ha leválnak a falról, gyorsulva gurulnak a mélybe, de nem a zuhanás elől iszkolnak, benne vannak a zuhanásban. Úgy élik meg, mintha ez volna történetük, amire régóta vártak, miközben nonszensz ilyesmit állítani, hiszen nem vártak semmire.

A hold az egyik durbincs hátú domb mögé ereszkedve, tapintatosan eloldalgott Drvenik felé. A tenger fényes vásznán az éles kontúrral kirajzo-

lódó dombtetőn vadászleshez hasonlatos őrtorony állt. A faluból csak keskeny szelet látszott a tengerből, az őrtoronyból nyilván a teljes látóhatár megfigyelhető, az őrtorony viszont a falu minden házából látható. Nincs olyan hely, ahonnan pontosan felmérhető a veszély mértéke, legfeljebb az az irány látszik jobban, ahonnan a remény betölthető. Az óriásagavénak megadatik, hogy egybenyíljon az éggel. Fentről, ahonnan egyszerre szemügyre vehető a hold, a csillagos ég, a halak vonulása a tengerben, egyértelműbb a közös vágy, ami az elemeket összeköti. Egyértelműbb, mégsem egyszerű megfogalmazni. Aki le akarja írni, vagy megkukul, vagy végtelen hosszúnak tűnő, a nyelv racionális fordulatait az irracionalitásig halmozó mondatokkal próbálkozik.

Oldalra pillantottam. Eszter haján parányi vízcseppek ragyogtak. Aombok közti tengerszeletet bámulta. Hogy miként tudnék én üzeni? Nem kell tennem semmi mást, csak szorosan Eszterhez tapadnom, a lehető leg-tökéletesebb módon, ne maradjon köztünk hajszálnyi rés sem, egybenyílnom vele, eszméleten túli erővel belefűrnöm magam a finoman és mélyen elrejtett tengerbe.

Lapis József

TÚL A FEDÉLEN –
A GYEREKKÖNYVEK
OLVASÁSÁRÓL¹

Amikor olvasunk egy gyerekkönyvet, és cinkosan össze-összekacsintunk a szerzővel egy-egy különösen finom, érezhetően nekünk, felnőtteknek szóló poént követően, hajlamosak vagyunk a könyvet „dupla fedelűnek” nevezni. A kifejezés rendszeresen föl-fölbukkan a gyerekirodalommal kapcsolatos értekezésekben is, és jelentése tulajdonképpen az, hogy az adott könyv egyaránt olvasható hatékonyan és élvezhetően gyerek- és felnőtt-könyvként is, illetőleg több korosztálynak is élvezetes olvasmányt jelent egyszerre, más-más szövegréteghez találva kulcsot.² Valami miatt mindig is berzenkedtem a dupla (vagy tripla stb.) fedelek elképzelésétől. Az bizonyos, hogy a *Gyermekirodalom* című kézikönyvből (Helikon Kiadó, 2001) származó, a „gyerek élvezi, a felnőtt meg érti” elvágólagos megkülönböztetés nem feltétlenül a legtermékenyebb közelítést jelenti a problémakörhöz. Valamivel már használhatóbb a két oldallal későbbi meghatározás: „Többretegű, többszólamú ez a gyerekkönyv. Az egyik szólamot a gyerek hallja, a másikat csak a felnőtt.” De miért is hümmög kételyekkel telve az ember ennek olvastán is? Talán azért, mert mereven („csak a felnőtt”) külön tart kétféle, leginkább talán fejlődéslélektani, esetleg szociológiai alapon elválasztott befogadói csoportot, míg elképzelhetően hatékonyabb lenne befogadási attitűdök különbségéről, adott esetben a tudásszerveződést érintő eltérésekről beszélni.

Már Németh László is megfontolandó cáfolatát adta a történő, teljes értékű gyermeki megértés elvitatásának sokat idézett, *Költők a gyerekaszobában* című esszéjében (melyben saját lányai olvasását figyelte meg, s vont le mindebből következtetéseit): „Értették? Hadd utasítsam vissza ezt az értelmetlen kérdést, mely ha valahol, hát költők és gyermek viszonyában nincs helyén. Érti-e a gyerek a világot? S benne él. Értjük-e mi? S benne élünk.

A remekmű is: világ, ki mondhatja, hogy az utolsó fátylat is levonta róla – hogy egészen érti. Ők is értették és nem értették; belekerültek, és titokzatos maradt. Értették a meséjét, itták a hangulatát, s maradtak borzongásaik és kérdéseik.” Több eredményre vezet tehát, ha a fönti „érti-élvezi” szembenállást nem rendeljük hozzá automatikusan a felnőtt-gyermek párhoz, hanem mind a megértési tevékenységnek, mind az esztétikai élvezetnek az adott befogadásra jellemző sajátosságait próbáljuk megragadni, azzal a kitételrel, hogy a gyermeki pozíció, befogadásmód, perspektíva, olvasói hozzáállás esetében a „gyermeki” előtag szükségképpen vezet egyfelől általánosító sematikákhoz, másfelől pedig allegorizálja a gyermekiséget azáltal, hogy nem pusztán aktuális helyzetként tekint rá, hanem akár kísérleti pozícióként, akár a világra tekintés egyfajta speciális lehetőségeként. S a gyermeki irodalmi alkotások esetében e körkörös szerkezet további sajátossága az, hogy a szóban forgó, különleges állapotba épp a művekkel történő találkozás nyomán kerül az olvasó.³

József Attila pontosan érzékeli és hatásosan is fogalmazza meg ezt a kettős irányú, allegorizáló jelenséget Kosztolányi-esszéjében: „»A szegény kis gyermek panaszai«-ban nincs semmi megfogható tárgyi sérelem – olyan enyhe borzongás melege fülleszti át sorait, amilyet a gyermek, ki az anyagi természethez közel áll, érez a legkevésbé, s amelyet mégis gyermekinek ítél költő is, olvasó is. Mi oly tökéletesek és oly titokzatosak vagyunk, hogy pusztán létünkkel elvárjuk, – legyen ő is tökéletes és titokzatos. Mi csodálatos módon meghalunk, s ezért – csodálatos módon – megkívánjuk, hogy meghaljon ő is.” A gyerekirodalom kutatói körében vita (és bizony aggodalom) tárgya az, hogy vajon a felnőtt írók és illusztrátorok által létrehozott költött gyermekalakok, valamint az ideálisnak elgondolt gyermekolvasók nem túlzottan önkényes találmányok-e. John Stephens, egy ausztrál professzor amellettt érvel, hogy a gyermeki irodalom azért is komplex, mert két olyan közönséggel is bír, amelyek legalábbis csak részlegesen tudnak egymásról – sok szempontból párhuzamos olvasásról van szó, a párbeszéd pedig ritkán valósul meg közöttük. A gyerekeknek eleinte a szüleik olvasnak föl, és ők is magyarázzák, mit jelent a szöveg – a felnőttek gyakran tudatában vannak annak, hogy úgy mesélnek, hogy az valami fontos dolgot tanítson is a gyermeknek az életről, viszont annak már általában nem mennek utána, hogy mit is hallott ki a gyermek az adott történetből. A gyermeki irodalom kutatói nyugtázzák a kétféle közönség létezését, ám egyszersmind tagadni látszanak azt, hogy a kettő egyszerre létezik, ugyanabban a pillá-

natban. Úgy tűnik ráadásul, hogy jelenkorunkban folyamatosan elmozdulnak, eltolódnak a határok a „felnőtt” és a „gyermeki” világmegismerés között.

A dupla (vagy több) fedél terminológiát azért tartom tehát kevésbé szerencsésnek, mert a (könyv)technológiai metafora általi szelekció alapvetően taxonómiai, rendszertani elkülönítést jelent, élesebb különbségeket jelölve ki, mint amennyire az a befogadás során talán szétválasztható, s az esztétikai tapasztalat összetett voltát hajlamos az életkori sajátosságokhoz kapcsolódó kódfejtő mechanizmusok szerint áttetszővé tenni. A szöveg sokrétűségének rizomatikus, egymásra hajló volta rendeződik át ilyenformán kiválogatható rétegzettségé. S bár bizonyos, korosztályilag is elkülöníthető hatáselemek kétségtelenül megkülönböztethetők, épp azon könyvek hatásmechanizmusainak alaposabb megértését segíti talán legkevésbé elő a bevett kategóriák alkalmazása, amelyek „többfedelűsége” kifejezetten markánsan látszik megvalósulni.

A gyermeki világérzékelés nem *kevesebbet*, hanem *mást és másként* tud, és ebből következik az a nagyszerű adottsága, hogy a konvencióktól, sablonoktól eltérő értelemhez juttat, sajátos tapasztalatokban részesíthet másokat is. („A történeteiket kigondoló gyerekek olyan rendezők, akiket nem cenzúrázhat az »értelem«” – írja egy helyen, *Kitekintés a gyerekkönyvbe* című esszéjében Walter Benjamin.) Weöres Sándor *Rongyszőnyeg*-ciklusának 150. darabja az egysíkú, ezért vak látás helyett a többspektrumú gyermeki világra tekintés előnyben részesítését fogalmazza meg: „Egy-egy irányba mutatnak, / ezért mondom őket vaknak; / mint a gyermek, nézzél szerte, / máris nem vagy vakság-verte.” A debreceni, idén elhunyt Tamás Attila bontja ki Weöres-monográfiájának nagyszerű és sok belátást megelőlegező gyermekvers-fejezetében, hogy Weöres Sándor azt a *mást* keresi a gyermekiben, amely elsősorban (Mérei Ferenc kutatásai nyomán) a sablonoktól és „sztereotip szemléleti tényezőktől”, „fogalmi-logikai szabályozottságtól” való nagyobb fokú függetlenségben nyilvánul meg.

Angliában A. A. Milne *When We Were Young* [Amikor még kicsik voltunk] és *Now We Are Six* [Hatévesek lettünk] című kötetei bizonyos fokú áttörést jelentettek a gyerekköltészetben, amennyiben a benne lévő, a nonszensz szöveghagyományból táplálkozó versek (például a *Disobedience* [Engedetlenség], a *The Four Friends* [A négy barát] vagy a *The King's Breakfast* [A király reggelije]) sokkal jobban igyekeztek ráhangolódni a gyermekek belső világára (annak egyedi természetével együtt), s mindehhez áramló, gyönyörteli ritmus és hangzásvilág társult. A *The Four Friends* öt darab, négy soros, keresztrímes strófából álló vers, melyben a versszakok egyes so-

rai a négy barátira és életkörülményeire vonatkoznak, egyenként Ernestre, a „jó nagy” elefántra, Leonard-re, az oroszlánra (hat láb hosszú farokkal), George-ra, a sárga szakállú kecskére, valamint James-re, a „nagyon kicsi csigára” (akin általában csattan a humor ostora). A vers világa és felépítése nagyon egyszerű, mégis furcsa mód meglepő elemekkel teli, amihez erőteljesen hozzájárul a hangzósság nagyfokú kiaknázása, s a strófák csattanói azért és úgy szellemesek, mert van bennük némi favicc-jelleg. A Tóth Eszter átültetésében magyarul is olvasható *Disobedience* ironikus módon nem a gyermeki, hanem a szülői engedetlenségnek ál-példázatos jellegű, balladai felmutatása – az anya, aki egyedül indul el a városba („messzibe, sárosba”) a fia intése ellenére, eltűnik, „elhányódik” (misraid). (A versek valamelyest rokonságot tartanak a Milne – Karinthy által fordított-átköltött – *Micimackójából* is ismert furcsa, a nonszenszre hajazó rigmusaival.) Bár épp Milne művei nem szerepeltek benne, a Marjorie Barrows szerkesztette 1930-as *One Hundred Best Poems for Boys and Girls* [A száz legjobb vers fiúk és lányok számára], mára már (kissé poros) klasszikusnak, nagymamák kedvencének számító gyűjtemény angol és amerikai költők valóban izgalmas és újszerű, lendületes, friss költeményeit tartalmazta (jóllehet, régi „nagy öregek” is szerepeltek benne, mint például Robert Louis Stevenson, vagy klasszikusok, mint Emily Dickinson és Edward Lear). Olyan szerzők publikáltak benne, mint Robert Frost, Vachel Lindsay, Carl Sandburg vagy William Butler Yeats, de nem ők lettek az igazi kedvencek, hanem például Rachel Field *The Animal Store*-ja [Az állatkereskedés], melyben egy gyermekhangú beszélő fantáziál azon, hogy ha száz dollárja („vagy talán egy kicsit több is”) lenne, milyen kutyát és papagájt szerezne be az állatboltból, és miket kérdezne az eladótól. A magyar irodalomban ebben az időszakban jelentkezik Szabó Lőrinc nagyszerű gyerekverseivel: az 1932-es (a *Különbéke* kötetbe is bekerült) *Versek a gyerekszobából* ciklusa, mely olyan darabokat tartalmaz, mint a *Kicsi vagyok én*, *A szél meg nap*, az *Esik a hó* vagy épp a *Hörpöntő*, párhuzamba is állítható egyik vagy másik angolszász vonulattal, de a magyar hagyományba ágyazottsága alapvető jelentőségű. (Nem lényegi a jelentősége, érdekes azonban, hogy a *Hörpöntő*-ben az Anglia szó föl is idéződik: „Míg ezt szépen megiszod, / húz a liba papucsot, / indul messze Angliába, / fél, hogy fázni fog a lába.”) Petőfi Sándor *Arany Lacinak* című klasszikusának megszólalásmódja, a benne lüktető (hatásában mozgásivá váló) energia, az előadás helyzetére visszaható, a vers világából pedig ki is mutató szituáltsága a találós kérdés-formát követő *Esik a hó* esetében látszik felbukkanni (amelynek végén a címsort a gyerekhallga-

tóság együtt kiálthatja a rádióval), de a korai Móricz-versek (*A török és a tehenek*, *Iciri-piciri*) játékos szemléletmódja, hangzóssága, ritmikus lüktetése szintúgy hatásként figyelhető meg bennük (valamint a két évtizeddel későbbi Szabó Lőrinc versben, *Falusi hangversenyben* is). Szabó Lőrinc szövegei ugyanakkor ízig-vérig modernnek, akár a kor (tárgyi, hangulati, közösségi) miliőjét, akár poétikai jellemzőit vesszük figyelembe. A Lóci-versek pedig a gyermeket és a gyermeket, a bennük rejlő idegenséget már olyan fokú összetettséggel közvetítik, jellemzően párbeszéd és példázatos formában, az apa látásmódjának dominanciájával, ami ki is különíti őket Szabó Lőrinc szándékos gyermekvers-korpuszából.

A szövművészet formái közül, megkockáztathatjuk, a vers az, amely legnagyobb eséllyel biztosítja az átjárást (és egyben a kapcsolatot) gyermeki és felnőtt befogadás között. Az (akár jelentős mértékben különböző) ismeretszerveződés, eltérő olvasói igény és elvárásrend természetesen a költészeti korpuszok olvasói válogatását is nagyban meghatározza. Ám a líra érzéki összetevői (a ritmus, a hangzásélmény, a zeneiség) az adott mű színvonalától, finomságától, megoldottságától függően különböző mértékben bár, de viszonylag jó hatásfokkal képesek megteremteni a közvetlen érzéki élményt, az áramlást, s egyúttal valamiféle közös tapasztalást is létrehozni. Az izgalmas képek, kreatívan jelentéssűrítő megoldások, az érzéki jellegű képalkotás egyaránt tudnak delejező vagy figyelemfelkeltő módon hatni a különböző korosztályokra, s vélhetően emiatt fogalmazódik meg időnként (Kosztolányi Dezső, Németh László, illetve kortárs irodalmárok tollából) az a vélemény, mely szerint Arany János, Nemes Nagy Ágnes, József Attila, Weöres Sándor versei birtokában nincs nagyon nagy szükség specifikus gyermekköltészetre. Németh László elgondolása szerint a (tankönyv)-kiadói gyermekirodalmat mellőzve „össze lehetne állítani remekművekből egy olyan könyvtárat, hogy a gyerek azon jusson el a serdülésig”. Kosztolányi Dezső pedig úgy véli (*Az olvasó nevelése* című esszéjében), gyermekeink „szellemi táplálékába állandóan az oktató célszavak pótszereit keverjük. Sajnáljuk tőlük az igazi irodalmat. [...] Azt mondjuk, hogy ez »még« nem nekik való. Fakó kontárműveket teszünk elébük, a gyermekek elé, akiknek képzelete sokkal merészebb, eredetibb, korlátlanabb, mint bármely felnőtt elnyomorult, meggyávult képzelete. Mindenáron tanítani akarjuk őket az irodalommal. Azt, ami öncél, nevelési eszközzé fokozzuk le. Az ilyesmi – így közvetlenül – gyakorlatban nemigen sikerül. Nem is sikerülhet soha.” Hasonló okok miatt van, hogy – például – Kovács András Ferenc gyerekköltészete (az ekként forgalmazott kötetek a *Vásárhelyi vásártól* a *Hajnali*

csillag pereménig) a (nem kizárólag a kortárs) líra kedvelői számára is élvezetes olvasmányt jelentenek, s nem utolsósorban a szerző poétikájára általában jellemző vonásokat mutatnak maguk is. Azaz Kovács András Ferencnél nem figyelhető meg az, hogy radikálisan másképp szerveződnének a gyerekek számára kiadott szövegei. A *Malakiás* például az én bizonytalanságának problematikáját és a megszólaló nyelvi meghatározottságát egyaránt játékba hozó, az összecsengésekre és az anagrammatikus szövegszerveződésre nagyban építő „játékos” költemény (amely ráadásul az öszövenségi próféta referenciáját is tartalmazza). „Kerted mélyén, Malakiás, / Valaki másvalaki ás! / Valaki ás... Valaki más! / Kertész sem vagy, Malakiás – / Valami más, valaki más. / Malakiás... Malakiás...” A „ritmusszekciót” előszeretettel nélkülöző, a gyermeki tudathoz kapcsolható hang megformálásában érdekelt, pszichológiai indíttatású, svéd típusú gyerekversek esetében a líra nagyfokú sűrítettsége, kihagyásos jellege, meglepő képzetársításai és már-már a homályosságig fokozódó távlatvegyítés képes újszerű megértésműveléshez juttatni a nem korosztályi alapon elhatárolt, hanem inkább befogadói attitűd, hozzáállás alapján elkülönülő és kiválasztódó olvasói réteget, hallgatóságot.

Grace E. Storm chicagói kutató múlt század közepi tanulmányában (*Areas of Children's Literature – A gyerekirodalom területei*) tételez egy olyan különbséget, amely az írásom elején említett élvezni–érteni fogalom párt nem a befogadói korosztályokra levetítve alkalmazza. Szerinte a gyermekek a felnőtteknél nagyobb valószínűséggel élvezik a költészetet, ugyanis „a költészet élvezete nem az intellektuális képességek függvénye”, hanem sokkal inkább van összefüggésben a képzelettel és az érzékekkel. A költészet világa elkülönül a mindennapi élet konvencionálisától, s így a prózánál alkalmasabb arra, hogy megérintse a kisgyermeki természetet. A költészet egy új kifejezésformát kínál a gyermekek számára, olyat, amely mind a dallam és a ritmikusság, mind az izgató szóképek miatt magával ragadó. A szavak által létrehozott képek arra ösztönzik a gyermeket, hogy más (meghittebb) oldalról közelítsen a természet és az emberek dolgaihoz, de alapvetően a tiszta élvezet övezi egy-egy vers ismételt meghallgatását és gyakori elmormolását. Oly sok egyéb mellett ezt is érdemes megtanulnunk – újratanulnunk a segítségükkel.

JEGYZETEK

¹ Az írás elkészítése alatt a szerző Móricz Zsigmond Irodalmi Ösztöndíjban részesült.

² Gesztelyi Hermina is érinti a kérdéskört a Lovász Andrea *Felnőtt gyerekirodalom* című kritikakönyvéről szóló, a KULTer.hu portálon közzétett írásában (*Fel kell-e nőnie a gyerekirodalomnak?*).

³ Kiss Judit írja *Bevezetés a gyerekirodalomba* című, Kolozsváron kiadott könyvében, Radnóti Sándor gondolatmenetét is követve, hogy a gyermekkor más milyenségének „kulcsszava a varáz. Jellemzői azok a mágikus lehetőségek, amelyek korántsem feltétlenül a tárgyi világ, az érték-világ különbségén alapulnak, hanem talán csak a szemlélet, a logika, a kapcsolatok, a mozgatók különbségén. A gyermekkönyv, a mesével rokon történet a két világ különbsége miatt rejtélyt tartogat”. (15.)

Tóth-Kovács Nikolett

GYERMEKHŐSÖK

MICHAEL ENDE: A VÉGTELEN TÖRTÉNET
GYERMEKALAKJAINAK VIZSGÁLATA AZ ANALITIKUS
PSZICHOLÓGIA SZEMSZÖGÉBŐL

A végtelen történet főhősei, Barnabás és Atraskó tíz év körüli fiúk, ők azok, akik megélik a kalandokat, akik végigkísérik az olvasót Fantázián. Ugyanakkor gyermekalak még Fantázia uralkodója is, a Kislány Királynő, aki ifjonti külseje ellenére is kortalan, valójában idősebb Fantáziánál is. Tőle származik az erő, mely Barnabást a varázskönyv rejtette világba hívja, és a teremtmény hatalom, mely később vezeti és védi a fiút. Alakjaik – hasonlóan számos más irodalmi gyermekalakhoz – archetipikus jellegű.

Tanulmányomban *A végtelen történet* három kiemelt gyermekszereplőjének alakján keresztül szeretném bemutatni a gyermekmotívum lélektani

funkcióját. A vizsgálatom leíró, és elsősorban a jungi analitikus pszichológia vezérfonalát követi. Célom annak az állításnak a bizonyítása, miszerint az irodalom gyermekalakja komplex, túlmutat az adott szöveg karakterénél, mi több, a befogadás során olyan tudattalan ismeretanyagot idéz meg, mely megoldást nyújthat az olvasó életében később felmerülő problémákra is.

C. G. Jung szerint léteznek olyan képek, melyekkel minden emberi elme dolgozik, etnikumtól, nemtől, kultúrától függetlenül. Ezek a képek a tudatalattiból erednek, és olyan ismereteket hordoznak, amelyek messze túlmutatnak az egyén élettapasztalatain: „A tudattalanból meghatározó hatások indulnak ki, amelyek – közvetítéstől függetlenül – minden egyes egyénben hasonló, sőt ugyanolyan élményekhez és képi lenyomatokhoz vezetnek. Ennek legékesebb bizonyítéka a mitológiai motívumok úgynevezett egyetemes paralelizmusa, amelyeket ősképszerű természetük miatt archetípusoknak neveztem el.” (Jung, 2011, 69)

Az archetípus tehát valójában egyfajta „őskép”, olyan mitologikus alapmotívum, melyet az emberiség kollektív tudatalattija őrzött meg. Ugyanakkor ez nem egy fizikai jelenség lelki leképeződése, hanem sokkal inkább annak az ábrázolása, ahogyan a lélek azt a bizonyos fizikai jelenséget megélte. (Jung, 2011, 154) Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a lélek nem kitalálja az archetípusokat, vagy akár a mítoszok világát, sokkal inkább megéli őket. Éppen úgy, ahogyan *A végtelen történet* Barnabása, aki azért képes átlépni a saját világa és Fantázia között húzódó határt, mert a történet az olvasás során saját, belső élménnyé válik. Megjelenése a fiktív világban hasonlatos az istengyermekek eljövételéhez, hiszen – mint ahogy más fantáziautazók is – akkor érkezik, amikor Fantázia végveszélybe kerül, és a világ megmentésére eljön a Hallgatás Hangja által jövendölt Ádámfia. A fantáziautazó pedig rendelkezik azzal a hatalommal, mely képes meggyógyítani mind a fantáziavilágot, mind pedig saját világát, s vele önmagát is. Barnabás figurája azonban – mint az a későbbiekben is kitűnik majd – komplex, és bár Fantáziába érkezvén istengyermeki vonásokkal rendelkezik, útja során jelleme jelentős fejlődésen megy keresztül.

Jung a gyermek archetípusának vizsgálatakor a mitológiai istengyermekek megjelenését a következőképpen írja le: „A múlt elvesztésével, mely ekkorra már »jelentéktelenné«, értéktelenné, jóvátehetetlenül leértékeltté vált, odalett az üdvözítő is, mivel az üdvözítő vagy a lényegtelen maga, vagy ebből keletkezik. Az »istenek metamorfózisai« (Ziegler) révén úgymond újra- és újrateremtődik mint egy új nemzedék hírhozója vagy első embere, és váratlanul, valószínűtlen helyeken lép fel (sziklából, fából, barázdából,

vízből stb. lép elő), kétértelmű alakban (Hüvelyk Matyi, törpe, gyermek, állat stb.). A »gyermekisten« eme archetípusa széles körben elterjedt, és rendkívül szorosan összefonódott a gyermekmotívum összes egyéb mitológiai aspektusával.” (Jung, 2011, 157)

Ezek a gondolatok nemcsak a mesék, mítoszok és legendák gyermek-hőseit idézik, de természetesen a keresztények kisded Jézusának motívumára is kiterjeszthetők, amely jellegzetesen a „kisebb a kicsinél és nagyobb a nagynál” aspektusát mutatja. A manó illetve a törpe alakja pedig a folklórban megjelenő gyermekmotívum, aki kicsinysége ellenére is emberek felett álló, rejtett varázshatalommal rendelkező lény. *A végtelen történetben* Barnabás és Atraskó azok a gyermekek, akik Fantázia megmentéséért küzdenek. Barnabás Fantáziában való megjelenése hasonlatos a fenti leíráshoz, hiszen megváltóként, egy új világ újrateremtett hőseként jelenik meg, egy olyan valószínűtlen helyen, ahol soha azelőtt nem járt még fantáziabeli. Ugyanakkor a Holdgyermektől (korábban Kislány Királynőtől) kapott hatalom kívánságról kívánságra távolítja el Fantázia megváltójának alakjától, miközben mind közelebb és közelebb vezet önnön valójához.

A végtelen történet uralkodója, akire már a tanulmány elején is utaltam, leírásában gyermekisége ellenére is idős kort megélt, bölcs szereplő. Ő a Kislány Királynő, későbbi nevén Holdgyermek, Fantázia felett álló uralkodó, aki: „Olyan volt, mint egy legfeljebb tízéves, leírhatatlan szépségű kislány, de simára fésült, hosszú haja, mely a vállán és hátán végigomolva, ülőpárnájáig ért – fehér volt, mint a hó. Barnabás [...] Még olyan részleteket is észrevett, amelyek a leírásban egyáltalán nem szerepeltek, például a Kislány Királynő szemöldökét, mely, mintha csak tussal húzták volna ki, olyan finom ívben rajzolódott aranybarna szeme fölött – vagy azt, hogy különlegesen megnyúlt fülcimpái voltak – vagy kecses nyakának sajátságos tartását.” (Ende, 2004, 164–165)

Michael Endének gyakran feltették a kérdést, ki is valójában a Kislány Királynő. Erre ő mindig azt válaszolta, hogy Kislány Királynő maga Fantázia. (Hocke, 2009, 128–129) Ezért nem kell küzdenie, ezért egyenlő számára jó és gonosz, mert ő mindenkiben benne lakozik. Az Elefántcsonttorony lakója, a Kislány Királynő a fantázialakók felett áll, hatalmát mindenki elismeri, ő pedig egyaránt elfogad jót és rosszat, bármilyen különbségtétel nélkül. Ende egyik olvasójának írt válaszlevelében így ír róla, saját fordításomban idézem: „Holdgyermek nem küzd. Birodalmában a jó és a rossz, a szép és a csúnya, bölcs és a balga egyenértékűek. Az ő birodalma az álomké, a fantáziáé, a művészeté, és nem morális birodalom. A művészet és a

költészet nem erkölcsi. Ő, a Kislány Királynő indítja e világi útjára Barnabást (a kívánságok útjára), és sorsára hagyja, azt kockáztatva, hogy a fiú túl messzire merészkedik, és sohasem fog visszatérni. Egy nagy lehetőséget ad neki, amely egyben halálosan veszélyes is. Barnabás akár az örületben is véghezvethette volna. És a Kislány Királynő a kisujját sem mozdította volna, hogy megmentse. Ő komolyan gondolta, halálosan komolyan. Éppen, mint az istenek és a múzsák. A velük való találkozás nem gyerekjáték, és nem is visszahívható (azaz, ha a játék elvadulna, a szabályokat felfüggesztenék). Barnabás a saját világában képtelen élni, mert ott semminek sincs értelme, még saját édesanyja halálának sincs. Ezért keres egy másik, belső világot – Fantáziát –, ahol mindennek van értelme. Ez a mítoszok, álmok, művészetek birodalma. De a költészettel való találkozás nem valami vasárnap délutáni mulatság. Nem a boldogság vagy vigasz forrása, hanem egy életre-halálra szóló kaland. Sokan nem térnek vissza, és örökre ott maradnak. Sokan be sem lépnek – megrettennek a jogtól, mert nem elég erősek és bátrak, hogy a kívánságok útját végigjárják, egyszerre legyenek teremtők és pusztítók, és végül arra jutnak, hogy ezt a paktumot nem kötik meg a Holdgyermekkel. De ők természetesen sosem fogják megtalálni az Élet Vizét sem.” (Hocke, 2009, 128–129)

A Kislány Királynő Fantázia közepén, egy labirintussal körülvett Elefántcsonttorony tetején nyíló magnólia virágkelyhében él. Akár azt is kijelenthetnénk, hogy egy mandala közepén, hiszen a labirintus övezte Elefántcsonttorony Fantázia közepére épült. A Phantasien Lexikon valóban mandalaként írja le az Elefántcsonttornyot (Hocke, 2009, 136–137), ugyanakkor véleményem szerint a műben megmutatkozik egy ennél sokkal jelentősebb mandala is, az Aurin, de ez a vizsgálat messzire vezetne jelen tanulmánytól, így a meseregény szavaival élve: „ez már egy más történet, melynek elmesélésére más alkalommal kerül majd sor” (Ende, 2004, 374). Ez az ábrázolás hasonlatos a pszichopatológia területén, általában az individualizációs folyamat részeként megjelenő gyermekalakokéhoz. (Jung, 2011, 157) Ezekben az esetekben a gyermek gyakran virágkelyhekben vagy aranytojásból előbújva jelenik meg, olykor egy mandala középpontjaként (Jung, 2011, 158–159). Az esetek egy részében a keresztény gyermek megváltójának képéhez hasonul, máskor nem keresztény forrásból, illetve szintről emelkedik fel, és állat (például krokodil, sárkány, kígyó vagy majom) képében jelenik meg.

Visszatérve a gyermek archetipikus vizsgálatára, egy fontos vonására mindenképpen fel kell hívni a figyelmet. Habár a gyermek archetípus az egyénben lezajló individualizációs folyamatban jelenik meg, nem kizárólag a megélt gyermekkorának tapasztalatait hordozza, még csak nem is az elfeledett emlékképeit. Mint minden archetípus, ez is része az egész emberiség kollektív ismerettárának, nem egyetlen ember képéről van szó. Ezért Jung az alábbi megfogalmazással él: „A gyermekmotívum a kollektív lélek tudat előtti gyermeki aspektusát képviseli.” (Jung, 2011, 160) A motívumban pedig olykor inkább a gyermekistenséget ismerhetjük fel, nem pedig a hőst. Habár mindkét típusra jellemző a csodás születés, valamint az ifjúkorban elszenvedett csapások (veszélyeztetettség, elhagyatottság), az isten természete tisztán természetfeletti, míg a hős a természetfeletti határáig emellett emberi lény marad. Jung ezekben a sorsokban azon pszichés történeteket ismeri fel, melyek a Selbst¹ keletkezése közben játszódik le (Jung, 2011, 165). A gyermekisten és a hős csodás tettei kiegészítik a gyermeki kicsinységet és tehetetlenséget, mely paradoxon szorosan a lényükhöz kapcsolódva végigkíséri egész életüket. (Jung, 2011, 166) A hős legnagyobb tette a sötétség teremtményei ellen vívott harc, melyet, ha *A végtelen történetben* keresnénk, elsőként Atraskó és a Semmi küzdelmében ismerhetnénk fel. A pszichoanalízis szempontjából ez valójában a tudat remélt és elvárt győzelme a tudattalan felett. Nagy valószínűséggel a tudatosulás az emberiség legősibb élménye, mert így született meg a világ, melynek létezése korábban az ismeretlenség homályában rejtőzött. Már az ősidőkben is születtek a sötétség felett diadalmaskodó mitikus hősök, ami arra utal, hogy az akkori ember a tudattalanságot egy eredendő pszichés szenvedésként élte meg. Feltételezhetően ebből a forrásból ered a még napjainkban is tetten érhető, az adott helyzetben indokolatlannak tűnő félelem a sötétségtől. E tekintetben a tudat szimbólumai a Nap és a fény, míg a tudattalanéi az éj és a sötétség. Ezt az élményt Mózes első könyve így írja le: „És mondá az Isten: Legyen világosság: és lőn világosság. És látá az Isten, hogy jó a világosság; és elválasztá az Isten a világosságot a sötétségtől. És nevezé Isten a világosságot nappalnak, és a sötétséget nevezé éjszakának: és lőn este és reggel, első nap.” (Móz 1; 3-5)

A sötétség ellen vívott harcának, csodás erejének és tetteinek következtében számos gyermekalak kultúrateremtővé válik, és attribútumaik általánosan olyan segítő kultúrtényezők, mint a tűz, a búza, kukorica stb. Fényhozóként legyőzik a sötétséget, azaz a tudatosság fokozóiként a korábbi tudattalan állapotot (Jung, 2011, 168).

Fentebb már utaltam Atraskó és a Semmi küzdelmére, amely ugyan nem a szó szoros értelmében vett viadal, de mégiscsak a létezés és a pusztulás párharca. A történet az alábbi szavakkal írja le a Semmit Atraskó kalandjának kezdetén: „Valójában semmilyen. [...] Mintha az ember vak volna, ahogy arra a helyre néz.” (Ende, 2004, 24) Barnabás érkezésekor a sötétség, ami fogadja, már a kezdet bársonyos sötétsége. Első kívánságából pedig egy fényerdő, az Éjvaden születik, melyet a Góba, a Színek Sivata-ga követ. E kettő hasonlóan a nappal és az éjszaka vándorlásához, egymás hamvából születik újjá, s ebből a körforgásból az élet és halál ciklikusságára ismerhetünk.

Sokkal személyesebb Barnabás sötétség ellen vívott harca. Mikor már csak a nevére emlékszik, a Betemetett Képek Bányájához ér, ahol Yor, a vak vājār segítségével egy elfeledett álomképét kell megtalálnia. Útjának kezdetén segítségül kapja az Al'Csahír varázskövet, mely segítségére lett volna a sötét bányában, azonban meggondolatlanul eltékozolta. A fiú hosszú és fáradtságos munkával kutat a sötétben tudattalanjának egy elfeledett képe után, melyet mindenképpen tudatossá kell tennie, ha valaha is haza akar jutni. A műben ezt a következőképpen olvashatjuk: „Úgy kuporgott begöngyölödve Fantázia fundamentumának sötét mélyén, mint egy még meg nem született gyermek az anyja testében, és türelmesen bányászott egy elfeledett álom után, egy kép után, amely őt az Élet Vízéhez vezetheti.” (Ende, 2004, 417) És ez a kép annak a vágyának eredendő oka, amely végül Fantáziába vezette, és amely összekötötte a kezdetet a véggel.

A gyermek archetípus C. G. Jung értelmezésében magában is kezdet és vég egy testben, azaz „renatus in noviam infantiam”.² Pszichológiai értelemben ez a gondolat azt a szimbólumot takarja, mely szerint a „gyermek” az ember tudat előtti és a tudat utáni lényét hordozza magában. Tudat előtti lényként a legkorábbi gyermekkor tudattalan állapota, a tudatot meghaladó lénye pedig ennek megfelelően a halál utáni állapot előrevetítése. Ebben a gondolatban a lelki teljesség mutatkozik meg, melynek a tudat sohasem a mértéke, hiszen egyszerre tudatos és tudattalan. A teljesség ebből következően empirikusan beláthatatlan kiterjedésű, öregebb és egyben fiatalabb is a tudatnál, melyet időben és térben magában foglal (Jung, 2011, 176). Ez a gondolat magyarázatot adhat arra, hogyan lehet kisgyermeknek olyan emlékü, amelyet életkoruknál fogva még nem élhettek meg, hogyan lehetnek a felnőtteknek irracionálisnak tűnő félelmeik, sőt talán a déjá vu érzést is érdemes beemelni az elemzésbe. A kollektív tudattalan magában foglal olyan ismereteket és tapasztalatokat, melyek a környezet megválto-

zásának okán már régen nem aktuálisak (pl. félelem a veszélyes állatoktól, kígyóktól, mérges pókoktól), de amelyek érzelmi szinten még mindig megjelennek sokak mindennapjaiban. C. G. Jung a gyermekarchetípus alakjának vizsgálatában arra is felhívja a figyelmet, hogy ez a képzet „az individualizációs folyamatban elővételezi a tudatos és tudattalan személyiségelemek szintéziséből adódó alakzatot. A gyermek ezért az ellentéteket egyesítő szimbólumok egyike, közvetítő, üdvözítő, vagyis teljessé tevő”. (Jung, 2011, 163)

Ugyanakkor annak, hogy a gyermekmotívumot nem lehet a konkrét tapasztalatokkal helyettesíteni, nem ez az oka. Archetípusként csupán kifejezőeszköz egy olyan lelki tény definiálásához, amelyet a lélek más módon nem képes megfogalmazni. Jelentősége tehát nem a gyermek alakjában, hanem annak szimbolikájában rejtőzik: isteni, csodálatos, nem e világról való gyermek, akinek fogantatása és születése rendkívüli körülmények között zajlott le.

No de miért is olyan fontos, hogy az emberi lét hosszú éveit mind végigkísérje a gyermeki állapot? A magyarázat a gyermeki és a tudatos állapot kompenzatorikus viszonyában rejlik, mely megóvjá az embert az egyoldalúságtól. A gyermekmotívum egyszerre ábrázolja a múltbelit és a jelenlegit, azaz több egyszerű maradványnál: egy működő rendszer, melynek fő feladata, hogy a tudat egyoldalúságát, túlzásait megfelelő módon kompenzálja. (Jung, 2011, 161–162) A tudat lényegéből fakadóan egy időben viszonylag kevés tartalomra fókuszál, s ennek egyszerre feltétele és következménye a többi – talán éppen olyan jelentős – tartalom kizárása. Az információ illetén szelektálása azonban magában hordozza az egyoldalúság veszélyeit. Ez a kockázat jellemző a fogyasztói társadalom egyéneire is, hiszen a differenciált tudat egyik nagy lehetősége – és egyben nagy kockázata – az akarat dinamikája. A differenciált tudatot mindig fenyegeti a gyökértelenség, de a gyermeki állapot kompenzációja védelmet nyújthat számára. Az ember akarata áldás és átok egyben, hiszen minél acélosabbra edzi valaki, annál nagyobb lesz az egyoldalúság fenyegetése. Az akarat kínálta szabadság eltávolítja a gyökereitől és saját törvényeitől, mindeközben egyre jobban kiszolgáltatja magát az ösztöneinek. Az ember nem irányíthatja a világmindenséget pusztán az akaratával, és ennek a ténynek a figyelmen kívül hagyása számos csalódást és meg nem értést hordoz magában. Sokszor hallani olyan emberekről, akik látszólag tökéletesen uralják az életüket, azonban olykor önkéntelenül is az ellenkezőjét teszik, mint amit gondolnak. Mint az elhagyott asszony, aki állítása szerint már rég nem gondolt hűtlen férjére, mégis viseli a jegygyűrűjét, melyet férje nevének említésekor szó-

rakozottan körbefogat. Az ember dönthet úgy, hogy nem *akar* foglalkozni a fájdalmaival (sérelem, harag, megbocsátásra való képtelenség, tehetetlenség, gyász), de a kezeletlen lelki problémák valamilyen módon mégis a felszínre fognak törni, akár olyan testi betegségek formájában, mint az autoimmun- vagy a daganatos megbetegedések. (Bagdy, 2010, 81) A lelki szimbólumok leképeződnek a test anyagiságában. A pszichikai problémák szomatizációját ismerte fel Freud az olyan szólásmondásokban is, mint például „nem veszi be a gyomra”, „főhet a feje”, „a szívére veszi”.

A felnőttek számára a gyermekkor általában gondtalan és utópisztikus emlékek egyvelege. Sokan a korlátok nélküli szabadság, a fesztelen öröm, a biztonság és bizalom idejeként idézik fel. Valóban, a felnőttkor idejének jelentős hányada szerepjátszással telik: az egyén napközben szorgalmas kolléga, este szigorú vagy éppen engedékeny szülő, és idejének nagy részében másokra, érdekeit is szem előtt tartva, felelős döntéseket hoz. Ennek egyik legnagyobb veszélye az, ha az egyénnek már nem marad ideje önmagára, és az ideiglenes szerep rámeredik. Biztonságérzete és szabadsága így relatívvá válik, és a gyermekkor határtalansága feledésbe merül. A gyermek ezzel szemben a jelenben él. Úgy érzi, fájdalma, bánata, de éppúgy öröme örökké tart, a holnap csak egyetlen csodálatos nap, nem pedig egy hosszú út rövidke szakasza. De a legnagyobb varázslat mégsem itt keresendő. A gyermekek fantáziája él, nincs szüksége külső vezetőre ahhoz, hogy a valóságot lehetőségek és csodák világaként élje meg. A gyermek képzeletével teremt, mi több, hisz. Jelenkorunknak egyik legnagyobb feladata a gyermeki és a felnőttlet közötti egyensúly megtalálása. A felnőttek képzetében a gyermekmotívum azonban nem a múltba való menekülés képzelete, hanem sokkal inkább valami új kezdete, a fejlődés lehetősége. A gyermek a lehetséges jövő. (Jung, 2011, 163) Ennélfogva az archetípus felbukkanásakor érdemes a felszín mögé tekinteni, és a múltbeli párhuzamok között felismerhetővé válik jövőbelisége is.

„Egyáltalán nem a gyerekeknek írok. Éppoly kevésbé, mint ahogyan Marc Chagall festett gyerekeknek, habár művei gyakran »gyerekesnek« látszanak. Én annak a bennünk lakozó gyermeknek írok, ami teremtmény és képes arra, hogy megélje a sorsát – mi másért érné meg írni?” – olvashatjuk Michael Ende egyik olvasójához írt válaszlevelében. (Hocke, 2009, 126) Egy másik levelében pedig úgy fogalmaz, hogy a felnőttekben élő gyermeki léleknek sosem lenne szabad felnőnie. A gyermekek úgy élnek, mintha minden nap csoda volna, hiszen a gyermeki világot nem korlátozzák az idő és tér határai. A Kislány Királynő és Momo³ is az örök gyermekkor megtestesí-

tői. És ahogyan Momo, úgy utazik Barnabás is saját belső világába. Az ő problémájuk pusztán logikus, racionális módszerekkel nem megoldható, csakis a szív hatalma által. (Hocke, 2009, 127)

Barnabás azonban az allegorikus figurákkal szemben valóságos személy, létező gyermek, aki a történet során bejárt út hatására sokat fejlődik. Félárvasága is egy toposz, ami nemcsak Michael Endénél, de számtalan gyermek- és ifjúsági irodalomban is gyakran megjelenik. Atraskó is árva, ami megkönnyíti Barnabásnak az olvasás során kialakuló azonosulását. Csak-hogy míg Barnabást vesztesége eltávolította a közösségtől, addig Atraskót közelebb vitte: „Senki sem érthette meg jobban, mint Barnabás, hogy ez mit jelent. Jóllehet az ő apja mégiscsak él még. És Atraskónak nem volt se apja, se anyja. Cserében viszont Atraskót közösen nevelték az asszonyok és férfiak, és »mindenki fia« lett, míg Barnabásnak alapjában véve nem volt senkije sem – igen, ő »senki fia«. Ennek ellenére örült, hogy legalább ily módon van kettejükben valami közös vonás, mert különben, sajnos, nem nagyon hasonlítanak egymásra, sem ami a bátorságot és határozottságot, sem ami a külső megjelenést illeti. De ő, Barnabás is a Nagy Keresés útját járta, amelyről nem tudta, hogy hová vezet, és hogy fog végződni.” (Ende, 2004, 46) Barnabást Atraskó vezeti el Fantáziába, de ennek elengedhetetlen előfeltétele az azonosulási szándék. Enélkül ugyanis nem *kísérte*, csupán csak *szemlélte* volna a kalandokat. Az azonosulással azonban az olvasó közvetetten részesévé válik a történetnek, a kalandokat, veszélyeket, csatákat és diadalokat megéli a képzelet síkján, és ha fizikailag nem is, de lelkiileg és főleg érzelmileg megtapasztalja azokat. Ebben rejlik Fantázia gyógyító ereje.

Összefoglalásként: A gyermekhős, a gyermekábrázolás az irodalomban gyakran felbukkanó elem, mégsem csupán az irodalom privilégiuma. A tanulmányban a motívum irodalomtörténeti áttekintése után megkíséreltem bemutatni pszichológiai szerepét is. *A végtelen történet* szereplői közül három alakot emeltem ki: az istengyermekeket, Kislány Királynőt, valamint a két hőst, Atraskót és Barnabást. Kettejük alakja között azonban a meseregény műfaji sajátosságából⁴ adódóan is felismerhető egy fontos különbség: míg Atraskó alakja az egész történeten át változatlanul pozitív, mesei figura, addig Barnabás külsőleg és belsőleg is megváltozik, és az ő kalandjai már sokkal inkább a fejlődésregény felé mutatnak. Fantáziabeli útja során kívánságról kívánságra halad, egyre mélyebbre Valódi Vágya felé. És ennek a végső vágnak teljesülése állítja vissza az anyja halálakor megbomlott egyensúlyt, és gyógyítja meg lelkét.

Barnabás a varázskönyv olvasása során könnyen és szívesen azonosult Atraskóval, tetteit – mint például hogy mikor fogyassza el az uzsonnáját – az olvasott szöveg ritmusához igazította. Atraskó rendelkezett mindazon külső és belső tulajdonságokkal, melyekre Barnabás vágyott, és amelyeket Fantáziába érvén sorra kívánt magának. Történetében visszaköszön a korábban olvasott szöveg struktúrája is, mely, az archetípusokra visszautalván, annak bizonyítéka, hogy a meséket nemcsak szemlélni kell, de lélekben megélni is. Valóra vált kívánságai ellenére sem lelte meg azt a vágyat, mely visszahozhatta volna a boldogságát és önszeretetét. Hogy erre rátaláljon, ahhoz még hosszú utat kellett bejárnia.

A meseregény utolsó fejezetében pedig Barnabás immáron az iskolából az otthona felé vezető úton a fantáziavilágban megélt kalandokból merít bátorságot, és így győzi le az azelőtt lehetetlennek tűnő kihívást.⁵

Barnabás felismeri önnön gyermekségét, a világban betöltött helyét, és ebben a keresésben segíti mindazon olvasókat, akik elkísérik ezen az úton.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bagdy, E. (2010): *Hogyan Lehetnénk Boldogabbak?* Budapest, Kulcslyuk Kiadó.
- Ende, M. (2004): *A végtelen történet.* Budapest, Európa Kiadó.
- Hocke, R. – Hocke, P. (2009): *Phantasien Lexikon.* Stuttgart, Thieneman Verlag.
- Hollósi, H. (2008): Gyermekkép, gyermekvilág, gyermekfelfogás változásai pedagógiai megközelítésben. *Iskolakultúra Online*, 2. 92-103, Iskolakultúra Online: http://www.iskolakultura.hu/iol/iol2008_2_92-103.pdf 2013-06-17 19:59
- Jung, C. G. (2011): *Az archetípusok és a kollektív tudattalan.* Budapest, Scolar Kiadó.
- Kende, B. H. (2001): *Harry Potter titka. A gyermek csodavilága.* Budapest, Osiris Kiadó. [Http://Mek.Oszk.Hu/03400/03485/03485.Pdf](http://Mek.Oszk.Hu/03400/03485/03485.Pdf) 2013-06-17 19:46
- Komáromi G. (1999): *Gyermekirodalom.* Budapest, Helikon Kiadó.
- Martialis: *Ajándékok könyve*
[Http://Okorportal.Hu/Wp-Content/Uploads/2013/03/2007_3_ Ba-](http://Okorportal.Hu/Wp-Content/Uploads/2013/03/2007_3_Balint.Pdf)
[lint.Pdf](http://Okorportal.Hu/Wp-Content/Uploads/2013/03/2007_3_Balint.Pdf) 2013-06-16 19:12

Schnöbel, M. (1995): *Erzählung und Märchen. Eine Untersuchung zu Michael Endes „Die unendliche Geschichte“*. Justus-Liebig-Universität Gießen.

Szent Biblia (1984), Budapest, Egyetemi Nyomda.

JEGYZETEK

¹ „[...] a Selbst kifejezést, amelyen egy olyan lelki teljességet és egyúttal központot értek, amely nem esik egybe az énnel, hanem tartalmazza az ént, ahogyan a nagyobb kör tartalmazza a kisebbet.” (Jung 2011, 144)

² lat. az újjászületésben újjászületett

³ Michael Ende *Momo* c. meseregényének gyermekhősnője egyedül veszi fel a harcot az emberek idejét elrabló szürke urak ellen, és ebben a harcban az Idő ura, Hora mester és Kassziopeia, a teknősbéka segítik. Momo istengyermek, hiszen származása és életkora ismeretlen, a társadalmi szabályoktól függetlenül él, és a világot fenyegető veszélyt nemcsak felismeri, de fantasztikus kalandja során a reménytelenül betegnek tűnő világot meg is gyógyítja.

⁴ Marcus Schnöbel 1995-ös disszertációjának témája *A végtelen történet* műfajának meghatározása, és összefoglalásában úgy fogalmaz, hogy „Ha *A végtelen történet*et néhány szóban műfajilag be kell sorolni, akkor az egy egyszerre meszeszerű, fantasztikus és romantikus fejlődésregényként írható le.” (Schnöbel, 1995, 129)

⁵ „Az állványzat csak függőleges gerendákból állt, melyek között bizonyos távolságban vízszintes deszkák voltak keresztbe fektetve. A deszkák meg-meghajoltak Barnabás súlya alatt. Egy pillanatra szédülés fogta el, és félelem vett rajta erőt, de mindkettőt legyőzte magában. Aki egyszer Perelin uralkodója volt, annak ilyesmi nem okozhat problémát – még akkor sem, ha nem rendelkezik többé olyan mesés testi erővel, és kövér testének súlya mégiscsak jelent némi nehézséget.” (Ende, 2004, 433)

Vitus-Bulbuk István

JÓB ÉS BARÁTAI*

Jób könyve a szenvedésről szól, talán még helyesebben, a szenvedés misztériumáról és még számos életfontosságú dologról. De ma nem a szenvedésről szeretnék beszélni, hanem arról, hogy mi is történik Jób és barátai között.

Van egy alaphelyzet, amit a következőképpen fogalmaztam meg: *A jeruzsálemi út félholtján sem segített volna, ha a samáriai férfi szépen elmagyarázza neki, hogyan és miért történt mindez vele, majd mindezek után továbbálljon. Az embernek mindenekelőtt a szenvedés okozta sebek gyógyítására van szüksége. Erre volt szüksége Jóbnak is, viszont ő mégis a „magyarázatokat” kapta.*

Jób történetében két alapvető konfliktushelyzet rajzolódik ki, mintha két párhuzamosan folyó, elmesélt történetet hallanánk egyszerre. Az első az, ami szó szerint olvasható, látható. Vagyis Jób helyzete, a barátok segítsége, valamint az ebből adódó konfliktus. Honnan tudjuk, hogy konfliktus van? Az utolsó fejezetben Isten a barátok szemére veti, hogy teljesen mellébeszéltek.

A másik, ami a háttérben fut, az egy teológiai vita. A meglévő teológiai rendszer megkérdőjelezése folyik (retribúciós tan), valamint a súlypontok átkerülése, egyfajta tisztánlátáshoz való eljutás, úgy is fogalmazhatnánk, hogy egyfajta reformáció.

A párbeszédet két szempontból közelíteném meg.

1. Az első, ami igencsak érdekes, az, hogyan is viszonyulnak a barátok Jób nyomorúságához. Mert valami miatt viszonyulnak úgy, ahogyan tesszik. És a viszonyulások mögött megtalálhatók azok a fajta viselkedésformák, amelyek ránk is jellemzők. Éppen ezért a neveket bármilyen névre kicserélhetnénk.

* Egy prédikáció szerkesztett változata, mely mint a befejezésben tett utalásból kiderül, Hobo egyik koncertje előtt hangzott el FIKE-istentiszteleten a kolozsvári kétágú templomban.

Megérkeznek. Sírnak, mert Jób felismerhetetlenné torzult. Ennek természetesen erős szimbolikája van. Mert nemcsak Jóbot nem ismerik fel, hanem azt az isteni rendet sem találják, amely a világot igazgatja, és amely szerint a jónak jó jár, a rossznak pedig rossz. Vagyis az alapkérdés az, hogy hogyan is történhetett mindez Jóbbal.

Hét napig hallgatnak. Ez több mindent jelenthet. Először is azt, hogy sokkot kaptak. A látottakat fel kell dolgozni. Ezt a hétnapos csendet én még az alkotás csendjének nevezem, amely arról szól, hogy a valóságot hozzáigazítom az általam vélt teológiai, isteni rendhez, rendszerhez. Mint egy kirakóst, össze kell passzítani a találó részeket. Persze, ebben a kirakásban egy csomó részecske nem talál egymással, de attól még keményen folyik a munka. Ha kell, akkor az erőszakot is bevetik ezek a barátok. Mert a rend az rend.

Ez a hallgatás ugyanakkor szép, megható. A részvétnyilvánítás szép példája – lehetne. A baj ott kezdődik, mint oly sokszor az életben, hogy ezek a barátok nem hallják meg Jób mondandóját. Valahogy ez alatt a hét nap alatt rájönnek arra, hogy mi az oka annak, hogy Jób ilyen elképzelhetetlen helyzetbe került, és ez a meggyőződésük elzárja őket attól, hogy meghallják a másikat.

Elifáz-típus: Ezt az embert nyugodtan lehet lélekmészárosnak nevezni. Hihetetlen, micsoda arroganciával és kegyetlenséggel esik neki Jóbnak. *Megszólalt a témáni Elifáz, és ezt mondta: Ha beszélni próbálok hozzád, fáraszt-e? Mert ki tudja itt magába fojtani a szót? Hiszen másokat intettél, és a lankadt kezeket erősítetted. A botladozót talpra állították szavaid, és a roskadozó térdeket erőssé titted. Most, hogy rajtad a sor, fáraszt? Amikor téged ér csapás, megzavarodsz? Nem ad bizodalmat istenfélelmed, és reménységet feddhetetlen utad?*

Ennyi is elég, hogy képet alkossunk Elifázról. Vajon hányan kellene most Elifáz székébe ülnünk? Megsúgom nektek, hogy számtalanszor csodálkoztam rá a bennem élő Elifázra.

Lépünk tovább. Jób lelki és szellemi állapota egyre inkább súlyosbodik, vagyis egyre inkább elviselhetetlenné válik számára önmaga helyzete. Persze, a barátok ebből mit sem látnak, és ha Elifáz a megaszondós, akkor Bildád az, aki keményen moralizál, türelmetlen, csúfolkodó, és vakul hisz a szakirodalomnak: *Akkor megszólalt a súahi Bildád, és ezt mondta: Meddig beszélsz ilyeneket, meddig lesz heves szél szádnak beszéde? Meghamisítja-e Isten a jogot, elferdíti-e a Mindenható az igazságot? Ha fiaid vétkeztek ellene, hibájukért fizetett meg nekik. Ha te az Istent keresed, és a Mindenhatóhoz könyö-*

rögsz, ha tiszta és becsületes vagy, bizonyosan örködik fölötted, és békés otthont ad igazságodért. Kérdezd csak meg az előző nemzedéket, jegyezd meg, amit kikutattak az atyák! Majd ők megtanítanak, és megmondják neked, tőlük származnak az értelmes szavak! Vagyis: kedves Jób, olvass egy kis igazi, mainstream szakirodalmat.

Gondolkodjunk, vajon Bildád székébe ki ülhetne? Ki ismert magára? De semmi gond, ha még mindig nem hallottad magad, mert jön Cófár barátunk, aki elképesztően dogmatizáló, a tekintélyelvűség igaz híve, csak halkan mondom, olyan, mint egy igazi pap. Nem mintha én nem az volnék.

Megszólalt a naamáí Cófár, és ezt mondta: Nem kell-e felelnünk e sok beszédre? A bőbeszédűnek legyen igaza? Elnémíthatja-e fecsegésed az embereket? Gúnyolódsz, és nincs, aki megszégyenítsen? Ezt mondtad: Tanításom helyes, tiszta voltam a szemedben. Bárcsak maga Isten szólalna meg, és nyitná meg ajkait veled szemben! Kijelentené neked a bölcsesség titkait, amely kétszeresen is elég. Megtudnád, hogy Isten elnézi bűneid egy részét. Ki tudod-e találni, mi az Isten titka? A Mindenható tökéletességéig eljuthatsz-e? Mit tehetsz? Mélyebb a holtak hazájánál. Mit tudhatsz róla?

Íme, az empátia újabb iskolapéldája. Jól megmondtad, Cófár, büszke lehetsz magadra.

Van egy mondat, ami nekem azt mutatja, hogy Jób mennyire kitartó. Nem az igaza mellett, hanem amellet, hogy neki válasz kell. Amikor az ember kutat, keres, válaszokra vágyik, beleéli magát egy helyzetbe, mert más választása nincs is, akkor még egy kis „angol humor” is előkerül: *Azt hiszitek, ti vagytok az egész nép, és veletek kihal a bölcsesség?* Persze, ez nem angol humor, hanem arról szól, hogy Jób mennyire ráérez, hogy mire is megy ki itt a játék. Nem őt akarják vigasztalni, hanem a saját igazságukat akarják védeni, még akkor is, ha ebbe a másik, vagyis Jób belepusztul. Mert még ezt is megmagyarázták volna.

Namármost, hányszor kerülünk mi magunk is ilyen helyzetbe? Amikor a másik kapcsolatáról, házasságáról, életéről, munkájáról beszélünk, gondolkodunk, nem esünk vajon mi is bele a barátok csapdájába? Nem arról szól a történet, persze nem mindig, hanem olykor, hogy a saját döntéseinket akarjuk megracionalizálni, alátámasztani újabb és újabb alérvekkel? Nem azért alkotunk közben véleményt a másokról, hogy a magunk igazáról meggyőződjünk? De akkor hol van ebben a másik? Micsoda egoizmus, még ha szent is a cél.

A kedvenc negatív hősöm viszont Elihú, az ifjú titán. *Akkor haragra gerjedt a Búzból, Rám nemzetségéből való Elihú, Barakél fia. Megharagudott*

Jóbra, amiért igaznak tartotta magát Istennel szemben. De három barátja ellen is haragra gerjedt, mert nem találták meg a kellő választ, pedig bűnösnek tartották Jóbót. Elíhú azonban várt a Jóbbhoz szóló beszédével, mert azok idősebbek voltak nála. De amikor látta Elíhú, hogy nincs több válasza a három férfinak, akkor haragra gerjedt. Megszólalt a Búzból való Elíhú, Barakél fia, és ezt mondta: Én még fiatal vagyok, ti pedig öregek. Ezért hátrahúzódtam, és féltem elmondani nektek, amit tudok. Azt gondoltam: beszéljenek a korosabbak, adják tudtul a bölcsességet az idősebbek. De csak a lélek az a halandóban, a Mindenható lehelete, ami értelmessé teszi. Nem az idősek a bölcsék, és nem a vénnek értenek az ítélethez. Ezért azt mondom, hallgass rám, hadd mondjam el én is, amit tudok. Én kívártam, amíg beszéltetek, figyeltem, amíg okoskodtatok, míg a szavakat kerestétek. Nagyon ügyeltem rátok, de senki sem tudta Jóbót megcáfolni, egyikőtök sem felelt meg mondásaira. Ne mondjátok: olyan bölcsességre bukkantunk, melyet csak Isten győzhet le, nem ember. Hadd mondjam el én is a magamét, hadd mondjam el én is, amit tudok! Mert tele vagyok szavakkal, szorongat engem belül a lélek. Olyan már a bensőm, mint amikor a bornak nincs nyílása, széthasad, mint újbortól a tömlők. Beszélek tehát, hogy levegőhöz juszak. Megnyitom számat, és válaszolok. Nem leszek személyválogató senkivel szemben. Nem hízelgek senkinek sem. Nem is értek a hízelgéshez.

Tényleg a kedvencem. Ami a szívéen, az a száján, és neki is a székébe ülhetek nyugodtan, mert a szívemből beszélt. Kerek percc megmondja, idősnek, öregnek, bölcsnek, teljesen mindegy. Tisztelem a türelmét, de sajnos minél több ideig kell hallgasson, annál vehemensebben szólal fel. És újból csak az van, hogy itt már rég nem Jóbról van szó, nem a segítségről, nem a részvétről, hanem arról, hogy a másik ember szenvedése olyan helyzetbe hoz, hogy valósággal a saját életem alap gondolatai, érvei dőlnek meg. És mindent megteszek annak érdekében, hogy ez ne történjen meg.

Valami van, ami mégiscsak jó. Történik egy látszólag meddő vita, egy folyamat, amelynek a végén mégiscsak rendeződnek a dolgok. És ez a második szempont, ahonnan megnézhető, végiggondolható ez az egész Jób-történet. Mi és a barátaink! Kiket választunk? Érveink, értékeink mellé választunk barátokat? Kétségtelenül igen. De milyen kapcsolatunk van velük? Belefér-e az, amikor már nem azt mondom neked, amit hallani szeretnél? Persze, ezt csak úgy szabad, hogy a másikat emberségétől sohasem fosztjuk meg. Vagyis közösen építkezünk. Ez egy kis házi feladat.

Sok embernek sok kedvenc mondata van, már ami a Jób könyvében található. Nekem megragadta a figyelmemet az, ami ebbe a címbe, *Jób és barátai*, belefér, és talán a központi gondolata. *Baráti szeretetre van szüksége*

a szenvedőnek, ha elhagyta is a Mindenható félelmét. Ez a mondat engem mellbe vágott. Ezzel a mondattal most már folyamatosan foglalkoznom kell. Ez az a mondat, amely arra készítet, hogy minden Istenről, emberről alkotott gondolatomat folyamatosan újrazvizsgáljam. Hogy a kapcsolataimat felülvizsgáljam. Hogy a jövőbeni élethelyzeteket majd ezen a szemüvegen keresztül is megnézzem. Egy kőkemény, sziklasúlyú, teológiát, gondolkodást és életet meghatározó mondat ez véleményem szerint. Fogalmam sincs, hogy ti mit kezdtek ezzel a mondattal, viszont tudom, sokkal egyszerűbb lenne minden, ha ez a mondat nem volna. De hát sohasem egyszerű.

Végezetül pedig: mire tanít Jób? Hogy mindig van egy olyan élethelyzet, amelyik előttem tornyosul majd, és minden érvem, elképzelésem, gondolatom, bölcsességem, Istenbe vetett hitem, vélt hitem megütközik, és darabokra hull. Nincs az a gondolati, politikai, gazdasági, filozófiai, teológiai rendszer, amely közé be lehetne szorítani Istent. Csak a felszínét kapargatjuk a dolgoknak. Ezt azonban muszáj megtennünk.

Jób szenvedése megszűnik, de ezt megelőzi valami. A megtérése. A konkrét metanoia, ami nem más, mint a gondolkodásom megváltoztatása, ami maga után vonja majd egyértelműen az életvitel megváltoztatását is. Jób, habár igaza van, mert nem bűnös, egy pillanatig sem mond le arról, hogy Istentől kapjon választ. Mert tudja, hogy Isten nélkül nincs is válasz. Csak vélemények vannak. Ugyanakkor ez a kitartás mindig is kockázatos. Nincs jobb szavunk erre, mint az, hogy vakhit. Vakhit abban, hogy csak Istennel lehet. Dániel mond valami nagyon fontosat. Isten megment minket a tüzes kemencéből, de ha mégsem, akkor sem borulunk le. Jézus is mond valamit a Getsemáné kertben: Múlják el tőlem ez a pohár, de mindazonáltal legyen meg a te akaratod.

Ez a döntés elviselhetetlen szabadsága. Az édenkert újratöltve. Csak most mi vagyunk a szereplők. És ha már Hobo-koncert, akkor jöjjön ide egy Viszockij-idézet: Tegnap szabadságot kaptam, mihez kezdek ma vele. Ámen!

Demény Péter – Láng Zsolt

NYITOTT KÖNYVEK

VALLASEK JÚLIA: *ANGOLKERINGŐ. ESSZÉK A KORTÁRS ANGOL IRODALOMRÓL*. BUDAPEST, GONDOLAT KIADÓ, 2015.

LZS: Miután elolvassuk a könyvet, az is kiderül, hogy Vallasek szerint az angol irodalom az angol nyelvű irodalmat jelenti. Vagyis eleve adott a mindenfajta gazdagság. Ugyanakkor Vallasek válogatásában mégis érződik egyféle irány, koncentrálttság. Szerinted meghatározható a kötet fősodra?

DP: Nem gondoltam a fősodrára, mert teljesen elvarázsolt a könyv maga. Persze, figyeltem azért már a *Helikon*-ban futó rovatra is, meg büszkén láttam, hogy az egyik írás nálunk jelent meg, szóval nem voltam teljesen ártatlan. De ezen tényleg nem gondolkodtam, holott észrevettem, mekkora nagy (itt is) az angol irodalom.

LZS: Valószínűleg több nő szerepel itt, mint egy közkézen forgó angol irodalmi antológiában. De ez csak egy errefelé, női írókban szegényebb irodalomban szocializálódott olvasónak tűnik fel...

DP: Igen. És jó író minden nő, és minden férfi. Vallasek mégsem nivellál.

LZS: Hogy érted?

DP: Nem mondja, hogy minden író remek, csodálatos, pusztán azért, mert angol.

LZS: Egyszerűen csak elmeséli, amit olvasott. Miután a könyvet letettem, úgy éreztem, könyvtárban jártam, könyvek között, és közben teáztam is... Szóval nagyon jó hangulatot tud teremteni.

DP: Igen, és ettől olyan igazán esszék ezek az írások. Informatívak is, de nagyon jó arányérzékkel. És személyesek is: látszik, hogy szereti, amivel foglalkozik.

LZS: Személyes ismerőseinkké teszi az írókat, mesél róluk, betájolja őket, mi az, amiben különböznek, mi az, amiben hasonlítanak. Azt is élveztem, amikor magyar írókkal veti őket össze, vagyis a könyveiket, a szereplőiket (Doris Lessing egyik hősét Kárász Nellihez hasonlítja).

DP: Igen, és érti, ez nagyon fontos. Belül van a kultúrán, nemcsak az információkon. „Vitatkozik” Munróval, hogy hatott-e rá Faulkner, és érveik vannak mellett, hogy miért igen.

LZS: Apropos, Munro. Így utólag tűnik fel, hogy nagyon gyakran ír a tájról, az író környezetéről. Munrónál a végtelen földek, a bővíző folyók és „a konyhai linóleum”... Wintersonnál a külváros munkásnegyedek... Coetzee-nél, Mantelnél a táj és a közösség, amiben gyerekkorát, ifjúkorát töltötte.

DP: Hát számít az, hogy mennyit nyírják, nem? Ugyanakkor mellbevágó, hogy ott is ugyanolyan okok miatt boldogok vagy boldogtalanok

LZS: Szerinted mennyiben más ott, mint itt? Itt mint ott? Mármint az irodalom. A próza.

DP: Nem is tudom... Nádasnak nagy élménye '56. Itt nem találtam utalást „major” politikai élményekre. Vagy csak rosszul emlékszem?

LZS: A történelem másképp van jelen náluk? Áttételesebben, mint-ha... De ott van a háttérben, háttérként.

DP: „Magánosabbak”, úgy éreztem. Nem attól boldogtalanok, hogy ki az elnök.

LZS: Most Julian Barnes jut eszembe. Amikor arról mesél, hogy miután Rushdie-ra kimondták a fatvát, a British Airways nem volt hajlandó felengedni a gépükre, az Air France viszont az emberi jogok betartásának francia hagyományára való hivatkozással utaztatta. Barnes mindkét mentalitást álszentnek tartja, csak különböző előjellel. Szóval, mintha az az irodalom jobban átlátja a szitán.

DP: Hosszabb ideje szabadok, és a szabadság már nemcsak a jogokban látszik, hanem a mentalitáson is. Coetzee-nél is érződik a politika-történelem tengely, persze. Azon azonban mindig meglepődöm, hány jó íróról nem tudtam. Sokukról nem is hallottam.

LZS: Pedig angoltól sokan fordítanak, mégis meglepő, viszonylag kevés a hiánytalanul vagy majdnem hiánytalanul lefordított szerző. Erről Vallasek is szól, pl. Winterson kapcsán, megemlítve, hogy az is mennyire tetszőleges, mit fordítanak le. Amit kicsit hiányoltam, persze, az esszé nem biztos, hogy alkalmas erre, az valamiféle fordítás-kritika. A fordítás hibái, esetlegességei stb.

DP: Nincs koncepció, következetesség a fordításkiadásban. Ezt a román irodalom kapcsán is hiányoltam. Ami a fordításkritikát illeti, gondolom, nem fért volna bele abba a néhány flekkbe.

LZS: Igaz, ezek az írások főképp egy cikk-sorozat darabjai voltak. Néha érződik is az ismertető jelleg. Például sokszor külön bekezdésben vázolja, hogy a következő bekezdésben miről fog írni.

DP: Van a szövegekben egy felkészítő, bevezető, kollokvialis jelleg. Beszélgetnek, mint a jó tanárok.

LZS: De mint a jó tanárok esetében, nemcsak az a fontos, hogy mit mondanak, sőt, az a fontosabb, *ahogy* mondják, *ahogy* megjelennek, *ahogy* mozognak, *ahogy* a kalapjukat leteszik. Vallasek esszéi sugárzóan elegáns mozdulattal teszik le a kalapjukat.

Kovács András Ferenc

FÜSTPANORÁMA, KILÁTÁS 2015-BŐL

(KORNISA SÉTÁNY 16-BÓL, ÖTÖDIK EMELETRŐL)

Füstölni még kilépek, hajnaltól késő estig...
Egykedvűen, naponta vár rám a hosszú balkon –
A forrongó, fagyasztó, széljárta limlomokkal

Nyöszörgő, édes erkély – a kihűlt hamutartó.
Vonagló cigicsikkek csordulnak túl a tálból,
Magas légáramokban még lélegzőn, akárha

Csonkig szívott vagy sebtén el is nyomott sok élet
Félig-meddig fölizzón, erőtlen füstölögve –
Fölgyűlt, búzló halomban megdermedten nyomorgók

Már egymás hegyén-hátán vergődnek hamvaikban,
Poklokra alászálltan. Bűnrossz, pocsék hasonlat –
Húsz éve, törvényszéken láttam zsúfolt folyosón.

Köpőcsészék beteltek, kincstári hamutálak
Horpadtan, fémes ízzel okádtak ott – a csikkek
Ítéletükre vártak, halasztott tárgyalásra,

Koholt vádakra, perre, hamistanúkra, korrupt
Törvénykezésre... Bírák, állami főügyészek
Suhogtak föl sötéten, talárban vitorlázva!

Karmos füstök cikáztak a mennybolt korridorján,
Mint bolydult bőregérraj – csapongott vad reménység,
Egyenlőség, szabadság... Mért is jutott eszembe

A füst, a szemmaró füst, a szűrös lég, ködöknek
Világba fulladása – épp most, mikor kiültem
Füstölni, füstölődni, szétnézni, megfakultan

Szétnézni még a fényben... Elnézni még a tompult,
Át- és beláthatatlan, fullasztó messzeségben,
Ahogy füstök fonódnak, falombok rángatóznak,

Nyögnek, törnek, ropognak, mint rossz korok gerince.
Közömbös, észrevétlen kis ágak, ép világok
Megroppanása hallszik – ősznek, télnek, tavasznak,

Távol, dühödt rügyeknek sok, apró robbanása!
Mind távolabbra hajsolt, erőltetett menetben –
Ahogy füstök vonulnak mocskolt fellegtapétán,

Határtalan tömegben torlódva rongyaikkal,
Mennyekre fodrozódva, hullámszón, megcsavartan,
Mint pengedrótkerítés. Vak égen kék plakátok

Tépett füstök pannóján – kivakart panorámák
Kampány- s vívmányanyagként, reklámul fölragasztva.
Felhők írása fénylik írástudatlanoknak –

Kopottan, mint a szégyen, a szó amnéziája.
Ahogy meggyúl a cinkos szájban a cigaretták
Kifulladt, néma füstje – gomolygó félelem száll.

Füstölni, nézelődni elég a táj, a tömbház,
Eleg a szép kilátás – egy keskeny, hosszú balkon,
Erkélyország szívében egy kihűlt hamutartó.

Eörsi István

(1931–2005)

KÉT KONDA

Új sertések muzsikálnak
öröklött melódiát,
belerengnek a rózsás hájak:
„Isten, röfröf, család.”

A másik konda ma bágyadt,
túl sok korpát zabált,
szokásból böffeni már csak:
„Az állam, röfröf, a párt.”

De mind egymásra talál majd,
kit egymásnak szán az Ég,
és kórusban dalolásznak:
„A nemzet, röfröf, a nép.”

1989

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@rdslink.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982